

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
FİNANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BANKA
PERFORMANS ANALİZİ

Yannicky LOPES VAZ

Danışman
Doç. Dr. Sevinç GÜLER ÖZÇALIK

İZMİR - 2021

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
FİNANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BANKA
PERFORMANS ANALİZİ

Yannicky LOPES VAZ

Danışman
Doç. Dr. Sevinç GÜLER ÖZÇALIK

İZMİR - 2021

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Türk Bankacılık Sektöründe Banka Performans Analizi**” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../.....

Yannicky LOPES VAZ

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Türk Bankacılık Sektöründe Banka Performans Analizi
Yannicky LOPES VAZ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı
Finans Programı

Türkiye'de bankacılık ve finans sistemin ilk aşamaları, sermaye yetersizliği ve elverişsiz başlangıç koşulları nedeniyle çetin olmasına rağmen yeni bir ekonomik sistemin başlangıcıydı. Osmanlı Devleti'nde ilk banka 1845 yılında "İstanbul Bankası" adıyla kurulmuştur. Atılan bu adımı takiben sonraki yıllarda yabancı sermaye ile yeni bankalar kurulmuş, ancak yönetimlerdeki tecrübesizlikler nedeniyle kurulan bankalar faaliyetleri devam ettirememişlerdir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ise, sektörün ayakta kalıp gelişmesinde alınan ihtiyatlı kararlar önemli rol oynamıştır.

2001 yılında ülkede çıkan politik ve ekonomik krizin etkilerine bağlı olarak bankacılık sektöründe ciddi daralmalar görülmüştür. Krizin etkileri tam olarak atlatılamadan bir kriz daha ortaya çıkmıştır. 2008 yılının son aylarında Amerika Birleşik Devletleri'nde çıkan ve birçok ülkeyi olumsuz yönde etkileyen bu finansal kriz nedeniyle ülkede Gayri Safi Yurt İçi Hasıla hızlı bir şekilde azalmış, enflasyon ve faiz oranlarında dalgalı bir seyir izlenmiş, kamu sektöründe ve özel sektörlerde tasarruf açığı ortaya çıkmış ve bütçe açığı artmıştır. Türk Lirası değer kaybederken olumsuz beklentiler ortaya çıkmıştır. 2009 yılının başlarında yeniden yapılandırma döneminden sonra yeterli olmasa da bankacılık sektöründe olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Bu çerçevede 2008 küresel mali krizinin etkileri sonrasında Türk Bankacılık Sektörünün karlılığını ve performansını belirleyen faktörlerin araştırılması ve ortaya koyulması, sonra da bu faktörlerin etkileme yönünün analiz edilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda son 10 yılda Türk Bankacılık Sektöründe yer alan ticari bankaların

performansını etkileyen faktörlerin tespit edilmesi ve tespit edilen faktörlerin performansının ne düzeyde etkilendiğinin belirlenip kamu, özel ve yabancı banka grupları karşılaştırılmalıdır.

Bu çalışmada 2010-2020 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren ticari bankaların performansını etkileyen faktörler analiz edilmiştir. Toplam 15 ticari bankanın (3’ü kamu, 6’sı özel ve 7’si yabancı sermayeli) çeyrek dönemlik veri seti kullanılarak Panel Veri Analizi uygulandıktan sonra, bankaların türlerine göre bir karşılaştırma yapılmıştır. 15 tane bankanın seçilme sebebi 2010-2020 yılları arasındaki dönem Türk Bankacılık Sektöründe faaliyet gösteren ticari bankaların bazılarının faaliyette bulunmamış olması ve/veya verilerinin bulunmamasıdır. Analizin sonucunda, bankalara özgü faktörlerin banka karlılığı üzerindeki etkisinin, makro ekonomik faktörlerin etkisinden daha fazla olduğu görülmüştür. Bankaların karlılığını etkileyen faktörleri tespit etmek üzere yapılan çalışmada, aktif büyüme hızı, faiz dışı gelirler, faiz gelirleri, faiz giderleri, krediler ve özsermaye gibi bankalara özgü değişkenler ve enflasyon gibi dış değişkenlerin bankaların karlılığı üzerinde önemli etkilerinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Banka, Bankacılık, Banka Performansı, Bankacılık Sektörün Performansı, Karlılık, Panel Veri Analizi

ABSTRACT
Master Thesis
Bank Performance Analysis in Turkish Banking Sector
Yannicky LOPES VAZ

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Business
Finance Program

The early stages of the banking and financial system in Turkey were the the most difficult due to insufficient capital and unfavorable starting conditions, but nevertheless the beginning of a new economic system era. The first bank established in the Ottoman Empire was "Istanbul Bank" in 1845. In the following years, new banks with foreign capital were established, however due to inexperienced management of the period these banks could not carry on their activities. Thanks to a few cautious decisions in the early years of the Republic which became a starting point for the development of the sector.

As a result of the political and economic crises in the country in 2001, once again, the banking sector witnessed a serious recession. While trying to keep the effects of the crisis under control, another crisis arose. Because of the new financial crisis that broke out in the United States of America in the last months of 2008 and negatively affected many countries, the country's Gross Domestic Product decreased rapidly, inflation and interest rates fluctuated wildly, savings deficit emerged in the public and private sectors, budget deficit increased, negative expectations emerged and the risks increased. As the Turkish Lira value negative expectations arose. After the restructuring period that started in the beginning of 2009, even though slight, the banking sector had positive developments. In this context, after the effects of the financial crisis in 2008, it is necessary to investigate and bring to light the factors that determine the profitability and performance of the Turkish Banking Sector, and then analyze the effect of these factors. Therefore, the factors affecting the performance of

commercial banks in the Turkish Banking Sector in the last 10 years should be identified and the level of the performance of the identified factors need to be analyzed and compared between the public, private and foreign bank groups.

In this study, the analysis focuses on the factors affecting the performance of commercial banks operating in Turkey for 2010-2020 period. After applying the Panel Data Analysis using quarterly data set of 15 commercial banks (3 public, 6 private and 7 foreign), a comparison was done according to the types of banks. The analysis results show that bank specific factors have more impact on bank profitability than macroeconomic factors. The reason for working with 15 banks is that some of the commercial banks operating in the Turkish Banking Sector between the years 2010-2020 were not operational and/or the data was not available. In the study conducted to determine the factors affecting the profitability of banks, it was concluded that bank specific variables such as asset growth rate, non-interest incomes, interest incomes, interest expenses, loans and equity, and external variables such as inflation have significant effects on the profitability of banks.

Keywords: Bank, Banking, Bank Performance, Banking Sector Performance, Profitability, Panel Data Analysis

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BANKA PERFORMANS ANALİZİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xiii
TABLOLAR LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKA VE BANKACILIK KAVRAMLARI, BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

1.1. BANKA VE BANKACILIK KAVRAMLARI	4
1.2. BANKA TÜRLERİ	5
1.2.1. Kapsamlarına Göre Bankalar	5
1.2.1.1. Özel Bankacılık	5
1.2.1.2. Perakende Bankacılık	6
1.2.1.3. Toptan Bankacılık	6
1.2.1.4. Evrensel Bankacılık	7
1.2.1.5. Uluslararası Bankacılık	7
1.2.1.6. Holding Bankacılık	7
1.2.1.7. Kıyı Bankacılık	8
1.2.2. Faaliyet Alanlarına Göre Bankalar	9
1.2.2.1. Ticari Bankaları	9
1.2.2.2. Yatırım Bankaları	9

1.2.2.3. Kalkınma Bankaları	10
1.2.2.4. Katılım Bankaları	10
1.2.2.5. Merkez Bankaları	11
1.2.3. Mülkiyet Yapılarına Göre Bankalar	11
1.2.3.1. Kamu Bankaları	12
1.2.3.2. Özel Bankaları	12
1.2.3.3. Karma Bankaları	12
1.2.3.4. Yabancı Bankaları	12
1.3. BANKACILIĞIN TEMEL FONKSİYONLARI	13
1.3.1. Finansal Aracılık Fonksiyonu	14
1.3.2. Kaynaklara Akıcılık Sağlama Fonksiyonu	15
1.3.3. Hizmet Fonksiyonu	15
1.3.4. Dış Ticareti Fonlama ve İhracatı Teşvik Fonksiyonu	15
1.3.5. Kısa Süreli Fonları, Büyük Ölçekli Uzun Süreli Fonlar Haline Dönüştürme Fonksiyonu	16
1.3.6. Kaynak Kullanımını İyileştirme Fonksiyonu	16
1.3.7. Para Politikasının Etkinliğini Artırma Fonksiyonu	17
1.3.8. Kaydı Para Yaratma Fonksiyonu	17
1.3.9. Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme Fonksiyonu	17
1.4. BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ	18
1.4.1. Bankacılığın Doğuşu	18
1.4.2. Çağdaş Bankacılık	19
1.4.3. Türkiye’de Bankacılık Sektörün Gelişim Süreci	20
1.4.3.1. Osmanlı Döneminde Türk Bankacılık Sektörü	21
1.4.3.2. Cumhuriyet Döneminde Türk Bankacılık Sektörü	22
1.4.3.2.1. Cumhuriyetin İlk Dönemleri (1923-1932)	23
1.4.3.2.2. Devlet Bankaları Dönemi (1933-1944)	24
1.4.3.2.3. Özel Bankalar Dönemi (1945-1960)	25
1.4.3.2.4. Planlı Dönem (1960-1980)	27
1.4.3.2.5. Uluslararasılaşma ve Piyasa Ekonomi Dönemi (1980-2000)	29
1.4.3.2.6. Yeniden Yapılandırma Dönemi (2001-2010)	33

1.4.3.2.7. Mevcut Dönemi (2011-2020)	38
1.5. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ	41
1.5.1. Piyasa Yapısı	45
1.5.2. Mülkiyet Yapısı	49
1.5.3. Sermaye Yapısı	50
1.5.4. Rekabet Yapısı	52
1.6. TÜRKİYE'DEKİ BANKACILIK SEKTÖRÜ İLE İLGİLİ KURUMLAR	53
1.6.1. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)	54
1.6.2. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)	54
1.6.3. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF/Fon)	55
1.6.4. Türkiye Bankalar Birliği (TBB)	56
1.6.5. Türkiye Katılım Bankalar Birliği (TKBB)	56
1.6.6. Rekabet Kurumu (RK)	57
1.6.7. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)	58

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE PERFORMANS

2.1. PERFORMANS İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR	60
2.1.1. Performansının Tanımı ve Kapsamı	60
2.1.2. Performans Değerlendirme ve Performans Yönetimi	61
2.1.3. Finansal Performans Ölçüm Yöntemleri	62
2.1.3.1. Oran (Rasyo) Analizi Yöntemi	63
2.1.3.1.1. Likidite Oranları	63
2.1.3.1.2. Finansal Yapı Oranları	63
2.1.3.1.3. Faaliyet (Varlık Kullanım) Oranları	64
2.1.3.1.4. Kârlılık Oranları	64
2.1.3.2. Artık Gelir Yöntemi (Residual Income Method) (RIM)	64
2.1.3.2.1. Ekonomik Katma Değer (EVA)	64
2.1.3.2.2. Nakit Katma Değer (Cash Value Added) (CVA)	65
2.1.3.2.3. Ekonomik Kâr (Economic Profit) (EP)	65
2.1.4. Finansal Olmayan Performans Ölçüm Yöntemleri	66

2.1.4.1. Müşteri Memnuniyeti	66
2.1.4.2. Pazar Payları	67
2.1.4.3. Verimlilik	69
2.1.4.4. Kalite-Süreç İlişki	69
2.1.4.5. Personel Devir Hızı	70
2.1.4.6. Ürün ve Hizmetlerin Kalitesi, Hızı ve Esnekliği	71
2.1.4.7. Yenilik ve Yeni Ürün Geliştirme Süreci	73
2.2. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE PERFORMANS	76
2.2.1. Banka Performansını Etkileyen Faktörler	77
2.2.1.1. İçsel Değişkenler	77
2.2.2.1.1. Banka Büyüklüğü	77
2.2.2.1.2. Sermaye Yeterliliği	78
2.2.2.1.3. Verimlilik	79
2.2.2.1.4. Mülkiyet Yapısı	80
2.2.2.1.5. Risk	81
2.2.2.1.6. Pazar Payı	81
2.2.2.1.7. Yönetim	82
2.2.1.2. Makro-Finansal Değişkenler	83
2.2.2.2.1. Pazar Yoğunluğu	83
2.2.2.2.2. Finansal Piyasa Olgunluğu	83
2.2.1.3. Makroekonomik Değişkenler	84
2.2.1.3.1. Enflasyon	84
2.2.1.3.2. İş Döngüsü	85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN PERFORMANSINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI	86
3.2. ARAŞTIRMANIN LİTERATÜR TARAMASI	86
3.3. ARAŞTIRMANIN VERİ SETİ VE YÖNTEMİ	89
3.3.1. Veri Seti	90

3.3.2. Yöntem	92
3.4. ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI	95
3.4.1. Tanımlayıcı İstatistikler	95
3.4.2. Birim Kök Testleri	96
3.4.3. Model Belirleme Testi (Hausman Testi)	97
3.4.4. Analiz Sonuçları	98
 SONUÇ VE ÖNERİLER	 112
KAYNAKÇA	117

KISALTMALAR

A.Ş.	Anonim Şirket
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CVA	Nakit Katma Değer
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senedi
DTH	Döviz Tevdiat Hesabı
EFT	Elektronik Fon Transferi
EVA	Ekonomik Katma Değer
GSYH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
RK	Rekabet Kurumu
ROA	Aktif Karlılığı
ROE	Özsermaye Karlılığı
s.	Sayfa No
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TKBB	Türkiye Katılım Bankalar Birliği'dir
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Planlı Dönemde Banka ve Şube Sayıları	s.28
Tablo 2: 1980-2000 Yılları Arası Banka ve Şube Sayıları	s.31
Tablo 3: Bankacılık Sektörünün Yapısal Göstergeleri (2000-2010)	s.36
Tablo 4: Bankacılık Sektörü Finansal Sağlamlık Göstergeleri (%)	s.37
Tablo 5: Aralık 2010-2020 Yıllar Arasında Türk Bankacılık Sistemindeki Banka, Şube ve Personel Sayıları	s.39
Tablo 6: Ocak 2021 Gruplar Bazında, Bankalar ve Bankaların Şube Sayıları	s.42
Tablo 7: 2010-2020 Yıllar Arasında Türk Bankacılık Sektörün Seçilmiş Bilanço Kalemleri (Milyar TL)	s.46
Tablo 8: Banka Grupları Bazında Sermaye Yapısı (%) (Aralık 2019)	s.50
Tablo 9: 2019 Eylül Sonu İtibarıyla Sektörde Faaliyet Gösteren Bankaların Pazar Payları	s.68
Tablo 10: Analizde Kullanılan Ticari Bankalar	s.90
Tablo 11: Analizde Kullanılan Değişkenlerin Kısaltmaları ve Açıklamaları	s.91
Tablo 12: Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler	s.95
Tablo 13: Serilerin Birim Kök Testleri	s.96
Tablo 14: Serilerin Hausman Testi Sonuçları	s.97
Tablo 15: Analizin Sonuçları – Tüm Bankalar	s.98
Tablo 16: Analizin Sonuçları – Kamu Sermayeli Bankalar	s.102
Tablo 17: Analizin Sonuçları – Özel Sermayeli Bankalar	s.105
Tablo 18: Analizin Sonuçları – Yabancı Sermayeli Bankalar	s.108

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Mevduatın Türk Lirası ve Yabancı Para Dağılımı (%)	s.32
Şekil 2: Aralık 2020 Gelir Tablosu	s.47
Şekil 3: Aralık 2020 Dönem Karı	s.48
Şekil 4: Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranları	s.48
Şekil 5: Kapsam olarak Müşteri Memnuiyeti	s.67
Şekil 6: 2016-2019 Türk Bankacılık Sektörünün Çalışan Devir Hızı	s.71
Şekil 7: Yeni Ürün Geliştirme Süreci	s.76

GİRİŞ

Finansal sistemin en önemli unsurlarından biri olan bankacılık sistemi ulusal, uluslararası ve küresel düzeyde ekonomi için çok büyük bir önem arz etmektedir. Bankacılığın başlangıcı MÖ. 3500 yılına kadar dayanmaktadır. Bankacılığın esas gelişmesi Roma Hukuku, Rönesans ve Reformun getirdiği yeniliklerle gerçekleşmiştir. Bank of Amsterdam'ın 1609'da kurulması, çağdaş bankacılık için bir milat olarak görülmektedir. 1637 yılında ise, Venedik Bankası'nın kurulmasıyla çek ve banknotlar sistemin içinde faaliyete geçirilmiştir. Bankalar ülke ekonomisinde birçok işleve sahip olmuş olsalar da bugüne kadarki en önemli işlevleri tasarruf sahiplerinden borçlulara fon aktarmak olmuştur.

Bankacılık sektöründen ortaya çıkan büyük bir krize bağlı olarak, büyük bankaların parasız kaldığı bir durumda (Ör: Büyük Buhran 1929-1932) bazı bankaların iflas etmesinin yanında tasarruf sahipleri, işletmeler ve tüketiciler üzerinde de krizin etkileri şiddetli bir şekilde hissedilir. Büyük bankacılık krizleri her zaman ekonomik büyümeyi ve ekonomik konjonktürü etkiler ve işsizliğe neden olabilir. Bankacılık krizinde, bankalar kredi vermeyi keserler, bu da firmaların ve hane halklarının yatırımı finanse edecek fonlara sahip olmadığı anlamına gelmektedir. Fon kaynağında yaşanabilecek kesintiler gibi bu tarz durumlarda yalnızca ulusal ekonomide değil, aynı zamanda küresel ekonomide de bir çöküş yaşanabilir.

Bankaların faaliyetleri önemli ölçüde Avrupa'da Sanayi Devrimi sonrasında gelişmiştir. O dönemde Osmanlı Devleti' nin Avrupa ile güçlü ticari ilişkileri vardı ve Türk Bankacılık Sektörünün ilk örnekleri Osmanlı İmparatorluğu' nda ortaya çıkmaya başlamıştır. O dönemde kurulan bankalar yalnızca Hazine' nin borçlanmasını kolaylaştırmak için kullanılmış ve sonrasında yabancı sermayeli bankalar ile birlikte diğer bankalar da kurulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu' nun gerileme dönemlerinde bankacılık sisteminin temel yapısı inşa edilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyetin ilk dönemindeki bankacılık sistemi de büyük ölçüde yabancı sermayeli bir bankacılık sistemine dayanmaktaydı. 1961 yılında Planlı Dönemin yani dışa kapanma döneminin sonunda Türkiye'de yaşanan ekonomik krizin şiddeti artmış ve krizi önlemek için liberal politikalar ve ihracata dayalı kalkınma politikası 80'li yıllar boyunca uygulanmıştır. 1980-2000 yılları arasında sektörde banka sayısı artarken ve faizlerin

durumu sürekli değişirken ÷lkede yabancı bankalar ciddi bir rekabete girişmişlerdir. Bu durum bankacılık sektörünün etkinliğini artırmıştır.

Ancak Şubat 2001 yılında ÷lkede bir siyasi krize girilmiş ve sektör yıkılmıştır. 31 Ağustos 2000 tarihinde BDDK'nın kurulması dönemin en önemli adımı olmuştur. Ekonomik krizin ortasında kurulan BDDK tecrübe eksikliği nedeniyle hem etkili düzenlemeler yapamamış hem de özerkliğini koruyamamıştır. Fakat TMSF, BDDK kapsamına alındığında bankacılık sektöründe tek düzenleyici ve denetleyici kurum olmuş ve sektörel bazda çok önemli bir adım olarak gör÷lmüştür. Krizin etkisi olarak bankacılık sektöründe ciddi daralmalar olmuştur. Katılım bankaları ile birlikte faaliyet gösteren bankaların sayısı, 2000 yılında 85'e, 2005 yılında ise 51'e gerilemiştir. Bu gerilememin sonucunda, özsermaye eksikliği, bankacılık sektörünün yapısının küçük ölçeğe dayanması, sektörde kamu bankaların gücünün artması, mühlet uyumlu olmaması ve idare edemeyen borçlar, ciddi pazar riski duyarlılığı, bankalara özgü denetimler, riskler ve yeterli olmayan yönetim seviyesi ve varlık yapısının zayıf olması gibi temel sektör problemleri ortaya çıkmıştır.

2005-2007 dönemi arasında iç ve dış piyasaları için yeni düzenlemeler yapılmış, tam olmamasına rağmen bankacılık sektörü de dahil olmak üzere, Türkiye'de siyasi ve ekonomik istikrar yaşanmıştır. Ancak 2008 yılının sonunda ABD'de ortaya çıkan ve bütün dünyaya yayılan finansal kriz nedeniyle GSYH hızlı bir şekilde düşmüş, enflasyon ve faiz oranları dalgalanmış, kamu ve özel sektörlerindeki tasarrufu açık kalmış, gider gelirden fazla olmuş, Türk Lirası'nın değeri düşerken olumsuz beklentiler ortaya çıkmış ve riskler artmıştır.

Bu süreçlerin sonrasında Türk Bankacılık Sektörünün karlılığını belirleyen faktörlerin araştırılması ve ortaya koyulması, sonra da bu faktörlerin etkileme yönünün analiz edilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda son 10 yılda Türk Bankacılık Sektöründe yer alan ticari bankaların performansını etkileyen faktörlerin tespit edilmiş ve tespit edilen faktörlerin performansının ne düzeyde etkilendiğinin belirlenip kamu, özel ve yabancı banka grupları karşılaştırılmıştır. Araştırmada 2020 yılının birinci çeyrekte aktif büyüklüğüne göre Türkiye'de faaliyet gösteren toplam 15 tane mevduat bankası (3'ü kamu, 6'sı özel ve 7'si yabancı sermayeli) gruplandırılarak analiz edilmiştir. Katılım ve kalkınma bankalarının amaçları ve faiz yaklaşımları ticari bankalardan farklı olduğundan analize dahil edilmemiştir. Çünkü katılım

bankacılığında faiz uygulanmaz ve kalkınma bankaları ise diğer ticari bankalara kıyasla yatırımcılara daha uzun vadeli ve düşük faizli kredi verir. Bu nedenle mevduat bankaları ile birlikte analiz edilmesi uygun bulunmamıştır.

Çalışmada 2010 Mart-2020 Mart yıl dönemindeki çeyrek dönemli veriler kullanılmıştır. Yöntem olarak Panel Veri Analizi kullanılmıştır. Veriler Türkiye Bankalar Birliğinin resmi internet sayfasından elde edilmiştir. Başlangıç olarak 2010 yılının ilk çeyreğinin seçilmesinin nedeni, 2007-2008 döneminde ABD'de ortaya çıkan yüksek faizli mortgage kredilerinden kaynaklanmış olan küresel krizdir. Bu Krizin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisi, bilhassa 2008 yılının son iki çeyreğinden sonra hissedilmeye başlamıştır. Türk hükümetinin aldığı tedbirlerin yanında, global ekonominin düzelmesiyle birlikte 2009 yılının son çeyreğinden itibaren toparlanmaya başlamıştır. Analiz için daha sağlıklı verilerin toplanması için Mart 2010 başlangıç dönemi olarak seçilmiştir.

Yapılan tez çalışması 3 bölüme ayrılmaktadır. Birinci bölümü, Banka ve Bankacılık Kavramları, Bankacılığın Tarihsel Gelişimi ve Türk Bankacılık Sisteminden oluşmaktadır. İkinci bölümde, Bankacılık Sektöründe Performans yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise Türk Bankacılık Sektörünün Performansını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine bir analiz yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BANKA VE BANKACILIK KAVRAMLARI, BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

1.1. BANKA VE BANKACILIK KAVRAMLARI

Günümüzde bilinen banka kelimesinin kökü İtalyanca “banco”, Türkçe ’de ise masa, sıra veya tezgâh anlamlarına gelmektedir. İtalya’da orta çağı ve erken Rönesans döneminde ticaret ve sanatlar yeniden canlandıktan sonra Lombardya bölgesinde tüccarlar para ve fatura alışverişi için pazar yerinde tezgâhlar kurmuşlardır. Bu para alışverişini yapan tüccarlar, zamanla kredi verme faaliyetleri de yapmaya başlamışlar ve zaman ilerledikçe ülkenin diğer bölgelerine ve başka ülkelere de yayılmış ve işletme haline gelmişler (Köse, 2018: 1,10).

Günümüzdeki banka kavramına birkaç tanım yapılabilir;

Bankalar, kaynak fazlası olanlardan kaynak toplayıp kaynak isteyenlere kredi olarak verilir, aracılık sağlayan finansal kuruluşlardır. Bir ekonomik sistemin tasarrufları ve yatırımları arasında en etkili şekilde değişimin gerçekleşmesini sağlayan işletmelerdir. Bankacılık varlık yönetimi, para almak, ödünç vermek, takas etmek ve korumak, bazı durumlarda not vermek, döviz bozdurma ve kasa gibi finansal hizmetler gerçekleştirir. Bankalar, krediler ve avanslar ile ilgilenen finansal aracı kuruluştur. Bankalar, halktan ve şirketlerden para yatırma ve yatırım amacıyla, talep üzerine ya da başka bir şekilde geri ödenebilir ve çek, taslak, emir ya da başka bir şekilde para çekme kabul etmek anlamına gelen finansal kuruluşlardır (<https://www.investopedia.com/terms/b/bank.asp>, 25.07.2021).

Banka, mevduat kabul eden ve bu mevduatları doğrudan kredi yoluyla veya dolaylı olarak sermaye piyasaları aracılığıyla borç verme faaliyetlerine yönlendiren bir finansal kurum ve finansal aracıdır. Bankacılık, cari veya mevduat hesabından para alma, müşteriler tarafından çekilen veya müşteriler tarafından ödenen çeklerin ödenmesi ve tahsil edilmesi, müşterilere avans verilmesi ve kurumun bu Kanun çerçevesinde öngörebileceği diğer işleri içermektedir. Kısacası bir banka, mevduat kabulü ve kredilendirme yetkisine sahip bir finansal kuruluştur (Dinesh ve Prabhavathi, 2018: 745).

Türk Ticaret Kanunu'nda madde 815'de adı geçen bankanın tanımı; *“Bankacılık Kanununa tabi olan kuruluşlardır. Ancak, ödeme yeri Türkiye dışında olan çekler hakkında “banka” teriminden hangi kuruluşların anlaşılacağı ödeme yeri hukukuna göre belirlenir”* (Türk Ticaret Kanunu, madde. 815, 2012: 949). Halbuki bankacılık Kanunu'nda sayı 5411 madde 1'de banka şu şekilde tanımlanmıştır (Bankacılık Kanunu madde, 5411, 2005: 13).

1.2. BANKA TÜRLERİ

Yaşadığımız çağdaki finansal sistemi, teknolojiye, küreselleşmeye ve ekonomik gelişmeye göre şekillendirmektedir. Dünya'da finansal gereksinimleri karşılamak için faaliyet gösteren çeşitli banka türleri bulunmakta ve yeni banka türleri ortaya çıkmaya devam etmektedir. Mevcut finansal sistemdeki bankacılık kurumları genellikle 3 gruptan bahsedilebilir; kapsamlarına, faaliyet alanlarına ve mülkiyet yapılarına göre ayrılabilir (Gülen, 2015: 17).

1.2.1. Kapsamlarına Göre Bankalar

Bankaların kapsamlarına göre 7 farklı türe ayrılabilir. Bunlar, özel, perakende, toptan, evrensel, uluslararası, holding ve kıyı bankacılık 'tır.

1.2.1.1. Özel Bankacılık

Özel bankacılık, kişiselleştirilmiş finansal hizmetler ve bir perakende bankanın veya başka bir finansal kurumun net değeri yüksek bireysel müşterilerine sunulan ürünlerden oluşmaktadır. Çok çeşitli varlık yönetimi hizmetlerini içeren ve tümü tek bir yapı içerisinde temin eder. Hizmetlere yatırım ve portföy yönetimi, vergi hizmetleri, sigortacılık, güven ve emlak planlama dahil olmaktadır (<https://www.investopedia.com/terms/p/privatebanking.asp>, 18.05.2020).

Böyle bankalar müşterilerin ihtiyacı ve yatırım tercihlerine göre bir profili oluşturarak ve alternatif ürünler sunmaktadır. Özel bankacılık hizmetler için özel şubeler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Normal bankacılık sisteminde olduğu gibi özel

bankacılık sisteminde de her türlü standart banka hizmetleri, yani, kiralık kasa ve giş e hizmetleri, repo işlemleri, menkul kıymetler ve hisse senetleri alım-satımı gibi yatırım hizmetleri, döviz değ erlendirilmesi, türev ürünlerin hizmetleri, kredi kart hizmetleri, özel fonlar, mevduat ürünleri ve opsiyon stratejileri gibi ürün ve hizmetleri kapsamaktadır (Bildirici Ç alık, 2016: 39).

1.2.1.2. Perakende Bankacılık

Perakende bankacılık, tipik olarak giriş imci olmayan amaçlar için bireysel müşterilere sunulan bankacılık ürün ve hizmetler kapsamaktadır. Ayrıca, kredi kartları, para yatırma hizmetleri ve diğ er para bankacılığı ürün ve hizmetlerini de iç ermektedir. Bu tür bankacılık kapsamındaki ürün ve hizmetlerin standartlaşt ırılmış şekilde sunulmakta, ayrıca perakende bankacılık bir grup kişiye ulaş mayı iç erdiğ inden, bankalar da grup, grup özellikleri ve grup davranışı ve hedef için grup dinamikleri ile baş a çıkmak için uygun sistemlere, yapıya, insan gücüne ve süreçlere sahip olmalıdır (Patnaik ve diğ erleri, 2017: 1,2).

Ş ube bankacılık olarak da bilinen bu sistem bireyler ve küçük ve orta boy işlet melere hizmet vererek, düşük tutarlı ama toplam olarak yüksek hacimli mevduatları kabulü ve krediler sağlamaktadır (Köse, 2018: 20,21).

1.2.1.3. Toptan Bankacılık

Uzman bankalar da denilen bu bankalar, daha çok kurumsal bankacılık hizmetleri kapsamaktadır. Perakende bankacılıkla kıyaslad ığında daha az işlem gerçekleş irler fakat gerçekleşt irdikleri işlemlerin hacmi daha büyüktür. Az ş ube sayısı, geliş miş teknolojiye sahip, küresel para ve sermaye piyasalarından yüksek hacimli fon temin eden, yans ıra faktöring ve forfaiting işlemleri kullanarak uluslararası ticaret finansmanın işlemleri kolaylaşt ıran bankalardır. Rekabet yapısı yüksek olan bir piyasada işlem gören belirli finansal merkezlerde işlem görmektelerdir (Gülen, 2015: 18).

Toptan bankacılık piyasasında üç geniş bölüm bulunmaktadır; ticari bankalar daha küçük kurumsal müşteriler için, kurumsal bankalar üst orta ölçekli kurumsal

müşteriler için ve yatırım bankaları, büyük çokuluslu kurumsal müşteriler için ve finansal kurum gruplarıdır (Boulay ve diğerleri, 2019: 5).

1.2.1.4. Evrensel Bankacılık

Evrensel bankacılık, ticari bankaların mevduat alma ve borç verme, alım-satım gibi finansal hizmetlerinin finansal araçlarını ve dövizlerini ve türevlerinin yeni borç ve özsermaye sigortalanması, aracılık yatırımların yönetimi ve sigortası kapsamaktadır (Chaitanya, 2005: 7). Evrensel bankalar bir paket içerisinde çok kapsamlı hizmet ve ürün seti ve çok çeşitli müşterilere sunmaktadırlar. Bu bankacılık sistemindeki bankaları çok sayıda hizmet sunarken, yine de bankacılık hizmetlerinin bir alt kuruluşu uzmanlaşmayı seçebilmektedir. Türkiye’de Deutsche Bank, HSBC ve ING Bank, Amerika Birleşik Devletleri’nde ise Bank of America, Wells Fargo ve JPMorgan Chase, evrensel bankalar olarak nitelendirilir.

1.2.1.5. Uluslararası Bankacılık

Ulusal sınırları aşan finans merkezlerinde faaliyette bulunan, birçok ülkede şube ağı olan, işlem hacmi yüksek olan ve hem yerli hem yabancı müşterilere toptan ya da perakende bankacılık hizmetlerini bunabilen bankalara, uluslararası bankalar adlandırır (Kaya, 2015: 75). Bu bankalar bulunduğu ülkenin ekonomik sisteminden bağımsız bir şekilde fonları hareket ettirme yeteneğine sahip olmalarıdır. Bu bankacılık sistemi işlem hacimi, ülkelerin dış ticaret hacimlerine bağlıdır. Uluslararası bankaların müşterilerinin çoğu kamu kurumları ve özel sektördeki büyük kurumlar olduğu için, uluslararası bankacılığın ekonomiye yön veren bir sistem de söylemesi yanlış olmazdı (<https://bankagazetesi.com/uluslararasi-bankacilik-nedir-32126.html>, 03.03.2020).

1.2.1.6. Holding Bankacılık

İsimden anlaşıldığı gibi holding bankacılığı, direkt veya endirekt olarak bir veya birden fazla bankaya sahip olan ancak kendisi bankacılık hizmeti sunmayan bir

şirkettir. Türkiye’de 1980 yılından sonra holding bankacılığı olayı baş göstermeye başlamıştır. Ancak o dönemde bir bankanın sermayesinin büyük kısmı belirli bir holding kontrol altında olduğu için birçok problem yaratmıştır (Şen ve Süer, 2016: 452). Türkiye’de holding bankacılığının örnek olarak Sabancı Grubu denetimindeki Akbank yer almaktadır. Diğer holdingleri de bunu başarılı olmasını gördüğünde holding bankacılığına yöneltmiştir (Bildirici Çalık, 2016: 45).

Holding şirketlerin kaynakları kendi gruplarına ve varlıklarına daha kolay aktarma arzusu nedeniyle holding bankacılığı, bankacılık sektörüne önem kazanmıştır. Hızlı büyüyen holdingler bir taraftan işlemlerini büyütürken, diğer taraftan bu işlemleri ve yatırımları finanse etmek için kaynak aramaktan bir banka satın alarak daha kolay kaynak sağlayacağı inancı ile başlayan bu bankacılı sistemi de işletmelerin şöhretlerini artırmaları için bir alet olmuştur (Kaya, 2015: 87).

1.2.1.7. Kıyı Bankacılık

Dünya çapında ‘‘Offshore Banking’’ olarak bilinen, Türk bankacılık literatüründe Kıyı Bankacılığı adlandırmaktadır. Bir offshore banka, genellikle bankanın kuruluş yetkisinde herhangi bir ticari faaliyette bulunmasını yasaklayan uluslararası bankacılık lisansı (genellikle offshore lisansı olarak adlandırılır) altında düzenlenen bir bankadır. Kıyı bankacılığı basitçesi bir ülkenin dışında ikamet eden banka hesabıdır. Bu tür hizmet sunan bankalar genellikle İsviçre, Man Adası veya Asya’da Hong Kong ve Singapur gibi yerler bulunmaktadır (<https://www.aesinternational.com/hubfs/New%20Ebooks%202017/The%20Expat%20guide%20to%20Offshore%20Banking.pdf>, 09.03.2020).

Dünya’da farklı uygulamaları sahibi ve tek düzeni olmayan, esnek denetim sistemi, hesap gizliliği ve kaynakları bilinmeyen paraları kapsayan özellikleri içermektedir. Mevzuatları her ülkenin özellikleri ve ihtiyaçlarına göre belirlediği için aralarında farklılık göstermekte, ancak bu farklılıklar genel kıyı bankacılığı özelliklerinden pek çok farklı değildir. Kıyı bankaları özel bankalar değildir, fakat temellerinde diğer banka türleri gibi mevduat toplamak, kredi vermek ve güvenli hizmetler sağlamaktır. Bu bankaların yaptığı işlemler kısa vadeli işlemler, uzun vadeli işlemler ve tröst işlemleri 3 gruba ayrılabilir (Subaşı, 2007: 1, 33).

1.2.2. Faaliyet Alanlarına Göre Bankalar

Faaliyet alanlarına göre bankaları, ticari, yatırım, kalkınma, katılım ve merkez bankaları olarak beş ana başlık altında sınıflandırma yapılabilir.

1.2.2.1. Ticari Bankaları

Hem finansal hem bankacılık sektöründe en çok göze çarpan kurumlardır. Ticaret bankaları, kar elde etmek amacıyla halktan mevduat kabul etme ve yatırım için kredi verme işlevini yerine getiren finansal kuruluşlardır. Genellikle bu bankalar ticareti kısa vadeli kredilerle finanse ederler ve borçlulardan yüksek faiz oranı alarak, mevduat sahiplerine çok daha az faiz oranına ödeme yaparlar. Ticari bankaların ana kar kaynağı, yukarıda adı geçen iki faiz oranı arasındaki farkı olmaktadır (<https://www.economicdiscussion.net/banks/commercial-bank-definition-function-credit-creation-and-significances/607>, 21.05.2020).

Ticari bankalar günümüzde pek çok bankacılık faaliyetlerini de gerçekleştireler. Örnek olarak, çek işlemleri, pos hizmetleri, kredi kartı işlemleri, havale- pos hizmetleri, bireysel emeklilik, pay senedi aracılığı, değerli maden alım satımı, teminat hizmetleri, kasa işlemleri, dış ticaret hizmetleri vb. şeklinde sıralanabilir (Bildirici Çalık, 2016: 47).

1.2.2.2. Yatırım Bankaları

Bu bankalar menkul kıymet çıkarılıp uzun vadeli fon sağlamak talep eden kurumlarıyla, tasarruflarını üzerinde konuşulan menkul kıymetlere yatırım yaparak değerlendirmesi talep eden gerçek ve/veya tüzel kişiler arasında aracılık işlemi sağlayan finansal işletmelerdir. Yatırım bankaları, güvenilir mali varlıkların oluşturulmasında ve ekonomideki güven faktörünün güçlendirilmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bundan dolayı sermaye piyasasının gelişimi için ana aracı kurumlardan birisidir. Yatırım bankalarının, halka arza aracılık, birleşmeler, devralmalar ve piyasa yapıcılık ve menkul kıymet alım-satım işlemleri sağlayan finansal kuruluşlar olarak özetlenebilir. Bu tür bankaların mevduat toplama yetkileri

ve birçok şube sahip değiller. Bu nedenle, ticari bankaları gibi tüm bankacılık hizmetlerini yerine getiremezler. Çoğu komisyon ve danışmanlık işlemlerini yürütürler. Yatırım bankaları diğer bankalardan kredi alınması ve tahvil ihraç ederek finansman sağlarlar (Şenel ve Şekeroğlu, 2019: 567).

1.2.2.3. Kalkınma Bankaları

Tam olarak, kalkınma bankaları sermaye yoğun endüstriler de dahil olmak üzere uzun vadeli yatırımlar için finansman sağlar. Buna ek olarak, bu bankalar hem borç verme hem de özsermaye katılımı sağlar, yani projelerin yakından izlenmesine açık bir ilgileri vardır, böylece özel bir bankacılığı ilişki türü geliştirmişler. Ayrıca, kalkınma bankaları yatırım projeleri için bir teknik uzmanlığa sahipler ve bunlar teknoloji, ölçek ve yer seçimlerini içeren yatırım kararlara katılmalarını sağlamaktadır. Kalkınma bankaları, hisse senetlerinin ihraç edilmesinin altını çizerek başka bir yerde sermaye artırılmasına da yardımcı olabilmektelerdir (Şenel ve Şekeroğlu, 2019: 566).

Türkiye’de bugün iki tane kamu sermayeli kalkınma bankası faaliyetlerini devam ettirmektedir; Türkiye Kalkınma Bankası ve Türkiye İhracat Kredi Bankası (Türk Eximbank’tır) (<https://www.perakendeokulum.com/turkiyede-faaliyet-gosteren-kalkinma-bankalari-2/>, 22.02.2020).

1.2.2.4. Katılım Bankaları

Katılım bankacılığı bir başka deyişle faizsiz bankacılık, finansal sektörde faiz dışı ilkelere göre çalışan ve bu ilkeler uygun bir şekilde her türlü bankacılık faaliyetini gerçekleştiren kuruluşlardır (Arslan, 2017: 4). Tanımdan da anlaşıldığı üzere katılım bankaları topladıkları fonları, spekülatif amaçlı kullanılmak yerine üretim kesiminde kanalize edilerek milli gelirin ve istihdamın artmasına olumlu etki yaratmaktadır. Türkiye’de “Özel Finans Kurumları” isimin altında kurulmuş ancak 2005 yılında “Katılım Bankacılığı” adına değiştirilmiştir (Gudil, 2007: 13).

İslam’ da faizin yasak olmasından dolayı, Müslüman ülkelerde alternatif bir bankacılık sisteminin kurulmasını ihtiyaç duyulmuştur. Bu çerçevede, faizsizlik olan ilkelere göre işleyen, yastık altındaki tasarrufları ülke ekonomisine bir daha

yönlendirerek, ülke kalkınması için gerekli kılan sermayeye ek kaynak sağlayan bir finansal kurumdur. Türkiye dahil İslami ülkelerinde kurulmaya başlanmıştır. Anlaşıldığı gibi katılım bankacılığı, İslam dini temellere dayanarak kurulan yeni bir bankacılık sistemidir (Kelleroğlu, 2017: 12).

Türkiye’de 2 tane kamu, 3 tane özel sermayeli katılım bankası faaliyet göstermektedir; kamu olanlar Ziraat Katılım Bankası A.Ş. ve Vakıf Katılım Bankası A.Ş.’dir. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. ve Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. özel olanlardır (TBB, 02.03.2020).

1.2.2.5. Merkez Bankaları

Para politikasını yürüten, bankaları düzenleyen ve ekonomik araştırmalar dahil finansal hizmetler sağlayan bağımsız ulusal otoriteler Merkez Bankaları adı verilir. Hedefleri ülkenin para birimini sabitlemek, işsizlik oranı düşük tutmak ve enflasyonu önlemektir. Dünya’nın ilk Merkez Bankası Riksbank’ı İsveç’te 1668’de kurulmuştur. Sonra İngiltere Bankası 1694’te kurulmuş, ondan sonra Napolyon 1800 yılında Banquet de France’ ı kurulmuştur (<https://www.thebalance.com/what-is-a-central-bank-definition-function-and-role-3305827>, 23.05.2020).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Türkiye Büyük Millet Meclisince 11 Haziran 1930 yılında kabul edilip, 1715 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu adı ile 30 Haziran 1930 yılında kurulmuştur. Anonim şirket olarak kurulan merkez bankası 3 Ekim 1931 yılında faaliyete geçmiştir (<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkında/Tarihçe>, 23.05.2020). Merkez Banka’nın görevleri 5’e ayrılır; fiyat istikrarı, finansal istikrar, döviz kuru rejimi, banknot basma ve ihraç imtiyazı ve ödeme sistemleridir (<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkında/Genel+Bakış>, 23.20.2020).

1.2.3. Mülkiyet Yapılarına Göre Bankalar

Mülkiyet yapılarına göre sınıflandırmada bankalar, sahip olduğu sermaye kaynağına göre yapılmaktadır. Bu çerçevede, kamu, özel, karma ve yabancı sermayeli bankalar şeklinde ayrılır.

1.2.3.1. Kamu Bankaları

Bu tip bankaların sermayesi doğrudan ya da dolaylı bir şekilde kamu tarafından (Hazine ya da başka Kamu Tüzel Kişilerdir) karşılandığı bankalardır. Türkiye’de örnek olarak T.C. Ziraat Bankası, Halk Bankası ve Vakıflar Bankası kamu bankalardır (Gülen, 2015: 22).

1.2.3.2. Özel Bankaları

Sermayesi yüzde yüz özel kişi ve kuruluşlar tarafından kurulmuş olan bankalardır. Genellikle bu tür bankalar, ticari, mevduat veya yatırım bankaları olarak kurulmaktadır. Türkiye’de, Adabank A.Ş., Akbank T.A.Ş., Anadolubank A.Ş., Fibabank A.Ş., Şekerbank T.A.Ş., Turkish Bank A.Ş., Türk Ekonomi Bankası A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş. ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. örnek teşkil etmektedir (https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp, 23.05.2020).

1.2.3.3. Karma Bankaları

İsimden anlaşılacağı gibi karma bankalar, sermayesi hem kamu kurumlarının hem de gerçek ve tüzel kişilerin payının sahip olduğu banka türleridir. Yani hem kamunun hem özel kesimin sermayesi ile kurulan veya sermayenin tamamen kamuya ait olan bankalarının hisse senetlerinin bir porsiyonun özel kesimi tarafından satın alınmasıyla da bankaların yapısı karmayı olurlar (Gülen, 2015: 22).

1.2.3.4. Yabancı Bankaları

Yabancı bankaları, sermayesi %50’sinden fazlası bulunduğu ülke dışındaki başka bir ülke ya da ülkelere, başka bir ülkenin kuruluşlara ait sermayenin olması durumunda yabancı banka adlandırmaktadır. Bankalar başka bir ülkede şube ya da acente açarsa veya kurulmuş bir yabancı bankayı satın alırsa yerli finansal piyasalara giriş yapmış olurlar. Küreselleşmenin bir sonucu olarak bankacılık sektörünün de

uluslararası aşmaya gitmiş, dünya genelinde finansal piyasaların liberasyonu uygulanmaya başladığından yabancı bankalar sistemi gerçekleşmiştir (Bildirici Çalık, 2016: 57).

1.3. BANKACILIĞIN TEMEL FONKSİYONLARI

Bankacılığın temel fonksiyonu, ekonomideki tasarruf sahipleri ile kredi ihtiyacı duyulan kişiler ve kuruluşlar arasında aracılık yapmaktır. Aşağıda bankacılık sisteminin temel işlevleri ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Türkiye’de 5411 Sayılı Bankacılık Kanununa göre bankalar, “Diğer kanunlarda öngörülen hükümler saklı kalmak kaydıyla aşağıda belirtilen faaliyetleri gerçekleştirebilirler” (BDDK, Bankacılık Kanunu: 2005, Madde 4);

- Mevduat kabul etmesi;
- Katılım fonu kabul etmesi;
- Nakdi, gayri nakdi her cins ve biçimde kredi verme işlemleri;
- Nakdi ve kaydı ödeme ve fon transferi işlemleri, muhabir bankacılık veya çek hesaplarının kullanılması dahil her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri;
- Çek ve diğer kambiyo senetlerinin iştirası işlemleri;
- Saklama işlemleri;
- Kredi kartları, banka kartları ve seyahat çekleri gibi ödeme vasıtalarının ihracı ve bunlarla ilgili faaliyetlerin yürütülmesi işlemleri;
- Efektif dahil kambiyo işlemleri; para piyasası araçlarının alım ve satımı, değerli maden ve taşların alımı, satımı veya bunların emanete alınması işlemleri;
- Ekonomik ve finansal göstergelere, sermaye piyasası araçlarına, mala, kıymetli madenlere ve dövize dayalı; vadeli işlem sözleşmelerinin, opsiyon sözleşmelerinin, birden fazla türev aracı içeren basit veya karmaşık yapıdaki finansal araçların alımı, satımı ve aracılık işlemleri;
- Sermaye piyasası araçlarının alım ve satımı ile geri alım veya tekrar satım taahhüdü işlemleri;
- Sermaye piyasası araçlarının ihraç veya halka arz yoluyla satışına aracılık işlemleri;
- Daha önce ihraç edilmiş olan sermaye piyasası araçlarının aracılık maksadıyla alım satımının yürütülmesi işlemleri;

- Başkaları lehine teminat, garanti ve sair yükümlölüklerin üstlenilmesi işlemleri gibi garanti işleri;
- Yatırım danışmanlığı hizmetleri;
- Portföy işletmeciliğı ve yönetimi;
- Hazine Müsteşarlığı ve/veya Merkez Bankası ve kuruluş birlikleri nezdinde oluşturulan bir sözleşme kapsamında üstlenilen yükümlölükler çerçevesinde alım satım işlemlerine ilişkin piyasa yapıcılığı;
- Faktöring ve forfaiting işlemleri;
- Bankalararası piyasada para alım satımı işlemlerine aracılık hizmetleri;
- Finansal kiralama hizmetleri;
- Sigortacılık ve bireysel emeklilik aracılık işlemleri;
- Kurulca belirlenecek diğer faaliyetlerdir.

Bankaların tüm bu işlevleri genel başlıklar şeklinde grup haline getirerek aşağıdaki bölümlerde gösterilebilir;

1.3.1. Finansal Aracılık Fonksiyonu

Bankaların en temel fonksiyonu aracılıktır. Bir ekonomide para ve diğer finansal varlıklar için mal ve hizmetlerin değış tokuşuna yardımcı olan ödeme sistemi için temel araçlardır. Ayrıca, ekstra paraya sahip olanları tasarruf etmek istedikleri zamanda, onlardan ödünç almak ve daha sonra geri ödemek isteyen bir kişiyi ya da kurumu aramak yerine bir bankada saklanmayı tercih edebilirler. Para ödünç almak isteyen kişi veya kurum, ödünç verecek birini bulmaya çalışmak yerine doğrudan anlaşalı bir şekilde bankadan alabilirler. Bankalar, tasarruf sahipleri ve borçlular arasında için finansal aracı olarak hareket etmektedir. Tasarrufçular bankalara para yatırır ve sonra faiz ödemeleri alır ve para çeker. Borçlular ise bankalardan kredi alıp ve faizli olarak geri öderler. Bu şekilde tasarruflar üretime geri döner ve dağıtım sistemi sağlanmış olur.

Fon transferi işlevi dışında, kaynakları verimli yatırımlara yönlendirerek bankaların ara işlevini etkin bir şekilde yerine getirirler. Bunun yanında ekonomideki üretim ve etkinliğin artışı sağlaması, ekonomi içerisindeki hissedarlar arasında bilgi simetrisinin artırması, risk azaltması, ölçek ve kapsam ekonomisinden faydalanmasıdır (Kale, 2017: 210).

Türk Bankacılık Sektörünün 2000’li yıllardaki krizden dolayı, bankaların bu işlevi yerine getirmesini zorlaştırmıştır. O zamandaki bankalar faaliyetlerini sürdürebilmek için iki yola başvurulabilirdi; birincisi, bağlı olduğu grubun veya holdingin şirketlerini fonlaması, ya da kamu sektöründeki açığı finanse etmesi için DİBS (Devlet İç Borçlanma Senedi) satın almasıdır (Gülhan, 2009: 7). Ancak ekonomi ve bankacılık sektöründe uygulanan yeniden yapılandırma programı, konjonktürün etkisiyle sektörde iyileşmeler görmüş ve geçmişe oranla bankacılık aracılık işlevini yerine getirebilmektedir (Kale, 2017: 219).

1.3.2. Kaynaklara Akıcılık Sağlama Fonksiyonu

Bankalar farklı dönemlerde ve farklı miktarlarda fon toplamaktadır. Topladığı fonlar farklı zamanlarda ve farklı miktarlarda kredi şeklinde ekonomiye dağıtmaktadır. Yani fon fazla olanlardan fon eksik olanlara fon akıntısı sağlarlar. Böylece piyasada âtıl para kalmamakta ve yatırımcılara kaynak sağlanmaktadır (Gülhan, 2009: 7).

1.3.3. Hizmet Fonksiyonu

Küreselleşme ile beraber dünyada artık rekabetin yoğunlaştığı ve sınırları aştığı bir ekonomide bankalar hem farklılık yaratarak hem de yeni kâr fırsatları arayarak işlemlerini sürdürmektedirler. Bu durumda günümüzdeki bankaların öne çıkan fonksiyonu ise hizmet fonksiyonudur. Genellikle bankaların temel amacı, mevduat toplamak ve işlem hacimlerini yükselmektir. Bunları gerçekleştirebilmek için müşterileri adına birçok işlem ve görev üstlenirler, örnek olarak, çek, teminat, akreditif işlemleri, havale ve/veya EFT, döviz işlemleri, dış ticarete aracılık, kasa, referans mektubu ve bir sürü ödemeler gibi hizmetler gerçekleştirilmektedir (Bildirici Çalık, 2016: 60).

1.3.4. Dış Ticareti Fonlama ve İhracatı Teşvik Fonksiyonu

Hem iç hem dış ticaret piyasalarında yaşanan en büyük problemlerden biri ödemelerin güvenilirliği olmaktadır. Uluslararası ticarete taraflar birbirleri hakkında fazla bilgi sahibi olmadıkça işlem güvensizliği ve risk artar. İhracat yapanlar, sattığı

malların bedelini zamanda tahsil edilmesini beklerken, ithalat yapanlar da sözleşmede belirlenen ürünleri tam zamanında teslim almak isterler. Böyle durumlarda bankalar ayrıca ithalatçı adına ödeme yapmayı garanti eder, aynı zamanda da ithalatçının istediği nitelikteki malları göndereceğini de garanti eder.

Artık günümüzdeki dış ticaret işlemlerin bir tanesi Forfating, bankalar tarafından yapılmaktadır. Forfaiting, ihracatçının orta ve uzun vadeli alacaklarını bir aracı vasıtasıyla indirimli halinde satarak anında nakdi olarak elde etmesini sağlayan bir finansman yöntemidir (<https://www.investopedia.com/terms/f/forfaiting.asp>, 17.03.2020). Bunları yaparken dış ticarete fon sağlanmaktadır.

1.3.5. Kısa Süreli Fonları, Büyük Ölçekli Uzun Süreli Fonlar Haline Dönüştürme Fonksiyonu

Bankalar fon fazlası olanlardan kaynak sağlayıp bu kaynak fon ihtiyacı olanlara aktarır. Bunu yaparken fonların süresi ve ölçeği değiştirme imkânı da yaratmaktadır. Piyasadaki küçük ölçekli ve kısa vadeli fonları bankaları tarafından toplanıp, bu fonları büyük ölçekli ve uzun vadeli fonlar haline getirmektedir. Böylece ekonomideki açığı kapatılmaktadır (Gümüş, 2014: 40). Firmalar yatırımlarını yaparken geleceğe öngörülme konusunda sıkıntı yaşayabilirler. Kredilerin vadesi uzun olması ve kredilerin sürekli olması, bu problemin çözümüdür. Kısa vadeli krediler sadece küçük ölçekli yatırımları için olanak sağladığı nedeniyle bir ülkenin ekonomisini gelişebilmesi için gerekli olan kılan vadeli krediler bankaların sayesinde sağlanabilmektedir (Gülhan, 2009: 7,8).

1.3.6. Kaynak Kullanımını İyileştirme Fonksiyonu

Bankalar tarafından biriktirilen tasarrufları, ülkedeki çeşitli bölgelerin kalkınma projelerini kullanılmaktadır. Kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlamaktadırlar. Topladığı kaynakları sadece daha verimli değil, karlı kesimlere, ilk olarak toplumsal ve kültürel sektörlere sonra bütün ekonomiye yayılarak kaynak kullanımı etkilemektedir. Bunu yaparken ekonominin gelişmesini hızlandırmış olurlar (Gülhan, 2009: 8).

Bankalar mobilize ettikleri tasarrufları verimli amaçlar için yatırım olarak kullanmaktalar. Bankaların yarattığı kredileri, üretim, istihdam, satış ve fiyatların artmasına ve dolayısıyla daha hızlı ekonomik kalkınmaya neden olmaktadır.

1.3.7. Para Politikasının Etkinliğini Artırma Fonksiyonu

Bankaların para politikasının etkinliğini artırmasında oynadığı önemli rol, aktarma mekanizmasıdır. Bu mekanizma bankaların karşı karşıya kaldığı zorunlu karşılık rezerv kısıtlamasından kaynaklanmaktadır. Para otoriteler, para politikasını sıkılaştırmak için açık piyasa işlemleri yapar ve bankacılık sektörü rezervlerde bir düşüş yaşar. Bankalar bu rezerv gereksinimine ayak uydurmak için diğer varlıkların faiz oranları yükseltirler ve toplam talep düşmektedir. Toplam talepteki düşüşü ekonomi yavaşlar ve para politikasının amacı gerçekleştirmektedir. Bu çerçevede bankalar para politikasının etkinliğini artırmaktadırlar (Peek ve Rosengren, 2013: 4-5).

1.3.8. Kaydı Para Yaratma Fonksiyonu

Modern ekonomide çoğu para, banka mevduatı şeklinde olmakta. Ticari bankalar kredi verildiğinde, eşzamanlı olarak kredi alan yani borçlunun banka hesabından yeni para yaratmaktadır. Kredilerden yeni mevduatlar, tüketicinin varlıkları artırırken onun yükümlülükleri da artırır. Bankanın bilançosunda da yaratılan para miktarı kredi miktarına eşit olmaktadır (Mcleay ve diğerleri, 2014: 15,16).

1.3.9. Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme Fonksiyonu

Her ülkenin ekonomik amaçlardan biri eşit gelir ve servet dağılımıdır. Genellikle ekonomide düşük, orta ve yüksek gelir elde eden grupları bulunmaktadır. Genel olarak geliri az olan grupların tasarruflarını bankalara yatırım olarak yatırırlar ve faiz geliri kazanmaya çalışmaktalar. Bankalara yatırılan tasarruflara göre belirlenen faiz oranları normalde yüksek olur ve gelir dağılımına olumsuz etki yaratır. Ancak günümüzdeki bankalar, düşük gelir sahip olanlara da kendi gelir seviyesine göre kredi

vermekte. Verilen kredilerle bu kişiler küçük boyutta olsa bile mülk sahip olabilmektedirler. Bu olumlu etkisinin tersi, ekonomik durgunlukta faiz oranları yükselirse gelir ve servet sahiplerin servetlerinin yükselmesine, enflasyon zamanlarda gecelik repo oranının arttığı bir gecede yüksek ve düşük gelir kişilerin arasındaki açığının daha çok artmasına sebep olmaktadır (Bildirici Çalık, 2016: 61).

1.4. BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.4.1. Bankacılığın Doğuşu

Bankacılığın ilk izleri ortaya çıktığı veya yazılı belgelerle ispatladığı, M.Ö. 3. bin yılın öncesinden, Antik Çağ'ın sonuna doğru yani M.S. 5. yüzyılın başına kadar görülmüştür. M.Ö. 1000'de madeni para basmaya başladığında, bankacılık mesleğinden bir meslek olarak bahsedilmeye başlamıştır. Bankacılık mesleğinin ortaya çıkışı toplumda belirli bir ticari ilişkilerin olgunlaşmasını, saymasını, hesaplanmasını, belirli işaret ve nesnelerle ifade edilebilmesini ve dolayısıyla yazılmasını da gerektirdiğini görülmüştür (İldız, 2013: 1,2).

Bankacılığın tarihsel gelişimine bakıldığında, bazı araştırmacılara göre her türlü aracılık faaliyetini kapsayan geniş bir bankacılık tanımına dayanarak, bankacılığı tapınaklar, kraliyet sarayları ve bazı özel evlerin tahıl gibi değerli mallar için depolama tesisleri olarak hizmet ettiği eski Mezopotamya'ya kadar izlemektedirler. O dönemde mallarını birçok tehlikelerden korumak amacıyla tapınaklarda güven altında konurdu. Bu malların saklanması görevi üstlenen din adamları, onlara emene edilen bu malları ödünç olarak vermeye başlamıştı. Bu yüzden tarihteki ilk bankaların tapınaklar ve ilk bankerlerin ise din adamları olduğu söylenir (Yetiz, 2016: 108).

Zaman ilerledikçe tüccarlar ve diğer insanlar sadece mallarını değil, para gibi nesnelerini de tapınaklarda bırakmaya başlamıştı. Bu sefer din adamları aldıkları zenginliklerin bir kısmını tanrılara bağış olarak biriktirmeye başlamadılar ve ellerinde büyük miktar birikimleri oluşmuştu. Oluşan birikimlerin din adamların tarafından ihtiyacı olanlara hediye (faiz) karşılığında ödünç vermeye başlamıştı. Belli bir zaman sonrası tapınakları bir güven kağıtları karşılığında kredi, mevduat ve kambiyo işlemleri yapmıştır. Tapınaklardan sonra bazı küçük işletmeler mal alım satımı ve parasal işlemleri ile bağlantılı bankacılık hizmetleri sağlamıştır. Bu erken “prototip

bankaların” birçoğu öncelikle madeni para ve külçe ile uğraşmıştı, işlerinin çoğu para değiştirme ve doğru ağırlık ve inceliğe sahip yerli ve yabancı madeni paraların tedarikçisi olmuşlardı (<https://doganlale2264.wixsite.com/bankalar/blank-j62xn>, 26.02.2020).

Tam teşekküllü bankalar orta çağa kadar ortaya çıkmamış, para yatırmak ve ödünç vermek konusunda uzmanlaşmış kuruluşların oluşumu ve para veya diğer emtia paralarının yerine hizmet edebilecek genellikle harcanabilir borç senetleri oluşturulmuştu. Daha sonrası Avrupa’da, bankacılık hizmetleri piyasanın tekelinden çıktığını ve ticaretle uğraşan bazı zengin kişilerin bankacılık hizmetlerinde uzmanlaştığı gözlemlenmiştir. "Tüccar bankacılar" olarak adlandırılan bu bankacılar, bir noktaya kadar, tüccarlara gerçek para yerine döviz faturaları kullanarak uzak ödemeler yapmalarında yardımcı olmuştu. Ticari bankacılık işi, birçok tüccarın uluslararası ticaret yapması ve ticaret yolları boyunca farklı noktalarda varlık tutmasıyla ortaya çıkmıştır.

İlk gerçek Avrupa bankaları, altın ve gümüş sikkelerinde ve külçe ile işlemlerini sağlamışlardır. Avrupa kıta olarak kabul edildiği zamanı, yabancı para satıcıları ya da “para değiştirici” temel bankacılık hizmetlerini sunan ilk insanlar arasında yer alırken, Londra’da “scriveners”, Türkçede nöter ve kuyumcular da benzer bir rol oynamıştır. Kuyumcular da külçe ve döviz ticareti yaparken, kar için para alıp tasarruf etmişler. İşler daha karlı hale getirebilmek için çekmenin bir yolu olarak, bir faiz oranı ödemeye hazırlanmışlar ve bu şekilde sonunda para ‘scriveners’ mevduat bankacılarını geride bırakmışlardır (Davies, 2002: 238).

1.4.2. Çağdaş Bankacılık

Belki de bankacılık dünyasındaki en büyük değişiklikler 17. ile 19. yüzyıllarda, özellikle Londra’da gerçekleşmiştir. Aslında, bugünkü bildiğimiz bankaların çalışma şekli tamamen bu bankacılık kavramları etrafında, yani banka borcunun çıkarılması, bankalara mevduat yapılmasına izin verilmesi gibi işlemlerdir. İlk gerçek bankanın Londra kuyumcuları olduğu söylenebilir.

Ancak gerçek gelişme, Roma Hukuku ve Avrupa Rönesansı ve Reformun getirdiği yeni keşifler ile olduğu söylenebilir. Modern bankacılık, 1609’da Amsterdam

Bankası'nın kurulmasıyla başlamıştır. Sonradan 1637'de Venedik Bankası'nın kurulmasıyla çek ve banknotların kullanımına hayatta geçmiştir. İngiltere ile Fransa arasındaki savaşı finanse etmek için 1694'te İngiltere Merkez Bankası'nın kurulması, merkez bankacılığının başlangıcıydı. 1907'de Federal Rezerv Bankası veya Federal Rezerv'in kurulmasıyla, modern bankacılık sistemi olgunlaşma sürecine girmiştir (Gürtuna, 2005: 4).

Banknotları sunan ilk banka "Bank of England" İngiltere Bankası'ydı. Banknotlar başlangıçta sadece senet şeklindeydi. İnsanlar bankaya para yatırırlardı ve paraları orada olduğunu ispatlamak için bir not almaları gerekmekteydi. Zamanla, bankalar çekler, kredili mevduat ve geleneksel bankacılık hizmetleri sunmaya başlamıştı. Bu durum, Büyük Britanya'da Sanayi Devrimi'nin tam bir hız kazanmaya başladığı zaman önemli bir rol oynamıştır <https://www.worldbank.org.ro/about-banks-history>, 27.04.2021).

19. Yüzyılda uluslararası finans Rothschild ailesi nedeniyle değişmeye başlamıştır. Bu aile İngiltere Merkez Bankası'na borç para vererek ve hisse senetler satın almıştı. Zamanla, Rothschild ailesi bütün dünyada çeşitli projeye yatırım yapmaya ve askeriye finanse etmeye başlamıştı. Ayrıca insanlardan mevduat alıp yeni bankalar kurmuşlardı. Bugünkü tanıdığımız bankalar 20. yüzyılda ortaya çıkmaya başlamıştı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bankalar bir bütün olarak ülkelere borç vermeye başladı ve perakende bankacılık uygulanmaya başlamıştı. 20. yüzyıl boyunca geliştirilen teknolojilerin çoğunu bugün hala kullanılmaktayız, örnek olarak ATM sistemleri ve SWIFT ödemeleri karşımıza çıkmaktadır <https://medium.com/@omeryavuzer/rothschild-d16571bd8d12>, 27.07.2021).

1.4.3. Türkiye’de Bankacılık Sektörün Gelişim Süreci

Türkiye’deki bankacılık sektörü Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlamıştır. O dönemde ortaya çıkan temel bankacılık faaliyetleri, faizcilik ve bankerlik Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler tarafından yapılmıştır. Tanzimat’tan sonra hız ve güç kazanmaya başlayan bu faaliyetler Cumhuriyet ilan edildikten sonra milliyetçilik kavramın akışı güç kazanırken Türk Bankacılık Sektörü gelişmeye başlamıştır. Bu gelişim sürecinde ekonomik, politik ve sosyal olaylardan hem olumlu

hem olumsuz etkilenmiştir, ama bugünkü bildiğimiz Türk Bankacılık Sektörü yukarıda bahsedilen döneminden beri adım adım bugüne kadar bir gelişme içerisinde (Sümer, 2016: 487).

Türk Bankacılık Sektörün tarihsel gelişim dönemselleri olarak ayrılacak olursak, iki büyük döneme ayrılmak mümkündür; Osmanlı Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi olarak ikiye ayrılmıştır;

1.4.3.1. Osmanlı Döneminde Türk Bankacılık Sektörü

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyılın yarısından önce bankacılık faaliyetleri bulunmamaktadır. O dönemden sonra da bankacılık yalnızca Hazine'nin borçlanmasını kolaylaştırmak için kullanılmıştır (Kırkiç, 2018: 16). Anacak bahsedilen dönemde Osmanlı Devleti ekonomik ve siyasi alanları gerilemesinden dolayı, Osmanlı Devleti altında yaşayan çoğu Türkler çiftçilik, askerlik veya yöneticilik ile uğraşıyordu. Sonuç olarak gayrimüslimler bankacılık ve ticaret faaliyetleri ile ilgileniyordu.

Osmanlı Devleti'nde kurulan ilk banka, "İstanbul Bankası" olmuştur. Bu olay 1845 yılında gerçekleşmiştir. Ancak hükümetin teşviki ile beraber M. Baltazzi ve J. Alleon bankalar tarafından kurulan bu banka ödeme ve spekülasyon işlemleri yerine getiremediği için 1852 yılında kapatılmıştır. Dört yıl sonra 1856'da İngiliz diplomat Layard'ın başkanlığında, yaklaşık bir yıllık bir çalışmanın ardından, merkezi Londra'da olmak üzere, kuruluş sermayesi 500.000 sterlin olan, her biri 20 pound değerinde 25.000 hisseden oluşan Osmanlı Bankası kurulmuştur (Kırkiç, 2018: 16).

Osmanlı Bankası kurulmasının en önemli sebebi, Tanzimat Fermanı'ndan sonra hükümetin finansman ihtiyacını karşılanmasıdır. Osmanlı Devleti binlerce sterlinlik borç almak zorunda kalmıştır. Bu şartlar altında, kredi ve borçlanma işlemlerini yürütmek için geniş yetkiye sahip bir devlet bankası kurulması gerekmiştir. Diğer taraftan Kırım Savaşı'ndan sonra devletin borçlanma ihtiyacı artmıştır. Bundan sonra kurulan diğer bankaların bazılarını benzer amaçlarla kurulmuştur. Ayrıca dönemin para basma işlemi de Osmanlı Bankası gerçekleştirmekteydi. Sonradan Doğuş Grubu tarafından satın alındıktan sonra Garanti Bankasıyla birleştirilmiştir. O dönemde kurulan bankalar yabancı sermaye ile kurulmuştur (Gülen, 2015: 7).

Bu dönemde başka bir bankerler grubu ortaya çıkmıştır. Galata bölgesi, Haliç'in Kuzey sahilinden Tophane'ye kadar uzanan bir bölgedir. Galata bankaları ise, Bizans döneminden beri ticaretin merkezi olarak kabul eden bu bölgede değiş tokuş yapan, tüketim malları için acenta işi yapan ve zamanla bu işlerden belli bir servet edip bankacılık faaliyetleri yapan bu eski tüccarlara, Galata bankerleri denilmekteydi. Galata bankerlerinin temel faaliyetleri, Hazine ve Saraya kısa vadeli fon sağlama, döviz işlemleri, senet alım-satımı, para yöneticilik, iltizam işletimlerine katılma ve memurların emvalin idaresi yapmasıdır (Çetin, 2009: 60-62).

Dönemin finans sektörü yabancı ellerinden çekmek için yerel anlamda 1868 yılında Emniyet Sandığı Bankası ve 1888 yılında Ziraat Bankası kurulmuştur. Ancak kuruluş amacı kredi vermek olmasına rağmen belli bir zaman sonra Ziraat Bankası geleneksel bir ticari bankaya dönmüştür. 1984 yılında yukarıda bahsedilen Emniyet Sandığı Bankası Ziraat Bankası'yla birleştirilmiştir. Osmanlı Devleti 1911-1923 arasında olan döneminde kendi sermayesiyle 21 yeni banka kurulmuştur. Fakat söz eden bankaların bazıları yabancı bankaları ile rekabet edemediği için iflas ederek faaliyetleri devam ettirememiştir (Kırkiç, 2018: 17).

Bütün bu gelişmelerden sonra Türk Bankacılık Sektörün içsel etkisi olarak yapısal sorunları ve dışsal etkisi ise ekonomik ve politik sorunlarından dolayı gelişmemiştir (Taşkın, 2011: 220). Cumhuriyet'in ilan ettikten sonra bankacılık sektörü de dahil olmak üzere, ülkeyi bir bütün olarak kalkınmaya çabasıyla yukarıda bahsedilen sektörün sorunlar gidermeye çalışılmıştır.

1.4.3.2. Cumhuriyet Döneminde Türk Bankacılık Sektörü

Genel bir bakış açısıyla bakıldığında Cumhuriyet dönemindeki bankacılık sistemi neredeyse yabancı sermayeli bir bankacılık sistemine dayanmaktadır. Bağımlılık yok etmesi için özel sektör bankacılığı teşvik edilmiştir (Sümer, 2016: 489). Cumhuriyet dönemindeki Türk Bankacılık Sektörü aşağıdaki dönemlere ayrılabilir;

- Cumhuriyetin İlk Dönemleri (1923-1932),
- Devlet Bankaları Dönemi (1933-1944),
- Özel Bankalar Dönemi (1945-1960),

- Planlı Dönem (1960-1980),
- Uluslararasılaşma ve Piyasa Ekonomisi Dönemi (1980-2000),
- Yeniden Yapılandırma Dönemi (2001-2010),
- Mevcut Dönemi (2011-2020)'dir.

Bu dönemler aşağıda tek tek incelenmiştir.

1.4.3.2.1. Cumhuriyetin İlk Dönemleri (1923-1932)

Türkiye Cumhuriyeti ekonomik, sosyal ve politik açılardan çok sert koşullar altında kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nden kalan dış borçlar, savaştan sonra tesisler çökmüştü, sanayi sektörü gelişmemiş, ilkel tarım, hiç gelişmemiş bir teknoloji yapı gibi sıkıntılar görülebilmekteydi (Bildirici Çalık, 2016: 19). Bu şartlarda bankacılık sektöründe neredeyse yabancı sermayeli bankalardan oluşmaktadır. Dönemin en önemli gelişmesi İzmir İktisat Kongresi'dir. Kongre'de o zamandaki yıpranmış olan ülke ekonomisi kalkınma ve gelişme için ulusal bankaların kurulması ve desteklenmesi gerektiğini belirlenmiştir. Bu doğrultusunda iktisadi kalkınma süreci hızlandırması için en önemli sektörlerden bir tanesi bankacılığın ulusal bir şekilde geliştirmesi gerek duyduğu ve bu çerçevede önemli adımlar atılmıştır.

Kongre'ye yer alan tüccar grubu bir ana ticaret bankası kurulmasını ve bu bankanın ortağının da devlet olacağı önerisiyle 1924 yılında özel sektör bankası olarak İş Bankası A.Ş. kurulmuştur. İş Bankası A.Ş. kurulduğu zaman sadece gayrimenkul alım-satımı, her çeşit sınai ve ticari işlemleri ve ticari işlemlerinde faaliyet gösteren işletmelere kredi vermesi gibi görevler üstlenmekteydi. Zamanla bu görevler ve yükümlülükler çok artmıştır. Aynı yılda İş Bankası AŞ'den daha geniş kapsamlı bir banka kurulmuştur. Bu sefer bütün bankacılık işlemleri yapma yetkisi ve tarım sektörü kredi vermek için Ziraat Bankası kurulmuştur (Türkiye Bankalar Birliği, 2012: 5).

1925 yılında endüstri sektörü kalkınması ve desteklenmesi amacına ülkenin ilk kalkınma bankası olan Sanayi ve Maadin Bankası kurulmuştur. Kamu sektöründen özel sektöre kaynak aktarılmasının başlangıç aşaması düzenlenmesi veya kurumlaşması için öngörülen banka, kaynaklarının çoğunu kuruluş aşamasında devraldığı ortaklara bağladığı için sanayi ve madencilik sektörlerinde işlem gören şirketlere yeterince yardım kredi verememiştir. 1926'da Emlak ve Eytam Bankası

inşaat sektörün kredi sağlanarak desteklenmesi ve gelişmesi için kurulmuştur. 1933 yılında ise Sanayi ve Maadin Bankası'nın yerine, kurulan Sanayi Ofisi ve Türkiye Sanayi Kredi Bankası da başarılı olmadığı sürece, yerine Sümerbank kurulması sebep olmuştur (Türkiye Bankalar Birliği, 2012: 5).

Tarıma kredi hacmini artırılmak için önceden kurulan Ziraat Bankası' nin güçlendirilmesi gerektiği Kongre'ye katılan tarım kesimi tarafından ileri sürmüştür. Sonuç olarak 1924 yılında bankanın sermayesi artırılıp yetkileri genişletmiştir. Ayrıca diğer tüm bankacılık faaliyetleri yapmaya başlamıştır.

Bütün bu gelişmelerden sonra yukarıda bahsedilen bütün bankaların, Osmanlı dönemdeki bankalardan en önemli farkı, kısa vadeli kredi veren ticari bankalar olmalarıdır. Cumhuriyetin ilk yıllarına bakıldığında küçük olsa bile, dönemdeki devlet bankaların Osmanlı dönemindeki devlet bankalarından ekonomi içindeki payları ve rolleri daha yüksektir. 1924 yılında düzenlenen Türkiye İktisat Kongresi'nde bir merkez bankası kurulması fikir ortaya atılmıştır. Dönemin banknot ihracı Osmanlı Bankası tarafından yapılmaktaydı. 1930 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) kurulmuştur. Kurulduğunda Merkez Bankası anonim şirket olarak kurulup 15 milyon Türk Lirası sermayeli bir bankadır. Kuruluş amacı, ülkenin iktisadi kalkınmasını desteklenmesidir. Bankanın görevleri, reeskont oranlarının belirlenmesi, para piyasasını ve paranın dolaşımını düzenlenmesi, hazine işlerini yerine getirilmesi ve Türk parasının değerini korumak için hükümet ile ortaklaşa tüm önlemleri alınmasıdır (Gülen, 2015: 10).

1.4.3.2.2. Devlet Bankaları Dönemi (1933-1944)

Cumhuriyet kurulduğunda izlenen ilk 10 yılın Dünyada klasik iktisat düşüncesine yönelik bir sanayileşme modeli mevcuttu. Yani "laissez faire, laissez passer" bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler ekonomi modelinde devletin ekonomiye müdahale etmemesi gerekmektedir. 1929'daki Büyük Burhan'ın etkilerinden sonra Dünya'da Johon Maynard Keynes'in Devlet Müdahaleciliği İktisadi Düşüncesi uygulanmaya başlamıştır. Türkiye'de ise bu ekonomi politika uygulanmasının sebebi, dönemde özel sektörün önemli ölçüde yeterli sermaye biriktirememesidir. Zamanla yerleşen Devletçilik Stratejisi bankacılık sektörünü de

etkilenmeye başlamıştır. Artık yerel ve tek şubeli bankalar büyük sermaye sahip olan ulusal bankaları ile rekabet edemediği için kapanmışlar ve bazıları büyük bankaların şubesine dönüşmüştür (https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/116237/mod_resource/content/1/T%C3%BCrkiyedeParaBankaTrh_4.pdf, 27.04.2021).

1939 yılında İkinci Dünya Savaşı başlaması nedeniyle Türkiye Cumhuriyeti sanayileşme yönelik politikalardan orduya destek politikalara kaymaya başlamıştır. Devletin savunma harcamaları artarken sermaye malları ithalinin kesilmiş ve sanayi sektörü kalkınması için gerekli kaynakları sağlamamış ve daha önce Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı'nda öngörüldüğü gibi olmamıştır (Bildirici Çalık, 2016: 24). 1933-1944 yıllar arasında, sınai sektörün kalkınma teşviki için ve şehirler ve kasabaların alt yapı ve imar planları hazırlamak için 1933 yılında Sümerbank ve Belediyeler Bankası kurulmuştur. Gerekli enerji ve maden kaynakları işletmesi ve o sektörde bulunan işletmelerin güçlendirmesi ve finansman sağlamak için 1935 yılında Etibank kurulmuştur. Deniz yolların işletmeleri kurulması ve gerekli finansmanı sağlamak için 1937 yılında Denizbank ve 1938 yılında Türk Devleti, Halk Bankası ve Halk sandıkları özel amaçlı banka statüsünde kurulmuştur (Kaya, 2017: 49).

1.4.3.2.3. Özel Bankalar Dönemi (1945-1960)

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki ilk yılları dünyada önceden genel kabul gören devletçilik ekonomik kalkınma politikasının yerini özel sektörün öncülüğünde ekonomik kalkınma politikası benimsemeye başlamıştır. Türkiye'de bu yeni politikalar ile iktisadi kalkınmanın süreci hızlandırmasını hedeflenmiştir. Ortaya çıkan bu yeni ekonomi kalkınma politikanın temel nedeni, savaş yıllarındaki görülen yüksek enflasyon ve spekülasyon durumlarda tarım ve ticaret sektörlerin sermaye birikimi sayesinde servetleri çok artmıştır. 1950 yılında iktidara geçen Demokrat Parti'nin liberal düşünceleri özel sektöre dayanan sanayileşme stratejisinde büyük bir rol oynamıştır.

Özel bankaların gelişme dönemi olarak da bilinen bu dönemde, 30 yeni banka kurulmuş, 3 özel ve 27 kamu bankaları kurulmuştur (Eyceyurt Batır, 2016: 9). Bu dönemin ekonomik darboğazların giderilmesi hem kamu hem özel sektörlerle

yatırımların hızlandırması, ulaştırma geliştirmesi, tarım sektöründeki makineleşmesi, yeni kurulan şirketlerin sermayesi artırılması, şehirlerin genişletilmesi, üretim hacminin artırılması için devletin kredi gereksiniminin artmasına neden olmuştur. Kredi ihtiyaçları karşılaşmasının çabaları ile beraber bankacılığın gelişmesine tetiklenmiş ve özel bankacılık önem kazanmaya başlamıştır. Hem sektörde yapılan yatırımların artması hem de sektörünün yatırımların getirisi artmasını sebep olmuştur (Yetiz, 2016: 11).

1945-1960 yıllar arasında ülkenin milli gelir artmış, sanayiye düşen pay tarım payından daha büyük bir artış göstermiştir. Hem üretim hem tüketim artmıştır. Makro düzeyinde kaydedilen bu gelişmeler bankacılık sektörüne de etkilenmiş ve dönemde yeni 15 banka kurulmuştur (Bildirici Çalık, 2016: 25). Dönemde kurulan bazı bankalar; 1944'te Yapı ve Kredi Bankası, 1946'da Garanti Bankası, 1948'de Akbank, 1950'de Türkiye Sinai Kalkınma Bankası, 1954'te Vakıflar Bankası ve 1958' de Pamukbank' tir.

Zaman ilerledikçe kurulduğu bankalar arasında rekabet artmıştır ve ülkede şube sayısı artmaya başlamıştır. Türkiye Sinai Kalkınma Bankası A.ř., dönemde kurulan bankalardan belki en önemli rol üstlenmiştir. Banka özel sanayi şirketler içten ve dıştan desteklenmesi için kurulmuştur. Bu doğrultuda, özel sanayinin kurulması ve genişlemesi, yerli-yabancı ortaklığı kurumlar teşvik etmesi ve hisse senedi ile tahvillerin özel mülkiyete geçmesi ve özel mülkiyette kalması gibi amaçlar için kurulmuştur. Bu amaçların çerçevesinde dönemde banka 500 milyon Türk Lirası kredi vermiştir (Gülen, 2015: 11).

1923'ten 1945 yılına dek bankacılık yapısında şube sayısı aşıkâr bir artış göstermemiştir. Ancak 1944'te ülkede toplam şube sayısı 405 iken 1959 yılın sonunda 1759'a artmıştır (TBB, 2012: 9). Dönemin en önemli gelişmelerden biri de 23 Haziran 1958 yılında çıkarılan 7129 sayılı Bankalar Kanununla Türkiye Bankalar Birliği (TBB) kurulmuştur.

1953 yılına kadar kalkınmayı sağlayan serbestleşme politikası dönemin yüksek enflasyonu, üretim azalması, dış ticaret açıkları, dış borçları artmaya başlaması, istikrarsız bir ekonomi büyüme baş göstermeye başlamıştır. 1954 yılından itibaren kriz önleyebilmek için devlet liberal iktisat politikasından vazgeçip kalkınma iktisat politikaları uygulanmaya başlamıştır. Yeni izlenen kalkınma politikası, ithal ikameci

sanayileşme stratejisine dayanmıştır (Eyceyurt Batır, 2016: 10). Gittikçe kriz daha sert hissedilmiş, sabit kur politikası ekonomiye olumsuz bir şekilde etkilenmiş, döviz yetersizliği ve ABD'nin dış yardımları azalması ve devalüasyonun yanlış algılanması sıkıntılardan dolayı 1958 yılında İstikrar programı yürürlüğe girmiştir. 1959 yılında bankacılık sektörü denetim ile ilgili ilk kez bir adım atıldı. Bankalar Yeminli Murakıpları Kurulu kurulmuştur.

Dönemin istatistik olarak bakıldığında 1948 yılından 1961 yılına kadar bankaların, özel sermaye 36,5 milyon TL'den 2,8 milyar TL'ye, ihtiyat 97,3 milyon TL'den 593 milyon TL'ye, toplam mevduatı 996,3 milyon TL'den 8 milyar 541 milyon TL'ye, toplam kredi 1 milyar 187 milyon TL'den 9 milyar 362 milyon TL'ye ve şube sayısı ise 516'dan 1715'e yükselmiştir (Gülhan, 2009: 30).

1.4.3.2.4. Planlı Dönem (1960-1980)

1961 yılında kalkınma planlarını hazırlamak ve yürütmekle görevlendiren Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur. Bu dönemin en önemli özelliği kalkınma planlarıdır. Özel bankaları döneminde liberal iktisat politikaları düzenli bir ekonomi durumundan dağınık bir ekonomi yapıya döndüğünde hükümet istikrar programına ve ithal ikameci sanayileşme politikalarına başvurarak kriz önlemeye çalışmıştır. Bu doğrultuda gümrük vergileri artırılmış, ithalat yasaklı konulmuş ve bunun gibi benzeri araçları kullanılmıştır. Dışa kapalı izlenen bu politika sırasında, faiz oranları ve döviz kuru tamamen dış piyasalardan bağımsız tutulmuştur (TBB, 2012: 12).

Böylece karma ekonomi uygulanmaya geçilmiştir. Ele alınan dönemi, bankacılık sektörün büyük bir kısmı devletin kontrolü altında kalmıştır. Ülkenin bütün ekonomik faaliyetleri yıllık programları ve kalkınma plana bağlanmıştır. Sonuç olarak çok şubeli bankacılığın, holding bankacılığın ve ihtisas bankacılığın gelişmesine sebep olmuştur (Uçarkaya, 2006: 62). Kamu sektörü ile özel sektörüne birlikte dayanan bir kalkınma ekonomisinde ilk kez 1963 yılında önceden ithal edilen malları ülke içerisinde üretmeye planlanmıştır. Bankaların temel görevi kalkınma planlarındaki yatırımların finansmanını sağlanması olarak belirlenmiştir (Gülhan, 2009: 31).

1960-1980 yılları arasındaki bir diğer özelliği ise dönemde 7 tane yeni banka kurulmuştur, ancak kalkınmaya yönelik bir ekonomi politikası izlendiği için kurulan bankaların 5'i kalkınma ve 2'si ise ticari bankalardır. 1963'te T.C. Turizm Bankası,

1963 yılında Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, 1964 yılında Devlet Yatırım Bankası, 1968 yılında Türkiye Maden Bankası ve 1976 yılında Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası adında 5 kalkınma bankası kurulmuştur. Geri kalan 2 ise, 1964'te Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası ve 1977'de Arap-Türk Bankası adında ticari bankalar oluşturmuştur (Eyceyurt Batır, 2016: 10-11). Ancak 1970 yıllarda bankacılık sektörüne giriş mevzuat ile engellendiği için o kesimler çok şube açmaya yönlendirmişler.

Tablo (1)'de görüleceği gibi dönem başında ülkede toplam 59 banka varken dönem sonunda 44'e azalmış. Öte yandan şube sayısı 1759 yılında 5975'e çıkmıştır.

Tablo 1: Planlı Dönemde Banka ve Şube Sayıları

Yıllar	Ulusal	Yabancı	Toplam	Ulusal	Yabancı	Toplam
1960	53	6	59	1699	60	1759
1961	48	5	53	1675	61	1736
1962	47	5	52	1697	62	1759
1963	47	5	52	1776	64	1840
1964	44	5	49	1841	68	1909
1965	44	5	49	1913	68	1981
1966	42	5	47	1990	68	2058
1967	42	5	47	2155	68	2223
1968	43	5	48	2465	86	2551
1969	43	5	48	2846	102	2948
1970	43	5	48	3099	111	3210
1971	42	5	47	3314	113	3427
1972	41	5	46	3568	114	3682
1973	39	5	44	3909	114	4023
1974	39	5	44	4311	114	4425
1975	38	5	43	4491	114	4605
1976	39	5	44	4721	114	4835
1977	40	4	44	5129	109	5238
1978	40	4	44	5381	104	5485
1979	40	4	44	5665	104	5769
1980	40	4	44	5870	105	5975

Kaynak: TBB. (2012). Türkiye'de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi

1.4.3.2.5. Uluslararasılaşma ve Piyasa Ekonomi Dönemi (1980-2000)

Planlı dönemin sonunda ekonomik krizin şiddeti artmıştı. Dönemin ortasında yani 1970’li yıllarda döviz tasarrufuna dayanan bu politika döviz talebi artışından dolayı yitirmeye başlamıştır. Bunun üstünde Kıbrıs Barış Harekâtı, 1973’ teki petrol krizi, Arap Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) üyelerinin petrol ambargosu ilan edilmesi ve petrol fiyatları 5 katın üstünde çıkarılması gibi faktörlerden dolayı 24 Ocak Kararları ile dışa açık sanayileşme modeli ve piyasa ekonomisine dayanan yeni bir model gelmiştir. Sabit döviz kuru politikası bırakılıp esnek döviz kuru politikasına başvurmuştur. 1981 yılına geldiğinde reel faizler pozitif olması nedeniyle bankalardaki tasarruflar artınca banka mevduatları artmaya başlamıştır (Uluyol, 2019: 101).

İhracata dayalı kalkınma politikası 80’li yıllar boyunca uygulanmıştır. Zamanla ülkenin ekonomik durumuna göre eklemeler yapılmıştır fakat 24 Ocak Kararların ana konusu değişmemiştir. Karlarla gelen yeni düzenlemeler, dış ticaret özendirmeyi, piyasa mekanizmalarını geliştirmeyi, kamu sektörünü sınırlandırmayı, enflasyonu düşürmeyi ve yabancı sermayeyi teşvik etmeyi amaçlanmıştır (Gülhan, 2009: 37).

1982 yılında ülkede beklenmeyen bir banker krizi yaşanmıştır. Önceden serbest bırakılan kredi ve mevduat faizleri 1983 yılından sonra tekrardan sabitlenmiştir. Kredi ve mevduat faizleri 1987 yılında bir daha kendi geçimini sağlanmasına izin verildiğinde piyasada aniden fazla rekabet oluşturduğu için mevduat faizlerin artmasının sonucu 1989 yılında bu sefer sadece mevduat faizlerin bir üst sınır koyulmuştur (Kırkiç, 2018: 21). Faizlerin durumu sürekli değişirken ülkede yabancı bankaları ciddi bir rekabete girmişler. Bu durum bankacılık sektörünün etkinliğini artırmıştır. 1980 yılın başında Türkiye’de 13 yabancı banka şubesi açılmış ve 5 yeni yabancı banka piyasaya girmiştir. 1988 yılı sona doğru yabancı banka sayısı 22’ye yükselmiştir.

1982 yılında Sermaye Piyasası Kanunu çıkarılması, piyasanın araçları kullanabilmesi için gerekli yasal ve kurumsal yapı oluşturulması ve 1986’da İstanbul Menkul Kıymetler Borsası çalışmaya başlaması, finansman bonusu, mevduat sertifikası, tahvil alım-satımı, repo işlemleri, hisse senedi gibi finansal araçların hızlı

bir şekilde gelişmesini sağlamıştır. 1985 yılında 3182 sayılı Bankalar Kanunu yürürlüğe girdiğinde ülkede ilk kez uluslararası denetim, gözetim ve bankacılık standartları sunulmuş, muhasebe tek hesap düzeni uygulanmaya başlamış, bilançolar dış denetime tabi tutulmuş, mevduat sigorta fonu kurulmuş, donuk kredilere daha gerçekçi kârlılık uygulanmış ve İnterbank Piyasası kurulmuştur. 1987’de Merkez Bankası tarafından açık piyasa işlemlerine başlatılmış ve hemen sonra 1988’de döviz piyasası kurulmuştur (Bildirici Çalık, 2016: 29-30).

Türkiye 1980’li yıllardan önce mali krizi kavramı ile karşılaşmamıştır. 1980 yıldan sonra siyasi hem ekonomik krizi ortaya çıkmaya başladığı bir dönemde, faizler yükseldikçe ülkede kronik bir enflasyon krizine girmiştir. Krediler ve mevduatlar yetersiz olmaya başlamış, kamu bankaların özel bankaları üstünde egemenlik kurmuş, açık pozisyon artmış, denetim ortadan kalmış ve siyasi istikrarsızlık artmıştır. Bu problemler finansal istikrarsızlık getirirken krizin reel sektöre sıçramasının sonucu 1983-1984 yılları arasında 6 banka iflas etmiştir. Dengeyi yeniden sağlayabilmek için bankacılık sektöründe reformlar yapılmış ve 1990 yılına kadar 11 yeni kamu bankası ve 19 yeni yabancı bankası, toplam 31 yeni banka kurulmuştur. Daha önce söylediği gibi piyasaya yeni bankalar girmeye başladığında sektördeki rekabet arttıkça modern bankacılık baş göstermeye başlamış, müşterilere tüketici kredileri, kredi kartları, leasing, opsiyonlar ve swaplar gibi farklı hizmetler sunulmaya başlamışlardır (Eyceyurt Batır, 2016: 13). Türkiye’de yaşanan kronik enflasyon ve faiz oranlarındaki hızlı artışından dolayı uzun vadeli fon arzı sınırlı kalmış ve ona bağlı olarak dönemde ulusal bankaların sayısı artarken yatırım ve kalkınma bankalarının sayısı azalmıştır (Uçarkaya, 2006: 64).

1980’li yıllarda yapılan reformlar ve TCMB’nın yaptığı düzenlemeler ile bankacılık sektöründe bir refah artışı yaşanmıştır. Ancak 1990’lı yıllar geldiğinde yaşanan iki krizin etkisi nedeniyle mali sistemin düzeni çok bozulmuştur. Krizlerin ilki 1990 yılında Körfez Krizi’dir. Ülkede likidede sorunları yaşamaya başladığı zaman ülke ekonomik krize girmiştir. Körfez Krizi, dıştan gelen bir kriz olup ancak ülke içi kaynaklı bir başka kriz hazırlanmaktaydı. 1994 yılında yaşanan finansal krizin etkileri daha şiddetli ve süresi daha uzundur. Krizin etkisi olarak borç oranı yüksek ve aktif ve pasif yapısı güçsüz olan bankaları ve şirketleri iflaslarını hızlandırmış ve

bankacılık sektörünün etkinliğini ve varlıklarını büyük ölçüde azalmıştır (Eyceyurt Batır, 2016: 15).

Krizden sonra gelen aylarında bankaların öz kaynak yetersizliği, küçük ölçekli ve parçalar hali bankacılık sistemi, güçsüz aktif kalitesi, grup bankacılığı ve yoğun riskleri, kredi ve karşılıklar arasındaki tutarsızlık, pazar risklerine karşı aşırı duyarlılık ve kırılganlık, iç kontrol ve risk yönetimin yetersizliği, şeffaflık ve kurumsal yönetim eksikliği gibi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır (Gülen, 2015: 13).

1994'teki krizden sonra yabancı döviz pozisyonu kapatılmış; 1995 yılından sonra tekrar açılmıştır. Egebank, Esbank, Interbank, Yaşarbank ve Yurtbank tasarruf mevduatı sigorta sistemine devredilmiş, Birleşik Yatırım Bankasının faaliyetini sona ermiştir. 1998 yılından itibaren ülkeden sermaye çıkışları artmış, ekonomik faaliyetler daralmış ve 1999 yılında Rusya krizi ile durum kötüleşmiştir. Aynı yılda çıkarılan Bankalar Kanunu ile BDDK kurulmuştur. 1999 yılın sonunda dezenflasyon politikası kabul edilip, 2000 yılında uygulanmaya başlamıştır. 1995'ten sonra hem banka sayısında hem şube sayısında bir artış göstermiştir. Tablo (2)'de izleneceği gibi 1995 yılından 2000 yılına kadar 12 yeni banka ve 1733 yeni banka şubesi kurulmuştur (TBB, 2012: 16).

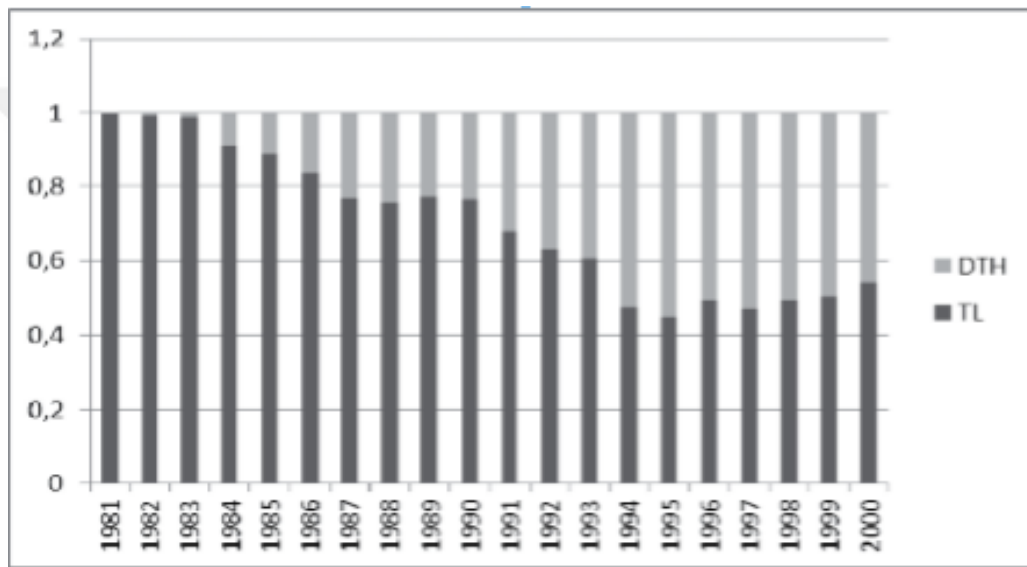
Tablo 2: 1980-2000 Yılları Arası Banka ve Şube Sayıları

Yıllar	Ulusal	Yabancı	Toplam	Ulusal	Yabancı	Toplam
1980	39	4	43	5849	105	5954
1981	39	6	45	6121	123	6244
1983	35	10	45	6168	113	6281
1984	34	13	47	6085	117	6202
1986	38	17	55	6220	128	6348
1987	39	17	56	6313	104	6417
1989	41	21	62	6487	106	6593
1990	43	23	66	6447	113	6560
1991	44	21	65	6369	108	6477
1992	48	21	69	6097	109	6206
1994	47	20	67	5999	105	6104
1997	54	18	72	6703	116	6819
1999	62	19	81	7570	121	7691
2000	61	18	79	7720	121	7837

Kaynak: TBB. (2012). Türkiye'de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi

Döviz alım-satım ve sermaye hareketleri serbestleşmesinin sonucu bankalar yurtdışından borçlanarak mevduatları ve kaynakları artmıştır. 1990'lı yıllarda, döviz tevdiat hesaplarında (DTH) toplanan mevduatın toplam mevduata oranı önemli ölçüde artış göstermiştir. 1980-2000 yılları arasında TL ve DTH'nin toplam mevduatlar içindeki payları verilerek 1981'de mevduatın neredeyse on binde 2'si DTH'de bulunurken 1995 %55'i ve 2000'de %46'sı DTH'de bir oranı bulunmuştur.

Şekil 1: Mevduatın Türk Lirası ve Yabancı Para Dağılımı (%)

Kaynak: TBB. (2012). Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi

1995 yılın sonrası Türkiye’deki ekonomik durumu hızlı bir şekilde toparlamış ve bankacılık sektöründe dolar cinsinden %21,7 artmış ve toplam aktifleri 83,3 milyar dolar olmuştur. Krizden yeni çıkan bir ülke için bu rakamlar çok önemlidir. Ancak iki yıl sonra siyasi belirsizlikler, kamu açıkları, tahvil ihracı ve bankaların finansmanı ve açık pozisyonları gibi sıkıntılar ortaya çıkmıştır. 1997 yılındaki Asya krizi Türk bankacılık sektörünü büyük ölçüde etkilenmemiş, fakat 1988 yılındaki Rusya krizi hem reel sektörü hem de finans sektörü etkilendiğinde Rusya’dan yabancı sermaye çıkışı başlamış ve Türkiye’de de aynı durum yaşanmıştır. 6 hafta içinde 6 milyar dolar yabancı finansal yatırım ülkeden çıkmıştır. Merkez Bankası ülkeden sermaye çıkışı engellemek için faiz oranları yükseltilmiştir. Rusya krizin etkileri durdurmaya

çakışırken arkasından 1999 Brezilya krizi ortaya çıkmış ve Türkiye'nin dış borçlanma imkanları kısılmıştır.

1990 yılında bankacılık sektörün açık pozisyona bakıldığında, 1990'da 1,8 milyar dolar iken, 1993 yılın sonunda 4,8 milyar dolara çıkmıştır. 1996 yılında 4,9 milyar dolardan 1997'de 9,7 milyar dolara, 1998 yılında 11,7 milyar dolara yükselmiştir. 1999'da 13,2 milyar, 2000 yılın sonunda 17,3 milyar dolara, Kasım krizi öncesi Haziran 2000 itibarıyla 19,2 milyar dolara ulaşmıştır (Gülhan, 2009: 46,49).

1.4.3.2.6. Yeniden Yapılandırma Dönemi (2001-2010)

Önceki döneminde yaşanan krizden dolayı kronik enflasyon, yüksek reel faiz ve ekonominin genelliğinde görülen bunalım yüzünden 1999 yılında ülke ekonomisi bir daha istikrara getirmek için uluslararası finans kuruluşları çapında desteklenen döviz kuruna dayalı bir istikrar programı uygulamaya konulmuştur. Programın hedefleri maliye politikası sıkı tutulması, yapısal reformların gerçekleştirilmesi, döviz kurların enflasyon beklentilere göre belirlenmesi ve para politikası likidite genişlemesinin yabancı kaynak girişine dayanarak belirlenmesidir (Bildirici Çalık, 2016: 33).

Kamu ve özel bankalar arasında eşit rekabeti bozan düzenlemeler kaldırılmış ve finans kurumunun güçlendirilmesine yönelik adımlar atılmıştır. 31 Ağustos 2000 tarihinde BDDK'nın kurulması dönemin en önemli adımdır. Ekonomik kriz ortasında kurulan BDDK tecrübe eksikliği nedeniyle hem etkili düzenlemeler yapamamış hem de özerkliğini koruyamamıştır. Fakat TMSF'yi, BDDK kapsamında alındığında bankacılık sektöründe tek düzenleyici ve denetleyici kurum olmuş ve sektörel bazında çok önemli bir adım olarak görülmüştür (Gülen 2015: 15).

Bütün bu gelişmelere rağmen ülkedeki ekonomik krizi bertaraf edilmemiştir. Ekonomi %61 gerilirken enflasyon oranı %70 ulaşmış ve faiz oranları %160 oranlara çıkmıştır (Kırkiç, 2018: 22). 2001 yılındaki başka gelişme ise, BDDK gözetiminde Ulusal Bank, İktisat Bankası, EGS Bank, Bayındır Bank, Kent Bank, Milli Aydın Bankası, Tarih Bank, Site Bank ve Toprak Bank TMSF'ye devredilmiştir. Aynı yılın Ocak'ta Ege Bank, Yurt Bank, Yaşar Bank ve Bank Kapital birleştirilmiş, Nisan ayında ise Ulusal Bank, Sümerbank ile birleştirilmiştir. Sonra Sümerbank Oyak Grubu'na satılmıştır (TBB, 2012: 25).

Krizin etkisi olarak bankacılık sektöründe ciddi daralmalar olmuştu. Katılım bankalar ile beraber dönemindeki faaliyet gösteren bankaların sayısı, 2000'da 85

banka, 7.983 şube ve 174.730 personel varken, yapılan likidasyon, devir ve birleşmeler sonucunda, 2005'te banka sayısı 51'e, şube sayısı 6.568'e ve personel sayısı 138.724'e inmiştir. Bu gerilmemin sonucunda, sektörün özsermayesi yetersiz kalmış, küçük ölçekli bir bankacılık yapı oluşmaya başlamış, kamu bankalarının sektör içindeki ağırlığının çok fazla artmış, vade uyumsuzluğu ortaya çıkmış ve kontrol dışında kalan açık pozisyonlar gibi piyasa risklerine karşı aşırı seviyede duyarlılık yaşanmış, iç denetim zayıf kalmış, risk yönetimi problemler ortaya çıkmaya başlamış, kurumsal yönetimin zayıf kalmış ve aktif yapısı yetersiz kalmıştır (Sümer, 2016: 490).

2002 yılının başında, Nisan 2001 yılından beri geçerli olan Güçlü Ekonomiye Geçici Programı 2002-2004 yıllarındaki dönem için tekrar düzeltmeler yapılmıştır. Revize eden programı, ekonominin dış stoklara dayanıklılık yükseltilmesini, enflasyonun azaltılmasını, kamu borçlarının düşürülmesini, mali disiplinin temin etmesini, yapısal reformların bitirilmesini ve bankacılık yapısının güçlü bir hale getirilmesini amaçlanmıştır. Genel olarak programın hedefleri 2002-2007 döneminde gerçekleştirilmiştir. Programın hedefleri azim ile uygulanması, ülkede siyasi istikrarı ve dünya ekonomisi istikrarı olması hem ekonomi hem bankacılık sektörlerde gelişmeler göstermiştir (Gülhan, 2009: 49,50).

2002-2007 dönemi arasında tam olmamasına rağmen bankacılık sektörüne dahil, Türkiye'de siyasi ve ekonomi istikrarı yaşanmıştır. Ancak 2008 yılının sonlarında ortaya çıkan finansal krizi nedeniyle GSYH hızlı bir şekilde azalmış, enflasyon ve faiz oranlarının dalgalanmaları artarken hem kamu hem de özel sektörlerinde tasarruf açığı görünmeye başlamış, bütçe açığı artan bir seyir izlenmiş, TL değer kaybederken olumsuz beklentileri ortaya çıkmış ve riskler artmış (Bildirici Çalık, 2016: 35-36).

2010 yılında krizin etkisi azalırken sektörde toplam 49 banka faaliyet göstermektedir. 2003 yılından itibaren sadece üç kamu bankası kalmıştır. Birleşmeler ile iflaslarla beraber özel bankalar sayısı azalırken yabancı sermayeli bankalar sayısı artmıştır.

2000-2010 yıllar arasında ve özellikle 2001 krizin sonrası bankacılık sektörünün yapısal göstergeleri Tablo (3)'te gösterilmiştir. Bankacılık sektöründe yaşanan birleşmeler, iflaslar ve bazı bankalar TMSF'ye devredildikten sonra 2000 yılında banka sayısı 79 iken 2003 yılında 50'e düşmüştür. 2003 yılından sonra sadece 3 kamu bankası kalmış, özel banka sayısı azalırken yabancı banka sayısı 2005'ten sonra yükselmiştir. 2004 yılında düşen yatırım ve kalkınma bankalarının sayısı bir değişim göstermemiştir. Ancak 4 tane katılım bankası faaliyette göstermektedir. 2010

sonunda sektörde toplam 49 banka faaliyette bulunmaktadır (Türkiye Bankalar Birliği, 2012: 28-29).

Tablo 3: Bankacılık Sektörünün Yapısal Göstergeleri (2000-2010)

Yıllar	2000	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Banka Sayısı	79	55	53	51	50	50	49	49	49
Kamu Banka	4	3	3	3	3	3	3	3	3
Özel Banka	28	18	18	17	14	11	11	11	11
TMSF Bünyesinde Banklar	11	2	1	1	1	1	1	1	1
Yabancı Banka	18	13	13	13	15	18	17	17	17
Katılım ve Yatırım Banka	18	14	13	13	13	13	13	13	13
Yatırım Banka	-	5	5	4	4	4	4	4	4
Şube Sayısı	7.837	5.966	6.106	6.247	6.849	7.618	8.790	9.027	9.465
Personel Sayısı	137.495	123.249	127.163	132.258	143.143	158.534	171.598	172.402	178.503
Atm Sayısı	11.397	12.882	13.819	14.836	16.513	18.815	21.953	23.952	26.566
Pos Sayısı (1000)	489,213	651,559	892,886	1,130,408	1,269,550	1,439,165	1,568,975	1,731,397	2.176
Kredi Kartı Sayısı	13.372,6	19.862,6	26.090,0	29.885,9	32.433,3	37.335,2	43.394,0	44.392,6	-

Kaynak: TBB. (2012). Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi

Şube sayısına bakıldığında kriz sonrası banka sayısı gibi bir azalma yaşanmıştır. 2004'ten sonra hızlı artan şube sayısı 2010 yılına geldiğinde %55 oranında azalmıştır. Şube sayısı artıkça paralel olarak eleman, ATM, POS makine ve kredi kart sayıları da artmıştır (TBB, 2012: 29). Tablo (3)'e bakıldığında yeniden yapılandırma değişikliklerin sonrası genel olarak sektörün olumlu sonuçları görülmektedir. 2005 yılından itibaren sermaye yeterliliği oranı düşme eğiliminde olmasına rağmen dönem boyunca BDDK'nın en düşük seviyesi olan %12 ve Basel'in %8'inden daha yüksektir. Gittikçe artan serbest sermayenin öz kaynaklara rasyosu yanında toplam öz kaynağın toplam yabancı kaynağa oranı dönemin ortasında bir düşüş yaşamış olmasına karşın, 2010 yılında tekrar artmıştır. Faaliyette bulunan bankaları açık pozisyonlarını kapatabilmiş ve 2005 ve 2008 yılları hariç döviz varlıkları döviz yükümlülüklerinde daha yüksek seviyede seyretmiştir.

Kardiler toplam öz kaynaklara oranı 2005'ten 2008'e kadar artarken 2008 sonrası kriz etkisiyle azalmıştır. 2005 yılından sonra artış gösteren vergi sonrası aktif karlılık ve öz kaynak karlılık oranları 2008 yılında düşmüş 2009 ve 2010 yıllarında tekrar artmıştır. 2005 yılına faiz giderleri toplam giderleri içindeki payı %55,6 iken 2009'da %60,9 olmuş ve 2010 yılında bir daha %56,6 düşmüştür. Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri 2005'te 176,4 bir seviyede iken 2010 yılında ise 199,7'ye yükselmiştir. Faiz dışı gelir/ faiz dışı gider ise 2005-2006 yılları arasındaki dönem artmış, 2006-2007'de düşerken 2008-2010'da ise bir daha bir ölçüde artış göstermiştir. 2005-2010 yılları arasındaki dönem yani yeniden yapılandırma döneminden sonra bankacılık sektörü olumlu bir şekilde gelişmiştir.

Tablo 4: Bankacılık Sektörü Finansal Sağlamlık Göstergeleri (%)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Sermaye Yeterliliği						
Standart Rasyo	24,2	22,0	19,1	18,1	20,9	19,0
Serbest Sermaye/ Toplam Özkaynaklar	65,7	72	75,3	77	79,6	81,2
Toplam Özkaynak/ Toplam Yabancı Kaynak	15,5	13,5	15	13,4	15,3	15,8
Toplam Özkaynak/ Toplam Aktifler	13,4	11,9	13	11,8	13,3	13,7

Krediler/ Toplam Özkaynak	286	367,8	376,6	425,2	354,1	374,7
Yabancı Para Net Genel Pozisyonu/Özkaynak	-2	0,3	0,3	-0,1	0,5	2,7
Takipteki Alacaklar/ Brüt Krediler	4,8	3,8	3,5	3,7	5,3	4,3
Bireysel Krediler/ Toplam Krediler	30,4	31,7	33,3	32,1	33,3	33,6
Kar eden Banka/ Toplam Banka Sayısı	45/51	41/50	44/49	46/49	46/49	45/49
Kâr eden Banka Aktifler/ Toplam Aktifler	93,9	99,3	99,7	99,8	99,8	99,6
Vergi Sonrası Aktif Kârlılığı (ROA)	1,7	2,5	2,8	2	2,6	2,5
Vergi sonrası Özkaynak Karlılığı (ROE)	12,1	20,1	21,7	16,8	20,3	18,3
Faiz Giderleri/ Toplam Giderler	55,6	64,9	66,7	67,3	60,9	56,6
Faiz Gelirleri/ Faiz Giderleri	176,4	161,4	158,5	156,6	196,1	199,7
Faiz Dışı Gelir/ Faiz Dışı Gider	52,0	78,3	72,1	65,5	68,9	80,1

Kaynak: TBB. (2012). Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi

Genel olarak bakıldığında Türk Bankacılık Sektörü 2001 kriz sonrasında, Yeniden Yapılandırma dönemindeki sağlayan düzenlemeler, sektörün sermaye tabanının güçlendirilmiş, birleşmeler ile sıkıntılı olan bankalar sistemden çıkartılarak bankacılık sektörü krize dayanıklı hale getirmiştir. Bu çerçevede yapısal olarak daha güçlü ve hazır olan Türk Bankacılık Sektörü 2008 küresel krizin etkilerini hissetmiş olsa da diğer gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler gibi etkilenmemiştir (Takan ve Boyacıoğlu, 2015: 11).

1.4.3.2.7. Mevcut Dönemi (2011-2020)

2010 yılında da ülke ekonomik faaliyeti desteklemeye devam eden bankacılık sektörü, bu sefer ekonomik faaliyetlerindeki iyileşmeler, enflasyon oranı düşerken

hem ülke içerisinde hem yurt dışında TL talebi artması, öz sermaye yeterliliğinin yüksek düzeyde korunması, kurumsal ve bireysel kredi taleplerinin artması, kamu sektörünün borç çevirme oranının azalması, ülkeye sermaye girişinin artması, para ve sermaye piyasalarının istikrarlı düzeyinde seyretmesi gibi olumlu gelişmeler sayesinde sektörün performansı canlandırmaya devam etmiştir (Bildirici Çalık, 2016: 36).

2011 yılından sonra yüksek eğilimi sahip bankacılık sektörü belirsizlikler ve riskler araya girmeye başlamıştır. Bazı AB ülkelerin ve bir takım gelişmiş ülkelerin finansal kurumların mali sorunlarını ortaya çıkmış, küresel boyutta kamu borçlanma oranının yüksek olmasının yanı sıra ekonomi politikaların güvensizliği, belirsizlik ve yüksek risk getirmiştir. Artık küresel kriz yerinde borç kriz terimi kullanılmaya başlamıştır. Uluslararası piyasaların belirsizlikleri ülke üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak, iç tasarruf açığını düşürmek ve kredi büyümesin hızı kesilmek için çeşitli tedbirler alınmıştır. Finansal politikalarında kapsamlı düzenlemeler yapılmıştır. Yapılan önlemler ile 2011 yılında işsizlik azalması, iç talep büyümesi, kamu sektörünün borçlanma ihtiyacı düşmesi, bankaların büyümesi sebep olmuştur.

Cari açık kapatırken enflasyon oranı son 44 yılda görülen en düşük düzeyi görmüştür. 2012 yılında Avrupa Merkez Bankası, sistematik riski bertaraf etmek için Euro bölgesinde tehdit eden yüksek kamu borcuna ilişkin farklı politikalar uygulanmaya başlamıştır (Gülen, 2015: 16-17). Aşağıda gelen tablolar ve şekiller, Türk Bankacılık Sistemindeki 2010-2020 dönemindeki istatistik verileri yer almaktadır.

Tablo 5: Aralık 2010-2020 Yıllar Arasında Türk Bankacılık Sistemindeki Banka, Şube ve Personel Sayıları

Yıllar	Banka Sayısı	Şube Sayısı	Personel Sayısı
2010	45	10.066	191.18
2011	48	10.518	195.292
2012	49	11.066	201.474
2013	49	11.986	214.263
2014	51	12.21	216.88
2015	52	12.269	217.504

2016	52	11. 747	210.91
2017	51	11.585	208.28
2018	52	11.565	207.716
2019	53	11.374	204.626
2020	54	11.189	203.224

Kaynak: BDDK. (2020). Türkiye’deki Bankacılık Sektörün Raporu

Tablo (5)’te görüldüğü gibi 2010-2020 yıllar arasında Türk Bankacılık Sistemindeki banka sayısı artış eğilimi göstermektedir. 2010’da banka sayısı 45 iken, 2015’te 52 ve 2020’de 54 yükselmiştir. Şube sayısı, 2010 yılından 2015 yılına kadar artmış ondan sonra düşük seviyede bir azalış görülmektedir. 2011’den 2012’ye kadar şube sayısı 548’e yükselip personel sayısı ise 6.182 kişiye yükselmiştir. 2019’dan 2020’ye 11.347’den 11.189’a düştüğünü görülmektedir. 2019-2020 yılları arasında şubeleşme sayısı 185’e azalırken istihdam ise 1.402 kişiye düşmüştür.

Uluslararası ticaret savaşına rağmen Türkiye ekonomisi 2019’da dengelenme çabalarının etkisi ve finansal saldırılara yönelik müdahalelerle toparlanma sürecine girmiştir. Ancak 2018 yılın sonunda Dolar kuru 5,29 iken, 26 Aralık 2019’a geldiğinde 5,93’e, Euro kuru 6,05 TL’den, 6,59 TL’ye ve Pound kuru ise 6,73 TL’den 7,7 TL’ye çıkmıştı

(<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/istatistikler/doviz+kurlari/gosterge+niteligindeki+merkez+bankasi+kurlari>, 27.07.2021).

Döviz kurları artarken TL değer kaybettiğinde 2019 yılında birçok ürünün fiyatı artmış. Özellikle 2018’de yaşanan döviz kuru dalgalanmaların etkileri 2019 yılındaki enflasyon oranlarını da etkilemiştir. Bu gelişmelere rağmen Türk Bankacılık Sektörü 2019 yılında genel olarak bir dengeleme ve küçük olsa bile bir iyileşme süreci geçirmiştir. 2019 yılın sonunda ve 2020 yılın başında başlayan COVID-19 salgını küresel bir sağlık krizine dönüşmüştür. Ancak ülkelerin salgınla mücadele etmek için aldıkları önlemler, benzeri görülmemiş bir ekonomik felaketle sonuçlanmıştır. Dünyanın neredeyse %90’ı bir şekilde sosyal izolasyon uygulanmış, sokağa çıkma yasakları uygulanmış, işyerleri kapanmış, uçuşlar yasaklanmış ve belirsizlikler artmıştır. Bu durum dünya ekonomisini tehdit ederken, bankacılık sektörü dahil ekonomi sektörlerin çoğunu olumsuz yönde etkilenmiştir.

2019 Mart ayında ve 2020 Mart ayında Türk Bankacılık Sektöründe çalışan sayısına bakıldığında, bir önceki çeyreğiyle kıyasla 673 kişi, bir önceki yılın aynı dönemine göre ise 2.744 kişi, yani yüzde 1,4 oranında azalmıştır (TBB, Bankacılık Sisteminde Banka, Çalışan ve Şube Sayıları, Mart 2020: 1).

Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistiklerine bakıldığında, sokağa çıkma yasağından, bankaların bazı fiziksel olarak gerçekleştirebildiği işlemler artık gerçekleştirdiğinde ve bankaların içinde kalabilecek kişi sayısı azaltıldığı için toplam aktif dijital bankacılık müşteri sayısında bir önceki döneme göre 3 milyon kişi artış seyretmiştir (TBB, Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri, Mart 2020: 1).

Sektör ile ilgili beklentilerin olumsuz olmasına rağmen, BDDK'nın yayınladığı Haber Bülteni, Türk Bankacılık Sektörünün Konsolide Olmayan Ana Göstergeleri 'ne göre 2020 yılın Mart ayında Türk Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğü 4.873.004 milyon TL' ye ulaşmıştır. Aktif toplamı 2019 yılın sonuna göre %8,5 oranı artarak 382.187 milyon TL gerçekleşmiştir. Bankaların mevduatı 2019 yılın sonuna kıyasla %8,9 artışla 2.796.185 milyon TL, öz kaynaklar %1,6 artışla 500.170 milyon TL artmıştır. Mart 2020'de dönem net karı 15.794 milyon TL ve sermaye yeterliliği standart %17,90 artmıştır (BDDK, Mart 2020 Haber Bülteni).

1.5. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİ

Dünya'da zamanla finansal sistemin içindeki payı azalan bankacılık sektörü, bugüne kadar yine de önemli bir yerdedir. 1950'dan sonra öne çıkan özel girişimin, özel bankaların ve finansal araçların gelişimi yüzünden bankacılı sektörü finansal sistem içindeki yerini etkilenmiştir.

Türk bankacılık sistemin yapısında, bir tane merkez bankası, mevduat, kalkınma ve yatırım ve katılım bankalarından oluşmaktadır. Sermaye yapısına göre Türk Bankacılık Sektörü, kamu, özel ve yabancı sermayeli bankalardan oluşmaktadır. Bankacılık sektörü, Türkiye'deki finansal sistemin en önemli ögesi ve tüm ekonomi sektörü etkilemektedir. Özel Bankalar Dönemin (1945-1960) ekonomi politikası uyum sağlayabilecek bir şekilde 1958 yılında çıkartılan Bankalar Kanunu, devlet bankaların

kredi kısmı tamimiyle serbestleşmiş, sektör ve kişiler bazında arasındaki kredi dağılımı ekonomik amaçlara göre aldırılmamıştır. 1960'li yıllarda ortaya çıkan çok şubeli büyük sermayesi olan bankalar, 1970'li yıllar geldiğinde bu bankalar holdinglerin kontrol altında kalmışlardır (Kırkiç, 2018: 28).

1980'li yıllardan sonra uygulama başlayan ve bankacılık sistemini etkileyen liberal politikaları nedimiyle sektörde olumlu gelişmeler görülmüştür. Finansal serbestleşmenin etkisi olarak, sisteme giriş fırsatları artarak bankaların sayısı ve istihdam sayısı artmıştır. Serbestleşmenin bir başka etkisi ise, bankaların hizmet türlerinde önemli artışlar yaşanmıştır. Fakat, tüm bu ilerlemelere karşın bankacılık sisteminde, özkaynak yetersizliği, sistemde kamu bankaların ağırlığı, küçük ölçekli ve parçalı bankacılık yapısı, bankaların yeterli olmayan iç denetim ve risk yönetimi, bankaların bilançolarını yetersiz şeffaflığı, aktif kalitesi zayıflığı gibi yapısal sorunlar nedeniyle Türk Bankacılık Sektörü aracılık hizmetleri gibi temel fonksiyonları bile etkin ve yeterli bir şekilde sağlayamamış ve sistematik riske karşı duyarlılığı artmıştır (Türker Kaya, BDDK MSPD Çalışma Raporları, 2002: 1).

1990'lı yıllarda Türkiye ekonomisinin yeniden yapılandırılmasının büyük ölçüde Türk Bankacılık Sektörü üzerindeki etkisi, banka sayısı, şube sayısı, istihdam ve sektörün toplam aktiflerindeki önemli artış olmuştur. Özel bankaların sayısı 24'ten 32'ye çıkmıştır (Kafalı, 2005: 8).

Çağımızdaki Türk bankacılık Sistemi az banka ve çok şube yapısından oluşmaktadır. Çok şube sayısı sahip olmasına rağmen personel sayısı bakımında AB'nin ortalamasıyla karşılaştırılacak olursak geride kalmaktadır (Öksüzler ve Bayır, 2014: 106). Ancak Türkiye Bankacılık Sistemi ile AB ülkeleri arasındaki açığı gittikçe küçülmektedir. Tablo (6)'da 2021 yılın birinci çeyrek itibarıyla gruplar bazında, banka sayısı ve şube sayısı görülmektedir.

Tablo 6: Ocak 2021 Gruplar Bazında, Bankalar ve Bankaların Şube Sayıları

Banka/Grup Adı	Banka Sayısı	Yurtiçi Şube	Yurtdışı Şube
Türkiye Bankacılık Sistemi	48	9880	71
Mevduat Bankaları	34	9816	71

Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	3	3669	33
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	-	1728	24
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	-	1008	6
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	-	933	3
Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	9	3628	28
Adabank A.Ş.	-	1	0
Akbank T.A.Ş.	-	714	1
Anadolubank A.Ş.	-	114	0
Fibabanka A.Ş.	-	51	0
Şekerbank T.A.Ş.	-	238	0
Turkish Bank A.Ş.	-	9	0
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	-	463	4
Türkiye İş Bankası A.Ş.	-	1204	22
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	-	834	1
Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna Devredilen Bankalar	1	1	0
Birleşik Fon Bankası A.Ş.	-	1	0
Yabancı Sermayeli Bankalar	21	2518	10
Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Sermayeli Bankalar	16	2511	10
Alternatifbank A.Ş.	-	44	0
Arap Türk Bankası A.Ş.	-	7	0
Bank of China Turkey A.Ş.	-	1	0
Burgan Bank A.Ş.	-	32	0
Citibank A.Ş.	-	3	0

Tablo 6 Devamı,

Denizbank A.Ş.	-	695	1
Deutsche Bank A.Ş.	-	1	0
HSBC Bank A.Ş.	-	77	0

ICBC Turkey Bank A.Ş.	-	39	0
ING Bank A.Ş.	-	191	0
MUFG Bank Turkey A.Ş.	-	1	0
Odea Bank A.Ş.	-	48	0
QNB Finansbank A.Ş.	-	473	1
Rabobank A.Ş.	-	1	0
Turkland Bank A.Ş.	-	14	0
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	-	884	8
Türkiye’de Şube Açan Yabancı Sermayeli			
Bankalar	5	7	0
Bank Mellat	-	3	0
Habib Bank Limited	-	1	0
Intesa Sanpaolo S.p.A.	-	1	0
JPMorgan Chase Bank N.A.	-	1	0
Société Générale (SA)	-	1	0
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	14	64	0
Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım			
Bankaları	3	40	0
İller Bankası A.Ş.	-	19	0
Türk Eximbank	-	20	0
Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası A.Ş.	-	1	0
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım			
Bankaları	7	20	0
Aktif Yatırım Bankası A.Ş.	-	12	0
Diler Yatırım Bankası A.Ş.	-	1	0
Golden Global Yatırım Bankası A.Ş.	-	1	0

Tablo 6 Devamı,

GSD Yatırım Bankası A.Ş.	-	2	0
İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş.	-	1	0
Nurol Yatırım Bankası A.Ş.	-	1	0

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	-	2	0
Yabancı Sermayeli Kalkınma ve Yatırım			
Bankaları	4	4	0
Bank of America Yatırım Bank A.Ş.	-	1	0
BankPozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş.	-	1	0
Pasha Yatırım Bankası A.Ş.	-	1	0
Standard Chartered Yatırım Bankası Türk A.Ş.	-	1	0

Kaynak: TBB. (2021). Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi

Çalışmanın bundan sonraki bölümünde Türk Bankacılık Sisteminin yapısı ile ilgili önemli unsurları ayrıntılı bir şekilde bahsedilmiştir.

1.5.1. Piyasa Yapısı

Bankacılık piyasa yapısı, piyasada olan banka sayısı, banka büyüklüklerinin ve dağılımını gibi ölçülebilir özellikler bununla birlikte piyasanın yoğunlaşma düzenidir. Çoğu literatür çalışmasında bankacılık piyasası çok ürünlü maliyet avantajlarına bağlı olan bir piyasası ve bu doğrultuda oligopol bir piyasa yapısına sahiptir (TBB, 2012: 52).

1994, 2000 ve 2001 yıllarındaki yaşanan krizler sebebiyle 1999’a kadar Türkiye’de toplam banka sayısı 81’e ulaşmış ancak 2000 ve 2001 krizlerinden sonra birleşmeler ile iflaslardan dolayı bu sayı 55’e düşmüştür. Türkiye Bankalar Birliği verilerine göre Mayıs 2020 itibarıyla Türkiye’de toplam banka sayısı 48 olmuştur. 34’ü mevduat, 14’ü kalkınma ve yatırım bankası göze çarpmıştır.

Tablo 7: 2010-2020 Yıllar Arasında Türk Bankacılık Sektörün Seçilmiş Bilanço Kalemleri (Milyar TL)

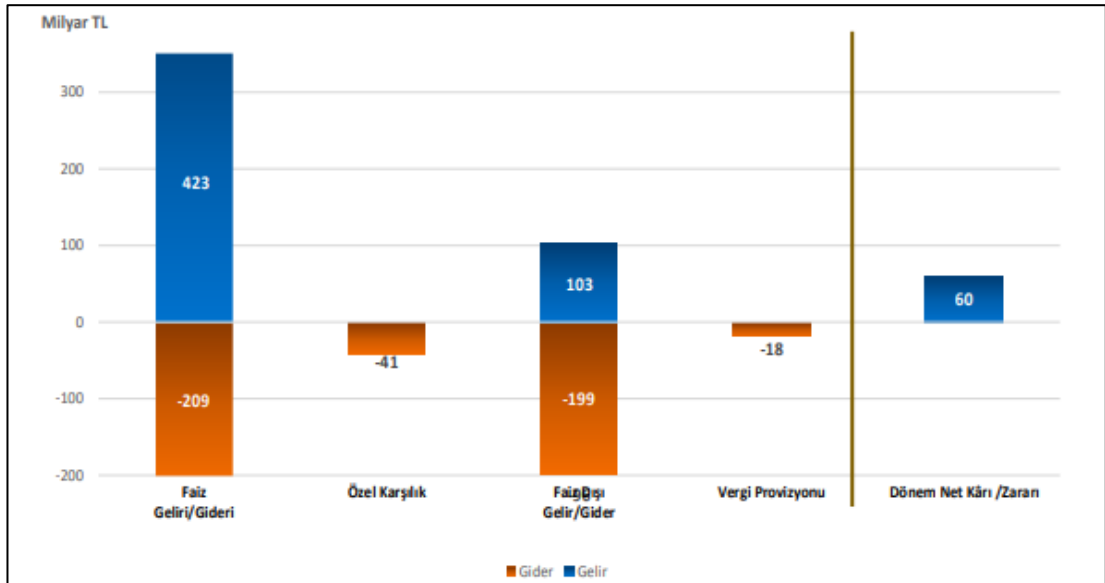
Yıllar	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
VARLIKLAR											
Nakit ve Nakit Benzeri Kalemler	107	166	166	281	124	151	222	262	412	450	576
Krediler	525	682	682	1.047	1.241	1.485	1.734	2.098	2.395	2.656	3.577
Takipteki Alacaklar (Brüt)	19	18	18	29	36	48	58	64	97	151	152
Menkul Değerler	287	284	284	286	302	330	352	402	478	661	1.023
YÜKÜMLÜLÜKLER											
Mevduat	617	695	695	945	1.053	1.245	1.454	1.711	2.036	2.567	3.455
Repo İşlemleri	57	96	96	119	137	157	138	99	97	154	255
İhraç Edilen Menkul Kıymetler	3	18	18	60	89	98	116	145	174	194	224
Özkaynaklar	134	144	144	193	232	262	300	359	421	552	601
Toplam Aktifler	1.007	1.217,62	1.217,69	1.732	1.994	2.357	2.731	3.258	3.867	4.491	6.108

Kaynak: BDDK. (2020). Türkiye’deki Bankacılık Sektörün Raporu

Tablo (7) görüldüğü gibi Türk Bankacılık Sektörünün aktif büyüklüğü Aralık 2010 yılından 2020 yılına kadar artış trendi içerisinde. 2010'de 1.007 milyar TL, 2011'de 1.217 %21 bir artış göstermektedir. 2015'ten 2016'a %7,8 artarak 2.371 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılında ise %36 artarak 6.108 milyar TL olmuştur. Kredilere bakıldığında aktif büyüklüğü gibi sürekli bir artış trendi izlenmiştir. Sektörün kredi hacmi 2019 yılına göre 2020 yılında %29,8 artışla 3.577 milyar TL'yi aşmıştır.

Genellikle 2018 yılında küresel ve yerel belirsizliklerin arttığı bir yıldır. Ancak döviz kurlarındaki artışı ile beraber Türk Bankacılık Sektöründeki büyümeye devam etmiştir. 2018'de özkaynaklar önceki döneme göre %18,3 artışla 421 milyar TL'ye yükselmiştir. 2018 yılı zararının etkisi sürerken, yıl boyunca iç ve dış belirsizliklerle boğuşan bankacılık sektörü, 2019 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren aktif büyüklüğünü bir önceki yıllara karşılaştırılabilir düzeyde tutmuş görünmektedir. Reel olarak bakıldığında, Türk bankacılık sektörünün toplam aktifleri 4.491 milyar TL'ye ulaşmıştır.

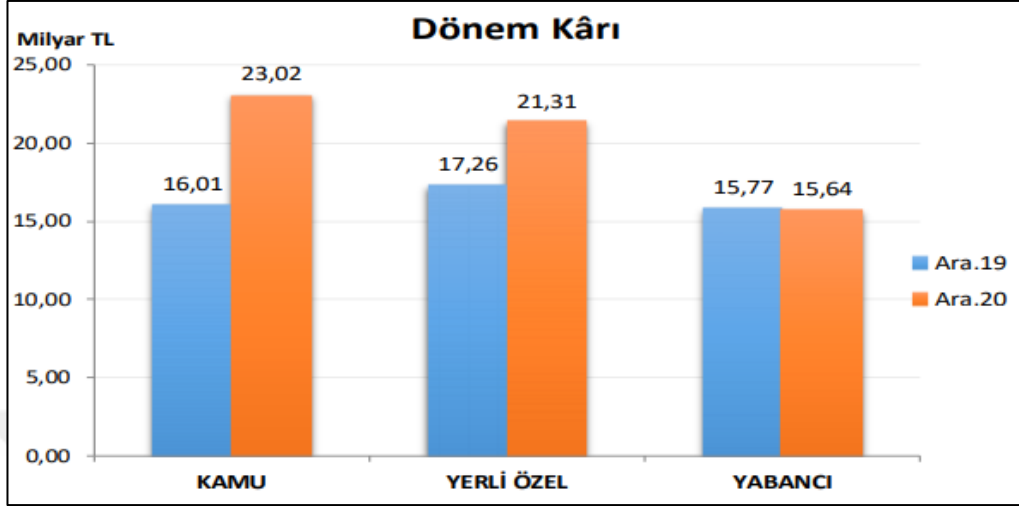
Şekil 2: Aralık 2020 Gelir Tablosu

Kaynak: BDDK. (2020). Türkiye'deki Bankacılık Sektörün Raporu

Aralık 2020 dönemi itibarıyla Türk Bankacılık Sektörünün faiz geliri 423 milyar TL ve faiz gideri 209 milyar TL olmuştur. Net dönem karı 60 milyar TL'ye ulaşmıştır.

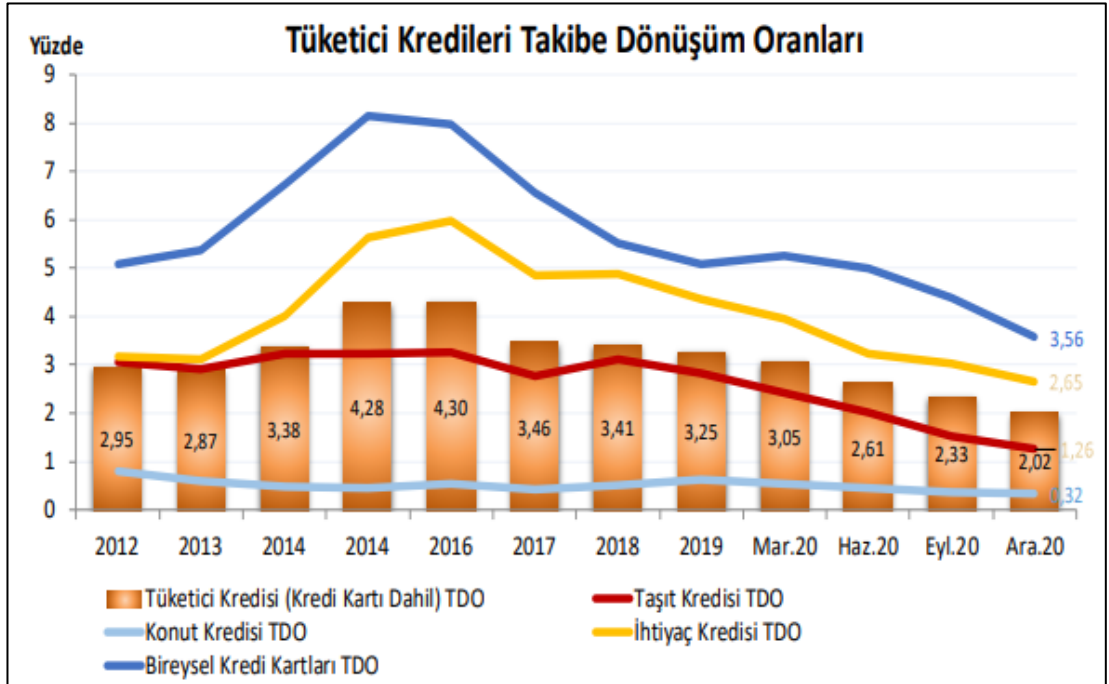
Şekil 3. Aralık 2020 Dönem Karı

Kaynak: BDDK. (2020). Türkiye’deki Bankacılık Sektörün Raporu

2020 Aralık ayında Türk Bankacılık Sektörünün net karı 2019 yılın aynı dönemi ile kıyasla kamu ve özel sermayeli bankalarında artış gösterirken yabancı sermayeli bankalarında ise düşüş yaşanmıştır.

Şekil 4: Mevduatın Krediye Dönüşüm Oranları

Kaynak: BDDK. (2020). Türkiye’deki Bankacılık Sektörün Raporu

Şekil (4)’te gösterildiği gibi 2011-2018 yıllar arasındaki dönemde piyasada likidite yüksek olduğu bir dönemdir. Bu çerçevede tüketici kredilerin takibe dönüşüm oranı Aralık 2020’de bir önceki çeyreğe göre %2,02 azalmıştır.

1.5.2. Mülkiyet Yapısı

İşletmeler, mülkiyet yapası açısından özel ve kamu sermayeli işletmeler olarak ayrılabilir. Özel sermayeli işletmeler ise yerli ve yabancı sermayeli işletmeler olarak gruplandırılabilir. Bu sınıflandırma bankacılık için de geçerlidir. Bu çerçevede Türk Bankacılık Sektörü kamu, yerli ve yabancı sermayeli olarak gruplandırılır. Türkiye’de Osmanlı İmparatorluğu’nun son günlerinden beri yabancı sermayeli bankalar faaliyet göstermektedir. İç finansman karşılaşması sermaye ihtiyacını karşılayamamasından dolayı Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa piyasalarından borçlanması zorunlu kılmıştır. Dış borçlanma talebinin yükselmesi, Osmanlı İmparatorluğu’nda yabancı bankaların kurulmasını ve şubelerin kurulmasını hız kazandırmıştır.

1980 yılında döviz yasasının serbestleştirilmesi ve ardından ekonomiyi serbest piyasa koşullarına uyarlama çabaları, toparlanmaya sürecine giren ve piyasaya yabancı girişi teşvik etmeye çalışan Türkiye, yabancı sermaye girişi sağlamıştır. Eş zamanlı olarak, uluslararası sermaye hareketlerini düzenleyen katı yasaların yürürlükten kaldırılması ve bankacılık sektörüne girişi kolaylaştıran düzenlemelerin bir sonucu olarak yabancı sermayeli bankalar artış göstermiştir (Koyuncu ve Şahan, 2011: 260,261).

2000’li yıllarında özellikle 2001’de Türkiye ekonomisinde çok istikrasız bir dönem yaşanmıştır. Kriz, ekonomi durgunluğa sebep olurken finansal sektörü de etkilenmiştir. Finans sektöründe yetersiz döviz, yurtdışına sermaye çıkışlarının biraz daha aktif hale olması gerektiren bir alanda, yatırımcı güvensizliği yaygınlaştığı panik bir atmosfere dönüşmüştür. Krizin azaltmak için önemli adımlar atılmış. Örnek olarak, Güçlü Ekonomiye Geçiş ve Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programları uygulamaya başlamıştır. Banka grupları bazında kamu, özel ve yabancı sermayeli bankaların banka, şube ve personel sayılara bakıldığında, Aralık 2020 yılında kamu 4.013, özel 3.660 ve yabancı 3.516 adet şubeleri vardır. Personel sayısı ise kamu

68.977, özel 68.796 ve yabancı 65.451 görülmektedir. İki faktörde de ilk sırada kamu, ikinci özel ve son olarak ta yabancı sermayeli bankalar olmaktadır (TBB, 2020: 4).

1.5.3. Sermaye Yapısı

Sermaye yapısı, şirketlerin varlıklarını finanse etmek için kullanılacak kaynakların bir bileşimidir, başka bir deyişle yükümlülüklerin dağılım şekli ifade etmektedir (Temiz ve Dalkılıç, 2018: 172). Genel olarak bankaların sermayesi, finansman faaliyetlerinde kullanılmıyor, riskli aktiflere karşı kurumak için kullanılmaktadır. Sermaye yapısı ile ilgili meydana getiren standart zorunluluklar nedeniyle, bankalar hem zorunlu hem zorunlu olmayan sermaye yapısı kararları almak zorundadırlar. Zorunlu olmayan sermaye yapısı kararları finansal olmayan şirketlerdeki sermaye yapısı kararlarına benzemekte, zorunlu sermaye yapısı kararları ise sermaye yeterlilik oranı ile ilgili düzenlemeler ifade etmekte ve düzenleyici kurumlar tarafından konulmaktadır (Kırkiç, 2018: 33).

Aşağıdaki tabloda, gruplar bazında halka arz edilen ve edilmeyen Aralık 2019 Türk Bankacılık Sistemi'ndeki sermaye yapısı ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Tablo 8: Banka Grupları Bazında Sermaye Yapısı (%) (Aralık 2019)

Aralık 2019 Banka Grupları Bazında Sermaye Yapısı (%)					
Halka Arz Edilen					
	Ödenmiş Sermaye	Özkay nak	Toplam Aktifler	Toplam Kredi	Toplam Mevduat
Sektör Toplamı	11.6	23.1	22.9	22.4	24.1
Mevduat Bankaları	15.6	25	24.3	23.9	24.1
Kamusal Sermayeli Bankalar	12.6	17.8	21.6	21.4	21
Özel Sermayeli Bankalar	26.1	32.4	30.1	29.4	30.1
Tas.Mevd.Sig.Fon.Devr . Bankalar	0	0	0	0	0
Yabancı Sermayeli Bankalar	8	22.8	20.3	20.5	20.6
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	3.7	5.2	5.7	5.6	-

Tablo 8 Devamı,

Halka Arz Edilmeyen Yerleşik					
	Ödenmiş Sermaye	Özkay nak	Toplam Aktifler	Toplam Kredi	Toplam Mevduat
Sektör Toplamı	54.9	52.4	53.3	54.8	51
Mevduat Bankaları	35.4	48.3	50.2	51.2	51
Kamusal Sermayeli					
Bankalar	87.4	82.2	78.4	78.6	79
Özel Sermayeli					
Bankalar	52.5	54.6	54.2	54.4	54.6
Tas. Mevd. Sig. Fon.					
Devr. Bankalar	100	100	100	100	100
Yabancı Sermayeli					
Bankalar	0.6	0.3	0.2	0.1	0.2
Kalkınma ve Yatırım					
Bankaları	93.4	91.3	92.8	93.7	-
Halka Arz Edilmeyen Yerleşik Olmayan					
	Ödenmiş Sermaye	Özkay nak	Toplam Aktifler	Toplam Kredi	Toplam Mevduat
Sektör Toplamı	33.5	24.5	23.8	22.9	24.9
Mevduat Bankaları	49	26.7	25.5	24.9	24.9
Kamusal Sermayeli					
Bankalar	0	0	0	0	0
Özel Sermayeli					
Bankalar	21.4	13	15.7	16.2	15.3
Tas. Mevd. Sig. Fon.					
Devr. Bankalar	0	0	0	0	0
Yabancı Sermayeli					
Bankalar	91.4	76.9	79.5	79.4	79.3
Kalkınma ve Yatırım					
Bankaları	2.9	3.5	1.5	0.7	-

Kaynak: TBB. (2020). Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi

Tablo (8)'te görüldüğü gibi Aralık 2019'da halka arz edilen bankalar arasında özel sermayeli bankaların toplam aktifleri, kamusal ve yabancı sermayeli bankaların toplam aktiflerinden daha yüksektir. Ancak halka arz edilmeyen bankalarda durum tam tersi olmuştur. Özkaynaklar ve ödenmiş sermayede de aynı durum görülmektedir.

1.5.4. Rekabet Yapısı

Tam rekabet piyasası çok satıcı ve alıcının var olması, hiçbir satıcı veya alıcı hiçbir malı veya hizmetin tek başına etkilemek gücüne sahip olmaması bir koşuldur. Bu koşul bankacılık piyasasında da geçerlidir. 1929 yılın sonunda ortaya çıkan dünya ekonomik krizi, bankacılık dahil tüm finansal ve finansal olmayan sektörlerini etkilenmiştir. O dönemde büyük sermayesi sahip olan ulusal bankaların rekabet gücünü nedeniyle yerel veya küçük sermayeli olan bankalar ya kapanmış ya da ulusal bankaların şubeleri haline dönüşmüştür. 1930'lu yıllardaki görüşleri, bankacılık sistemindeki rekabet kavrayışı finansal sistemine olumsuz etkiler yaratmıştır. Bu sebepten dolayı bankalar arasındaki rekabeti kısıtlama düzenlemeler getirmiştir. Bu düzenlemeler gerçekleştirebilmesi için Merkez Bankalar gibi düzenleyici otoriteler kurulmuştur.

Mevcut dönemi sürekli teknoloji ve inovasyona dayana bir dönemdir. Yoğun rekabetin yaşandığı bir dünyada, müşterilerine en iyi hizmeti, en hızlı ve en düşük maliyetle sağlayan, bunun yanı sıra gelişen bir ekonomik ortamda yeni ortaya çıkan ihtiyaçları önceden görüp karşılayan ve fark yaratarak müşterilere ulaşan kurumlar başarılı olacaktır (Döndaş Bağışlayıcı ve Bekmezci, 2020: 108). Bankacılık sektöründe geçerli bir durumdur. Türk Bankacılık Sisteminde Osmanlı döneminden beri yerli ve yabancı bankalar sürekli bir rekabet içerisinde olmuştur. Şimdiki zaman da durum değişmemiş, hatta artmış denilebilir. Sürekli yenileme, müşteri taleplerindeki değişiklikler, maliyet düşürme çabaları, hızlı hizmet ve dijital bankacılık gibi faktörlerden dolayı bankacılık piyasasındaki rekabet daha şiddetli ve hızlı olmaktadır.

1980'li yıllarda yabancı bankalar Türkiye'de faaliyet göstermeye başladığında Türk Bankacılık Sektöründe yoğun rekabet ortamına girmiştir. Bu da sektörün gelişmesine, yeni pazarlama stratejileri geliştirmesine ve daha geniş kitleye hizmet vermeye yol açmıştır (Ergül, 2014: 2, 29, 51). Türkiye'de rekabet düzenlenmesine

ilişkin görevi Rekabet Kurumu üstlenmektedir. Anayasa'nın 167. maddesi, Devlete, piyasada etkin veya sözleşmeye dayalı tekellerin ve kartellerin oluşmasını önleme görevini açıkça vermektedir. Yukarıda belirtildiği gibi devlet, 1982 Anayasası ile kendisine verilen bu görevi 1994 yılında 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'u çıkararak yerine getirmiş ve 1997 yılında rekabet hukuku uygulama organı olan İdari Rekabet Kurumu'nu kurmuştur (<https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/geneldosya/kobi-el-kitabi-17-02-2016-son.pdf>, 28.07.2021).

Bu işi sadece Rekabet Kurumu üstlenmemektedir. Düzenleyici ve denetleyici kurumlar, belirli bir sektörün düzenlemesi ve denetlemesi yetkisine sahip bu kurumlar, görevlerini gerçekleştirirken o belirli sektörün rekabet yapısını da etkilemektedir. Bu nedenle, bu kurumlar, görevlerinden bir parçası itibarıyla ülkedeki rekabet otoriteleri ile iletişim kurmaktadır (Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2000: 45). Türkiye’de ekonomik ve finansal rekabet düzenleyen ve denetleyen kurumları ise, Rekabet Kurumu (RK), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Sermaye Piyasa Kurulu (SPK). Yukarıda bahsedilen kurumlar ve Türkiye’de Bankacılık Sektörü ile ilgili diğer kurumlar gelecek başlıkta ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

1.6. TÜRKİYE’DEKİ BANKACILIK SEKTÖRÜ İLE İLGİLİ KURUMLAR

Banka, mevduat toplayan ve bu mevduatları çeşitli kredilendirme faaliyetlerinde en verimli şekilde kullanmayı hedefleyen ekonomik ve finansal kuruluşlardır. Bir ülke ister gelişmiş ister gelişmekte olsun, zayıf bir bankacılık sistemi varsa, o ülkenin ekonomik yapısının ve uluslararası finansal piyasaların işlemlerini istikrarlı bir şekilde yürütülmez. Bankalar hem ülkelerin ekonomik durumuna hem uluslararası finans sistemine etkileyebilecek durumu olduğu için belirli düzen, denetim ve gözetim tabi olmalılardır.

Mevcut ekonomik ve finans sisteminde her ülkede bankaların düzenleme ve denetleme işlemleri sağlayan kurumlar gerekli kılmaktadır. Türkiye’deki Bankacılık Sektöründe düzenleme ve denetleme işlemlerinden sorumlu olan kurumlar ise, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF), Türkiye Bankalar Birliği

(TBB) ve Türkiye Katılım Bankalar Birliği’dir (TKBB) (Gülen, 2015: 25). Bunlardan başka Rekabet Kurumu (RK) ve Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) dolaylı bir şekilde olsa da bankacılık sektörü ile ilişkileri vardır. Gelecek başlıklarda bu kurumların yetki ve görevleri ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır.

1.6.1. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)

Bu kurum mevduat sahibi olanlarının hak ve menfaatlerini korumayı, finansal piyasanın güven ve istikrarını sağlamayı ve finans sektörünün kredi sistemini etkin bir şekilde geliştirmesine ve işletmesine yardımcı olmayı amaçlar. (<https://www.bddk.org.tr/>, 04.05.2021). Temelde BDDK’nın sorumluluk ve yetkileri aşağıdaki gibidir:

- Bankaların, finansal holding şirketlerinin, finansal kiralama ve faktoring şirketlerinin kuruluşu, yönetimi, teşkilatlanması, pay değişikliği ve benzeri faaliyetlerini istisnalar dışında düzenlemek ve bu düzenlemelerin uygunluğunu denetlemek,
- Bankaların işlem ve aracılık maliyetlerini azaltmak, rekabet güçleri artırmak, piyasaların entegrasyonunu ve işleyişini sağlamak, piyasaları daha şeffaf hale getirmek ve paydaşların görüşlerinin yansıtılmasını sağlamak,
- Bankaların risk yapısı, iç kontrolleri, risk yönetimini, iç denetim sistemini, alacak hesaplarını, özkaynakları, yükümlülükleri, kâr ve zarar hesaplarını, bakiyeler ve taahhütleri, finansal performansları ve faaliyetlerini etkileyen tüm faktörleri kurumsal yönetim ilkelerine uyum açısından denetleme yapmak,
- Bağımsız denetim rolü üstlenen kurumlarının hazırladıkları yıllık mali raporları değerlendirmektir.

1.6.2. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)

Temel olarak TCMB, Türkiye’de Türk Lirası ve kuru politikalarının yönetilmesinden sorumluluk üstelen bir kurumdur (<https://www.tcmb.gov.tr/>, 04.05.2021). Kanunda kurumun görevleri ve sorumlulukları, 5’e sınıflandırmakta:

- *Fiyat İstikrarı*- Merkez bankasının temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Bunu gerçekleştirirken bağımsız araçları kullanmaktadır.
- *Finansal İstikrar*- Banka, desteklemek amacıyla Türk finansal sisteminin istikrarını sağlamak için döviz ve döviz piyasası ile ilgili düzenleyici tedbirleri almaktan sorumludur.
- *Döviz Kuru Rejimi*- Ülkedeki döviz kuru sistemini hükümetle birlikte belirlemek ve uygulamak. Ayrıca banka, ülkedeki altın ve döviz rezervlerini depolamaktan ve devlet çıkarlarına göre yönetmekten sorumludur.
- *Banknot Basma ve İhraç İmtiyazı*- Ülkedeki banknot basma ve ihraç yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından süresiz olarak Merkez Bankası'na devredilmiştir.
- *Ödeme Sistemleri*- Merkez bankası, fon ve menkul kıymetlerin güvenli ve süratli bir şekilde transfer ve takası için yeni sistemlerin kurulmasından, kurulu veya planlanan sistemlerin kesintisiz çalışmasının sağlanmasından ve gerekli düzenlemelerin yapılmasından sorumludur.

1.6.3. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF/Fon)

Kamu tüzel kişiliğini haiz, idarî ve mali özerkliğe sahip bir kuruluştur. TMSF, bir başkan ve üyelerden oluşan bir yönetim kurulu ile başkanın liderliğinde faaliyetlerini yürüten bir bürodan oluşmaktadır. TMSF görevleri yerine getirirken bağımsız bir şekilde hareket etmektedir (<https://www.tmsf.org.tr/>, 26.11.2020). TMTF'nin, mevduat sigortası, banka tasfiyesi ve geri kazanım işlevlerini sorumludur, bunlar şu şekilde özetlenebilir;

- Tasarruf sahiplerinin haklarını ve çıkarlarını korumak için, mevduatın ve katılım fonlarının teminat altına alınması,
- Bankaların fonu yönetilmesi, finansal yapılarının kuvvetlendirmesi, yeniden düzenlenmesi, devredilmesi, birleştirilmesi, satılması ve tasfiye edilmesi,
- TMSF alacakların takibi ve tahsili,
- TMSF varlık ve kaynaklarının yönetilmesi,
- Olağanüstü hâl durumları yönetilmesidir.

1.6.4. Türkiye Bankalar Birliği (TBB)

1958 yılında kuruluşundan bu zamana kadar tüzel kişiliği sahip bir kamu kuruluşu olarak faaliyet gösteren Türkiye Bankacılar Birliği, finans sektörünün etkinliğini ve verimliliğini artırmaya ve uluslararası düzeye ulaşmaya yönelik faaliyetler yürütmektedir. (<https://www.tbb.org.tr/tr>, 04.05.2021). Görevlerin bazıları aşağıdaki gibi sırlanabilir:

- Türk bankacılık sisteminin ve mesleklerinin gelişimi için politika yapmak ve kararlar almak;
- Bankacılık düzenleme ve denetleme kurumundan onay alarak, üyeleri, yani bankaların uyması gereken mesleki ilke ve standartları belirlemek;
- Meslek ilkeleri belirleyerek, üyelerinin birliği ve mesleğine gerektiren saygınlık ve disiplin içinde ekonominin taleplerine göre çalışmalarını yapmak,
- BDDK'nin uygun görüşünü alınca etik kuralları belirlemek ve BDDK'nın tedbirleri uygulanmak,
- Üyeleri arasında haksız rekabeti önlemek ve rekabet ortamını korumak için çeşitli tedbirler almak ve uygulamak,
- Müşteri hakları maddelerinde belirtilen sözleşmenin şekil ve içeriğine ilişkin usul ve esaslar ile sözleşme başvuru usullerini BDDK'dan onay alarak belirlemek,
- Bankacılığı hem ülke içinde hem ülke dışında temsil etmek, tanıtmak ve kamuoyunu ışık tutmak için çalışmak,
- Ekonomi, finans ve bankacılık sektörlerindeki ulusal ve uluslararası gelişmeleri izlemek ve üyelere ve ilgili taraflara bilgi aktarmak,
- Üyeler arasındaki ilişki mesleğin dayanışması güçlendirmek için karar vermektir.

1.6.5. Türkiye Katılım Bankalar Birliği (TKBB)

Bu kurum Bankacılık Kanunu'nun ilgili hükümlerine göre kurulmuş kamu kuruluşunun niteliği gereği ihtisaslaşmış bir kuruluştur. TKBB üyeleri, altı tane katılım bankasından oluşmakta.

Kurumun amacı, serbest piyasa ekonomisi ve tam rekabet ilkeleri çerçevesinde bankacılık düzenleme ilke ve kurallarına uygun olarak katılım bankaların hak ve

menfaatlerini korumak, bankacılık sistemin büyümesi ve sağlıklı işleyişi ve bankacılığın teşvik edilmesidir. Mesleğin rekabet gücünün artırılması ve rekabet ortamının oluşturulması, haksız rekabet önlenmesi için gerekli kararların uygulanması. Görevleri ve yetkileri şu şekilde özetlemek mümkündür (<https://tkbb.org.tr/sayfa/detay/vizyon-ve-misyon-111>, 04.02.2021):

- Mesleğin gelişmesini sağlamak,
- Mesleğin esaslarını belirleyerek üyelerin, birliğin ve mesleğin gerektirdiği saygınlık ve disiplinde, ekonominin gereklerine uygun olarak çalışmalarını sağlamak,
- Üye banka üyelerinin uyması gereken mesleki ilke ve standartları kurumsal onay olarak belirlemek,
- İlgili mevzuat ve kurumların gerektirdiği tedbirlere istinaden alınan kararların uygulanmasının takipte bulunmak,
- Üyeler arasında haksız rekabeti önlemek için alınması gereken tüm tedbirler almak,
- Üyelerin tanıtım ve reklamlarda tür, şekil, nitelik ve nicelik olarak uymaları gereken ilke ve koşulları kurumsal onay olarak belirlemek,
- Ortak projelerde bankalar arası iş birliğini sağlamak için kurumlarla birlikte çalışmak,
- Üyelerin ortak menfaatlerini ilgilendiren konularda kurul kararına dayalı işlemler yürütmek,
- Müşteri Hakları Yönetmeliğinde öngörülen sözleşmelerin şekil ve içeriğine ilişkin usul ve esasları belirlemektir.

1.6.6. Rekabet Kurumu (RK)

Kurumun hedefi çeşitli piyasalarda rekabet sağlanmak ve korunmaktır. Bunu yaparken iktisadi etkinliği en üst düzeye çıkarmaktadır. Rekabet kanunun temel amacı, işletmeler arasındaki anlaşmalar, uyumlu eylemler veya işletme birlikleri aracılığıyla ortaya çıkabilecek kartelleri ve diğer rekabet kısıtlamalarını yasaklamak, bütün piyasalarda hâkim durumda olan işletmecilerin bu durumu kötüye kullanmalarını

önlemek, belirli birleşmeleri kontrol etmektir ve tekellerin oluşmasını önlemek için gerekli kanunları uygulamaktır (<https://www.rekabet.gov.tr/>, 04.05.2021).

Bu doğrultuda Rekabet Kurumu;

- Detaylı inceleme ve soruşturma prosedürleri tamamladıktan sonra, piyasa rekabetini bozan, engelleyen veya kısıtlayan şirketleri cezalandırmak,
- Ekonomiye katkı sağlayan ve tüketicilere fayda sağlayan anlaşmaları rekabet kurallarına aykırı olsa dahi muaf tutar ve bu anlaşmalara ikincil düzenlemeler getirtmek,
- Belirli büyüklükteki birleşmeleri ve ortak girişimleri inceleyerek piyasada tekelleşmeyi önlemek,
- Özelleştirme yaparken kamu işletmelerinin özel sektöre devrini incelemek ve özelleştirmenin vasıtasıyla devletin ekonomideki etkinliğini azaltırken, kamu sektörünün ihmal ettiği alanlarda tekelleşmenin önüne geçmek,
- Piyasadaki rekabet koşullarının hâkim olmasını sağlamak için piyasadaki rekabeti olumsuz yönde etkileyebilecek veya sınırlayabilecek çeşitli kanun ve düzenlemelerle ilgili olarak ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına görüş göndermektir.

1.6.7. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)

SPK, yapılan yatırımlar menkul kıymete dönüştürerek halkın ekonomik kalkınmaya etkin katılımını sağlamaktadır. Sermaye piyasasına güven, açıklık ve istikrar ilkelerinin uygulanmasını sağlayıp yatırımcıların hak ve menfaattarını korumayı amaçlanır (<https://www.spk.gov.tr/>, 04.05.2021). Kurumun temel sorumluluk ve yetkileri aşağıdaki gibidir:

- Kamuoyunu zamanında, doğru ve yeterli şekilde bilgilendirmek,
- Denetim ve değerlendirmeler de dahil olmak üzere, kuruluşların sermaye piyasası kanunu kapsamındaki faaliyetleri ile ilgili şart ve esasları belirlemek,
- Ulusal ve uluslararası hukukun gerekliliklerini karşılamak için finansal sürekliliği sağlamak için diğer düzenleyici ve düzenleyici kurumlarla birlikte çalışmak,

- Borsada işlem gören şirketlerin ve sermaye piyasası kurumların çalışanlarının eğitim esaslarını ve mesleki niteliklerini belirlemek ve bu eğitim için bir merkez oluşturmak,
- Sermaye piyasası katılımcılarına yatırım danışmanlığı veren kişi ve kurumların uyması gereken kuralları belirlemek,
- Başvurular ve bildirimler ile Kamuyu Aydınlatma Platformu'ndaki çalışma usulü ile ilgili kuralları belirlemek,
- Halka açık şirketler, borsa ve öz denetim yapan kurumların bilgi işletim sistemleri ile ilgili düzenlemeler yapmak,

Bazı durumlarda halka açık şirketlerin yönetim kurullarındaki üye eksikliklerini geçici olarak re'sen üye atmakdır.

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK SEKTÖRÜNDE PERFORMANS

2.1. PERFORMANS İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

2.1.1. Performansının Tanımı ve Kapsamı

Hizmet ve ürünler sunan tüm işletmeler kuruluşlar ve işletmelerin, rekabetçi bir ortamda sonsuza dek sürebilmeleri için genel performanslarını kalıcı olarak artırmaları gerekmektedir. Bu durum yerine getirilmezse, söz konusu işletmeler, zorunlu olan rekabet şartlarının altında kalırsalar başarılı olamayacaktır. Bu durumda performansın sürekli iyileştirilmesi, başarı ve sürdürülebilirliğin temel arzusudur (Çelik, 2018: 24).

Literatürde, araştırmacılar tutarlı bir şekilde performansın standart veya birleşik bir tanımı olmadığını ve çok boyutlu olduğunu tartışır. Performans ölçütleri tanımlarının ortak iki terimi bulunmaktadır; etkinlik ve verimlilik. Başarı bir düzeyine ulaşmak için harcanan kaynakların bir göstergesi olarak verimlilik ve hedeflere ulaşmanın derece göstergesi olarak etkinliktir (Ghalem ve diğerleri, 2018: 3).

Tüm işletmelerde performans işletmenin amacı ile ilgilidir. Performans ayrıca işletme tarafından kullanılan kaynaklarla ilgili başarıları da yansıtmalıdır. İşletmenin faaliyet gösterdiği ortamda performans dikkate alınmalıdır. Performansın içeriği stratejik hedeflere bağlıdır, performans hedeflerinden kesinlikle bağımsız değildir, performans değerlendirmesi hedeflerin belirlenmesine bağlıdır, bu nedenle belirli bir durumda neyin performans gösterdiğini, belirli hedeflerle karakterize olduğunu, belki başka amaçlarla karakterize edilen başka bir durumu olacaktır. İşletmeler performansı çalışmaları yaparken genellikle karşımıza iki kavram çıkmaktadır; performans değerlendirme ve performans yönetimi. Bu iki kavram arasındaki farkı ve önemi aşağıdaki başlıkta verilmiştir.

2.1.2. Performans Değerlendirme ve Performans Yönetimi

Ortak bir hedefe ulaşmak için bir örgütün beşerî, fiziksel ve sermaye kaynaklarını taşıyan üretim varlıklarının bilinçli olarak toplanmasına örgütsel performans denebilir. Performans kavramın temeli, değer yaratılması ile ilgilidir. Bir örgütün temel performans göstergesi değer yaratmasıdır. İlk olarak örgütlerin farklı türlerde olmaları, yarattıkları değerlerin de farklı olmasını sağlayacaktır. Bu yüzden değer yaratma durumsaldır. İkincisi örgütler büyüme, kârlılık ve meşruiyet gibi birçok ölçülerde performans göstermektedirler. Üçüncüsü ise performans, hissedarlara göre değer olan şeyi ne olduğuna bağlıdır. Son olarak, müstakbel performansının varsayımları şimdiki zaman değer algılarından etkilemektedir (Özutkan ve diğerler, 2014: 152,153).

Performansın devamlı bir şekilde iyileştirilmesi gerekli olduğu için, işletmelerin kurumsal performansı ölçmesi ve yönetmesi gerekmektedir. Performans ölçümü ilk ABD’de 20. yüzyılın başlarında kamu kuruluşlarda başlamıştır. Sonra 1913 yılında Taylor’un bilimsel yaklaşımıyla, performans ölçümü daha yaygın olmuştur. 1950’den sonra çeşitli performans ölçüm teknikleri geliştirilip hem kamu hem ve özel sektörde kullanılmaya başlamıştır. Türkiye’de ise performans ölçümü ilk olarak kamu kurumları, daha sonra özel sektördeki işletmelerde benimsemeye başlamıştır (Çelik, 2018, 24).

Tüm organizasyonun performansını iyileştirmeyi amaçlayan kurumsal performans yönetimi, bunu gerçekleştirirken şirketin yönetimi, finansı, satışı, pazarlaması, operasyonlar, insan kaynaklar gibi bölümler için iş planlaması, bütçeleme ve tahmin yapması sağlayan bir süreç ve metodolojidir (<https://www.kepion.com/articles/corporate-performance-management-cpm/>, 25.05.2020).

Başka bir deyişle, performans yönetimi, bir işletmenin ana hatlarıyla başarılı olup olmayacağını ve hangi durumda olacağını belirler. Bununla birlikte, bir kurumun belirlediği hedeflere ne kadar ulaştığını gösteren en önemli sistemlerden biridir. Performans yönetimi, bir kurumda gerçekleştirilen faaliyetlerin belirli amaç ve hedefler doğrultusunda yürütülmesini sağlar, üst yönetime kurs, kurumun sorumlulukları hakkında temel ve önemli bilgiler sağlar ve belirli faaliyetlere göre

performans eğilimlerini netleştirir. Ayrıca performans yönetiminde belirlenen hedefleri ve bu hedeflere ulaşmak için ihtiyaç duyulan kaynakları belirler ve belirli bir zaman diliminde yapılan izleme, ölçme ve değerlendirme çalışmaları ile hedeflere ne ölçüde ulaşılabilceğine veya ulaşılabilceğine açıklık getirmektedir.

Genellikle performans değerlendirme, işletmelerin hedeflerine ulaşması için yapılan işlemlerin ve kullanıldığı araçların, etkinliğini ve verimliliğini belirleme sürecidir. Performans değerlendirmenin amacı, iş analize dayanarak çalışanların iş tanımlarında ve iş analizinde belirlenen standartları ne boyutta yaklaştıkları ile ilgili geri bildirim temin etmektir. Performans değerlendirme ve performansı yönetimi benzerlik gösterdiklerine rağmen, performans değerlendirme bireye odaklanırken, performans yönetimi ise işletme hedeflerine odaklanmaktadır. (Üzüm ve Uçkun, 2018: 256-257).

Yukarıdan bahsedildiği gibi, performansın devamlı bir şekilde iyileştirilmesi gerekli olduğu için, işletmeler kurumsal performans ölçümü ve yönetimi ihtiyacı vardır. Literatürde çok çeşitli performans ölçüm yöntemleri yapılır; üretime dayalı, kaliteye dayalı, pazarlamaya dayalı, stratejik yönetime dayalı ve internete dayalı performans ölçüm yöntemleri bulunmaktadır (Çelik, 2018: 25).

Yapılan çalışmada, banka performansı finansal bir açıdan inceleyeceğinden finansal performans ölçüm yöntemlerine odaklanacaktır.

2.1.3. Finansal Performans Ölçüm Yöntemleri

Finansal performansı ölçmede kullanılan yöntemleri 3'e ayırılır; Finansal Tabloların Oran (Rasyo) Yöntemi ile Analizi, Artık Gelir yöntemi (Residual Income Method) (RIM) ve Ekonomik Katma Değer Yöntemidir. Finansal performans ölçmenin en temel yaklaşım Finansal Tablo Analizidir. Bir işletmede, işletme sahipleri, yöneticiler, yatırımcılar, satıcılar, müşteriler ve çalışanlar gibi gruplar, işletmenin mali tablolarına güvenerek hareket etmektedirler. Finansal Tablolar Analizi yaparken en çok kullanılan yöntem, oran (rasyo) analizdir (Coşkun, 2007: 7-8).

2.1.3.1. Oran (Rasyo) Analizi Yöntemi

Oran analizi, bir firmanın belirli bir döneme ait bilanço ve gelir tablosunda yer alan hesapların orantılı ilişkilerini inceleyerek firmanın finansal durumu hakkında bilgi veren analiz türüdür. Amaç ve fonksiyonlara göre oran analizi, beş sınıfa ayrılmaktadır. Bunlar; Likitte, Finansman Yapısı, Faaliyet (Varlık Kullanım), Kârlılık, Büyüme ve Sermaye Piyasası Performans Oranlarıdır (Aslan, Yılmaz, 2018: 40).

2.1.3.1.1. Likidite Oranları

İşletmelerin kısa vadeli borç ödeme kapasitesi ölçen veya likidite riskini değerlendiren, net işletme sermayesinin yeterli olup olmadığını belirlemek için kullanılan oranıdır (Yenisu, 2019: 25). Likidite oranları 3'e ayrılır; birincisi cari oran, dönem varlıkların kısa vadeli borçlara oranı, net işletme sermayesinin yeterli düzeyde olduğunu ve borç ödeyebilme gücünü ifade etmektedir. İkincisi asit-test oranı, likit aktiflerin kısa vadedeki borçlara oranı ifade eder. Bu oranı herhangi bir sebep ile işletmenin satışının kesintiye uğraması durumunda kısa vadeli borçları geri ödeyebilme kabiliyetini gösterir. Üçüncüsü ise, nakit oranı, hazır değerler artı menkul kıymetlerin kısa vadeli borçlara oranıdır. Nakit oranı, piyasada herhangi bir zorluk oraya çıksa işletmenin mevcut hazır değerlerini kısa vadeli borçları ne düzeyde karşılayabileceğini gösteren bir oranıdır (<http://www.bilgaz.net/dosyalar/OranAnalizi.pdf>, 27.06.2021).

2.1.3.1.2. Finansal Yapı Oranları

İşletmelerin kaynak yapısı ve uzun vadeli borç ödeme kapasitesi ölçmek için kullanılan oranlardır. Diğer ifadelerle, işletmenin özkaynakları yeterli olup olmadığı, kaynak yapısındaki borç ve öz sermaye dengesi ve özkaynak olarak yaratılan fonların hangi çeşit dönem ya da duran varlıklar kullandığının ölçmesinde kullanılan rasyolardır. Ana finansal yapı oranları yediye ayrılır; Kaldıraç Oranı, Toplam Borçların Öz sermayeye Oranı, Kısa Vadeli Borçların Pasif Toplamına Oranı, Uzun Vadeli Borçların Pasif Toplamına Oranı, Faz Karşılama Oranı, Finansal borçların

Toplam Barçalara Oranı, Maddi Duran Varlıkların Uzun Süreli Borçlara Oranı (Yılmaz ve Aslan, 2018: 41-42).

2.1.3.1.3. Faaliyet (Varlık Kullanım) Oranları

Firmanın varlıkları kullanma etkinliğini gösteren oranlardır. Bu oranların belirli bir standartları bulunmadığı için, geçen dönemlerin sonuçları ile ilgili sektör ortalamaları veya başarılı bir işletmenin sonuçları kullanarak karşılaştırılır ve yorumlanır (Yenisu, 2019: 28).

2.1.3.1.4. Kârlılık Oranları

İşletmeye ait olan öz sermaye, yabancı kaynak ve varlıklarını ne kadar etkin kullandığını ve tümüyle gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerde ne derece olup olmadığına gösteren oranlardır (Kızıl ve Aslan, 2019: 1789).

2.1.3.2. Artık Gelir Yöntemi (Residual Income Method) (RIM)

Artık gelir yöntemleri, muhasebe verilerinden faydalanarak işletme performansının değerlendirmesi sağlayan yöntemlerdir. Bu yöntemin kullanma amacı, işletme değerinin ve öz sermaye maliyetinin belirlenmesidir. Genellikle, bu yöntemleri işletme değerinin, defter değeri ile beklenen artık gelirin mevcut değerinin toplamına eşit olduğunu göstermektedir. Artık gelir yöntemleri arasında en yaygını, Ekonomik Katma Değer (Economic Value Added) (EVA), Nakit Katma Değer (Cash Value Added) ve Ekonomik Kâr (Economic Profit) (EP) yöntemleridir (Yavuzarslan, 2007: 3,4).

2.1.3.2.1. Ekonomik Katma Değer (EVA)

İşletme yatırımlarından sağlanan gelirin, sermaye maliyetinden çıkan fazlalık hesaplayarak, yapılan yatırımlarından herhangi bir katma değere yol açıp açmadığını ölçmektedir. EVA hesaplanmasında muhasebe sistemindeki mali tablolar esas olarak

alınmaktadır. Ancak bu yöntem hazırda bulunan mali tabloların bilgilerin bazı hesaplamaları yapılması gerekmektedir. Oysa ki, işletmenin sermaye kazancı ile sermaye maliyeti arasındaki farkı araştırmaktadır. Bu farkın pozitif çıkması işletme sahiplerinin lehine değer yarattığı, buna karşın negatif çıkması ise işletmeye yatırılan sermaye değerinin azaldığını işaret etmektedir. EVA hesaplanmasında muhasebe sistemindeki mali tablolar esas olarak alınmaktadır (Akyüz, 2013: 343).

2.1.3.2.2. Nakit Katma Değer (Cash Value Added) (CVA)

Firmanın mali performansı ölçülmesinde nakit akıcılıktan hareket edilip edilmediği, firmanın altı departmanlarının yarattığı değeri ve firmanın bir bütün olarak yarattığı değer de ölçülmektedir. Bu yöntem firma kontrolünde ve karar alma zamanında nakit akımlar önem verdiğinden dolayı yöneticiler bakımından güvenilir, kusursuz ve efektif bir yöntemdir (Öztürk ve Şahin, 2013: 3). CVA yöntemde firma yatırım türleri ikiye ayrılmaktadır; stratejik ve stratejik olmayan yatırımlar. Birincisi, pay sahipleri değeri direkt olarak artıran yatırımlar, ikinci ise, stratejik olan yatırımların yarattığı değeri ile firma koruması ve sürdürmesi için kullanılan çok sayıda yatırımlardır (Kırlı ve diğerleri, 2013: 103).

2.1.3.2.3. Ekonomik Kâr (Economic Profit) (EP)

Firmanın yarattığı katma değeri ölçen bir yöntemdir. Ekonomik Katma Değer yönteminde olduğu gibi bu yöntemde de firma katma değer yarattığı zaman olumlu yaratmadığı zaman olumsuz sonuçlar yol açmaktadır. Ekonomik Katma Değer yöntemi ile Ekonomik Kâr yöntem arasındaki en önemli farkı ise, gelirin hesaplanmasıdır. Yani, ekonomik kâr yönteminde, yatırımların getiri oranı ile sermaye maliyeti arasında çıkan farkı, yatırılmış sermaye ile çarpmasından bulmaktadır (Yavuzarslan, 2007: 33).

2.1.4. Finansal Olmayan Performans Ölçüm Yöntemleri

Performans ölçümleri dikkatli bir şekilde kullanıldığında, gelir yönetiminde dahili finansal bilgilendirmeye dayanırlar. Piyasadaki çoğu şirketler, kurum içi finansal ölçümleri, dışsal finansal bilgilendirmeye dayalı ölçümlerle tamamlanırlar. Finansal olmayan bilgilendirmeler ve dışsal finansal olmayan bilgilendirmeler ise, genellikle endüstrideki diğer şirketlerle veya diğer kuruluşlarla karşılaştırmalarda kullanılır. Finansal ve finansal olmayan performans ölçümleri birbirlerini alternatif olarak kullanılmamalıdır. Birbirleri tamamlayıcı olarak kullanılmalıdır.

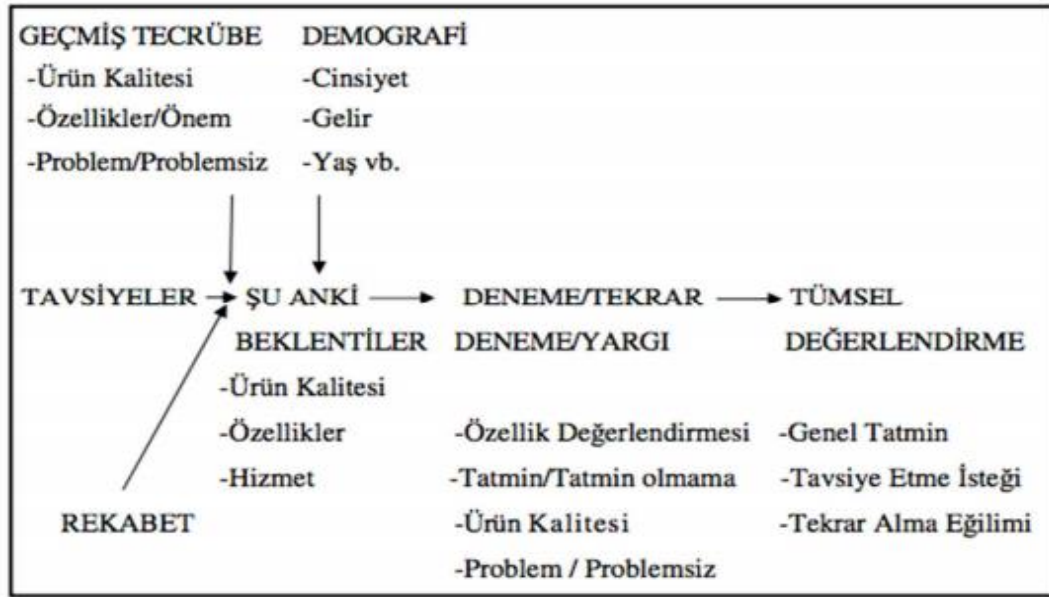
Finansal olmayan performans kriterlerin temellerini şu şekilde sıralanabilmektedir (Turhan ve Kefe, 2017: 15-16):

- Müşteri memnuniyeti,
- Yeni ilave eden müşteri sayısı,
- Pazar payları,
- Verimlilik,
- Kalite-süreç ilişkisi,
- Personel devir hızı,
- Hız, kalite, esneklik,
- İnovasyon ve yeni ürün geliştirme süreci,
- Tedarik kaynaklarıdır.

2.1.4.1. Müşteri Memnuniyeti

Literatürde müşteri tatmini olarak da bilinen müşteri memnuniyeti, herhangi bir satın alma işleminden öncesindeki beklentiler ile satın alma sonrasındaki elde edilen sonuçlar arasındaki uyum olarak ifade etmemektedir. Müşteri memnuniyeti her müşterinin istekleri, razı olduğu durumları, amaçları ve psikolojik olarak farkı gösterdiği için oldukça temin etmesi zordur. Bu nedenle kapsama göre sıralama yapılırsa, aşağıdaki şekilde gibi gösterilebilir (Bülbül, 2017: 20-21).

Şekil 5: Kapsam olarak Müşteri Memnuiyeti

Kaynak: Bülbül, (2017). s.9

Şekil (6)'da görüldüğü üzere konu müşteri memnuiyeti olduğu zaman, demografi, geçmiş ve cari dönemlerdeki tecrübesi, denemeler, ürün ve hizmet kalitesi, rekabet ve beklentiler gibi faktörlere dayanmaktadır. Bu faktörlerin değerlendirmesi oldukça karmaşık ve uzun sürmektedir.

2.1.4.2. Pazar Payları

Finansal hizmet sektörlerindeki hızlı değişimler, akademik araştırmacıların ve işletme yöneticilerinin bankacılık sektöründeki rekabet gücü ve karlılık kaynakları konusunda artan ilgisini çekmektedir. Günümüzde bankalar, büyümeyi, rekabetçiliği ve karlılığı sürdürmek istiyorlarsa stratejik düşünceye odaklanmalıdır, bu nedenle karlılığın kritik belirleyicisini aramak önemli hale gelmektedir. Bu belirleyicilerden bir tanesi Pazar payıdır.

Evgeni Genchev 2012 yılında yaptığı bir çalışmada, bankaların karlılık ile Pazar payı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Sonuç olarak, bu iki değişken arasında güçlü ve olumlu bir korelasyon ilişkisi olduğunu ispatlanmıştır.

Tablo 9: 2019 Eylül Sonu İtibarıyla Sektörde Faaliyet Gösteren Bankaların Pazar Payları

Banka	Aktif Toplamı (milyon TL)	Pay
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	610.36	%15,29
T. İş Bankası A.Ş.	432.78	%10,84
T. Halk Bankası A.Ş.	428.974	%10,75
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	384.656	%9,64
T. Garanti Bankası A.Ş.	383.651	%9,61
T. Vakıflar Bankası T.A.O.	380.525	%9,53
Akbank T.A.Ş.	344.764	%8,64
QNB Finansbank A.Ş.	171.203	%4,29
Türk Eximbank	155.61	%3,90
Denizbank A.Ş.	147.726	%3,70
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	101.549	%2,54
ING Bank A.Ş.	57.736	%1,45
T. Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	41.631	%1,04
İller Bankası A.Ş.	33.984	%0,85
HSBC Bank A.Ş.	33.046	%0,83
Şekerbank T.A.Ş.	30.923	%0,77
Odea Bank A.Ş.	30.627	%0,77
Alternatifbank A.Ş.	28.664	%0,72
Fibabanka A.Ş.	20.397	%0,51
Diğer	172.203	%4,31

Kaynak: KPMG, Bankacılık Sektörel Bakış. (2020). s.10

Tablo (13)'te görüldüğü üzere 2019 Eylül sonu itibarıyla Türk Bankacılık Sektöründe 51 tane banka faaliyet göstermektedir. Eylül sonundan itibaren aktif büyüklüğüne göre bankaların pazar payları, toplam 3 kamu bankanın pazar payı %35,57 olarak gerçekleşti. İkinci sırada özel bankalar ve ondan sonra da yabancı bankalar gelmektedir.

2.1.4.3. Verimlilik

Bir üretim veya hizmet sistemindeki girdi ile çıktı arasındaki ilişkiyi verimlilik adı verilir. Yaşadığımız global ve hızlı değişen finansal ve ekonomik sistemde, bankalar yalnızca geleneksel bankacılık yapmak ve her daima yaptıkları tekrarlamak artık yeterli değildir. Finans ve bankacılık sektörleri, teknoloji ile birlikte günden güne gelişmekte. Artık, verimsiz alanları düzenlemeli ve müşteri deneyimlerine odaklanmalılardır. (<https://fintechistanbul.org/2018/12/23/bankalarin-gelistirmek-gereken-3-verimlilik-alani/>, 23.02.2021).

Bankacılık gibi hizmet sektörünün söz konusu olması durumunda çıktılar homojen değildir, sunulan hizmetler çok fazla olmaktadır. Her hizmet farklı beceriler gerekmektedir. Bu, operasyonel düzeyde bir verimliliktir. Böylece denetim ve yönetim alanlarında, kaba biçimde bile verimlilik karşılaştırmaları yapmak imkansızdır. Verimlilik ve üretkenliği artırmadan karı artırmak mümkün olmayacaktır (Kaur, 2017: 9079).

2.1.4.4. Kalite-Süreç İlişki

Toplam kalite yönetimi terimi çığır açan olan ünlü iş adamı Henry Ford yayımladığı “My Life and Work” (Hayatım ve İşim) adlı kitabında, yeni yönetim tarzı olarak açıklanmıştır. Toplam kalite yönetimi, işletmenin süreçlerini, ürünlerini ve hizmetlerini sürekli iyileştirilmesi aracılığıyla, müşteri memnuniyeti ve işçilerin bağlılığını sağlayan bir yönetim düşüncesidir. Kısacası mükemmellik sağlanması için yaratan bir yönetim tarzıdır, yani işlemenin amacı sürekli iyileştirmedir. Toplam kalite yönetimi, kalite-süreç ilişkisi olumlu yönde etkilenirken ürünlerin üretim süreçlerine dikkate almakta. Aynı yönde de müşteri ve tedarikçinin üretim sürecine katılımı sağlanır. Tüm işletme birimlerindeki çalışanlara sorumluluk verilmesi gerekmektedir (<https://www.udybelgesi.com/surec-yonetimi.asp>, 24.02.2021).

Yoğun küreselleşme ve dijitalleşme ortamında, işletmeler artan maliyetler, güçlü rekabet, hızla gelişen teknolojiler, giderek artan kalite ve süreç iyileştirme ve tüketicilerin değişen toplumsal talepleri gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durumda faaliyet gösteren işletmeler en iyi kararları almaya

alışırlar ve bunu yapabilmeleri için kalite ve süreç gibi performans göstergeleri dikkate alınması gerekmektedir (Stravinskiene ve Serafinas, 2020: 10).

Toplam kalite yönetimi 14 ilke barındırır (<http://eytepe.com/2016/02/29/toplam-kalite-yontemi-ve-surec-yonetimi/>, 24.02.2021);

- Organizasyonun amaçlarını belirlenmesi
- Yeni yönetim dşnesi benimsenmesi
- Organizasyonun kontrolleri bağımlılığını azaltılması
- Organizasyonu fiyat etiketleri ile değerlendirmeyi bırakılması
- Sürekli gelişmeyi sağlanması
- İş birimlerin başı eğitimi sağlanması
- Liderliğin kurumsallaşmasını sağlanması
- İşçilerin korkusu son verilmesi
- Bölümler arasındaki sınırları kaldırılması
- Sloganları sonlandırılması
- İşletmede sayısal hedefleri ve kotaları ortadan kaldırılması
- Çalışanların engelleyecek uygulamaları ortadan kaldırılması
- Eğitim uygulanması
- Transformasyonu herkesin katılımı ile gerçekleştirilmesidir.

2.1.4.5. Personel Devir Hızı

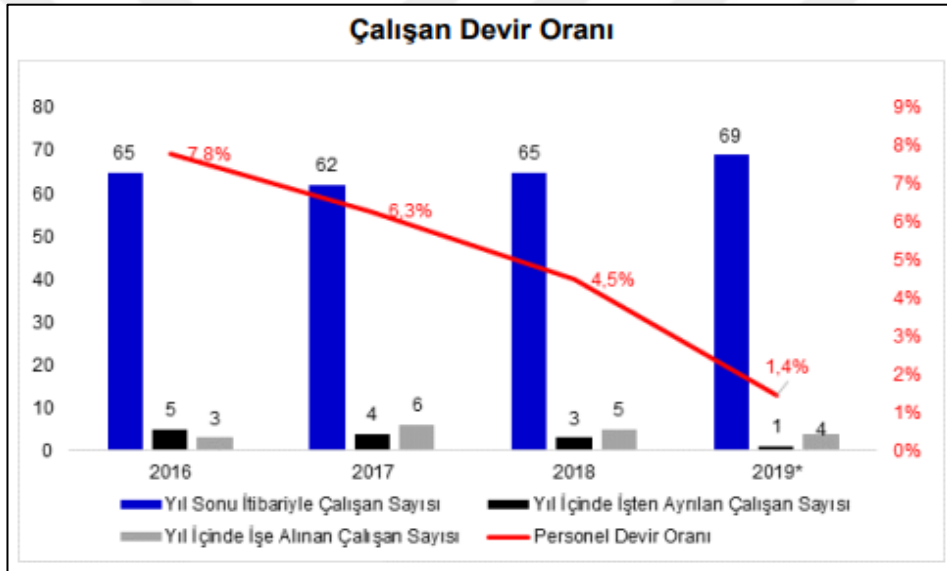
Bir diğer adıyla bilinen iş gücü devir oranı, belirli bir süre içerisinde bir işletmeden ayrılan işçilerin yüzde oranıdır. Bir işletmenin işçilerinin işte kalma sürelerini, işten ayrılma sıklığının ne olduğu ve işten çıkan çalışanların yerine, yeni alan çalışanların ifade edilmektedir. İşten ıkarılma ve içe alma sıklığı yüksek ise işletmeye olumsuz sonuçları ifade edilmektedir. Bu süre ne kadar azsa insan kaynakları iyi bir şekilde değerlendirildiğini göstermektedir (<https://www.pusula360.com/blog/detay/284/turnover-rate-nedir-nasil-hesaplanir-ve-dusurulur>, 24.02.2021).

Personel devir hızının süresi genellikle 1 yıldır. O süreç içerisinde ortalama çalışanların sayısına bölünmesi şekilde hesaplanır. İşletmenin st düzey yönetimi daha

izah edici ve yön verici bilgi sunabilmesi için, işten ayrılan çalışanların içerisinde, emzıkliliğe çıkan, askere giden ve sözleşmesi bitenleri veya herhangi bir olağanüstü durumları ayırması faydalı olmaktadır (Yüksekbilgi ve Akduman, 2017: 71).

Şekil (7)'de görüleceği gibi, Türkiye Bankalar Birliği tarafından yapıldığı 2018-2019 faaliyet raporuna göre personel devir hızı, 2016 yılında %7,8, 2017 yılında %6,3, 2018 yılında %4,5 ve 2019 yılında ise %1,4 olmuştur. Bu verilere dayanarak Türkiye'deki bankacılık sektörünün personel devir hızı 2016 yılından 2019 yılına kadar değerlendirmeye bakıldığında olumlu bir eğilim izlenmektedir (Türkiye Bankalar Birliği 2018-2019 faaliyet raporu: 59).

Şekil 6: 2016-2019 Türk Bankacılık Sektörünün Çalışan Devir Hızı

Kaynak: TBB, Sektörel Bilgileri. (2020). s.59

2.1.4.6. Ürün ve Hizmetlerin Kalitesi, Hızı ve Esnekliği

Tüketici bakış açısından satın alınan ürünün ve hizmetlerinin kusursuzluğu üstünlüğünün ölçülmesi algılanan kaliteyi oluşturur (Seymen, 2009: 5). Teknoloji gelişmeler ile birlikte finansal piyasaları küreselleşen bir piyasaya dönüşmeye devam etmektedir. Anlık fon aktarmaları, döviz kurlarındaki hızlı anlık değişimleri, hisse senedi piyasasındaki anlık değişmelerin takip edilmesi gibi faktörler örnek olarak sıralanabilir. Bu gelişmelerden dolayı bankacılık ve finansal sektörlerde bulunan işletmelerin verilen hizmetlerinin hızının saniyesine kadar önem kılılmaktadır.

Ancak hizmetin hızı yalnızca yeterli değil, onun yanında hizmetin kalitesi neredeyse kusursuz olmalıdır. Aksi takdirde, yukarıda belirtilen hizmetin hızını iyileştirmek için harcanan tüm çabalar olumlu sonuçlar sağlamayacaktır.

Hizmet kalitesinin artırılmasını, işletmeye sağlayacak avantajları dolaylı bir şekilde görünmekte. Örnek olarak, rekabet üstünlüğü yaratıp, işletmenin pazar payını, prestijini ve nüfuzu artırmasıdır. Kaliteni sosyal boyutu olarak hane halkının hayat standardı ve yaşam koşullarını yükselmesini sağlamaktadır. Her müşterinin beklentileri ve algıları farklı olduğu için tüketicilerin hizmet kalitesinin değerlendirilmesini ve ölçülmesini zordur. Bu sebepten dolayı literatürde genel kabul gören bir model hala sunulmamıştır, ancak iki tane modelin öne çıktığını söylenebilir. Birincisi, müşteri tarafından algılanan hizmet kalitesi ölçmeye yarayan SERVQUAL, diğeri ise, hizmet kalitesi performansına hedefli olan SERVPERF' dir (Öncü ve diğerleri, 2016: 240-242).

Servqual Modeli; 1988 yılında Parasuraman, Zeithaml ve Berry tarafından yayınlanan makaleler, hizmet kalitesi alanında ufuk açıcı nitelikte kabul edilebilir. Yazarların odaklandığı grupları, bankacılık hizmetleri, otomatik onarımlar, sigorta ve kredi kartı kullanıcılarıdır. Bu araştırmadan, beş ana hizmet açığını belirlediği için daha çok Boşluk Modeli olarak bilinen Hizmet Kalitesi Modeli ortaya çıktı (Souto ve Correia-Neto, 2017: 65);

- Tüketicilerin bir hizmetten ne beklediği ile yönetimin tüketicilerin beklediğini algıladığı arasındaki fark;
- Yönetimin tüketicilerin beklediğini algıladığı ile hizmetin yürütülmesi için belirlenen kalite özellikleri arasındaki fark;
- Hizmetin yürütülmesi için belirlenen kalite özellikleri ile hizmetin yürütülmesinin gerçek kalitesi arasındaki fark;
- Şirketin dış iletişimlerinde açıklanan gerçek hizmet yürütme kalitesi ile hizmet yürütme kalitesi arasındaki fark ve;
- Algılanan kalite ile tüketici tarafından beklenen kalite arasındaki farktır.

Servperf Modeli; hizmet kalitesi kavramı ve ölçüleri üzerinde durulan bu modeli, 1992'de Cronin Jr ve Taylor tarafından da araştırılmıştır. Yazarlar, SERVQUAL ölçeğiyle aynı olan, ancak beklentilerle ilgili sorular yalnızca gerçekleştirildiği performans içermediğini savunmuşlar. Cronin ve Taylor, hizmet

kalitesi soyut ve yanıltıcı bir yapı olduğundan ve ölçülmesi zor olduğundan dolayı, hizmet kalitesi, tüketici memnuniyeti ve satın alma niyetleri arasındaki ilişkiyi analiz etmek için performans maddelerine sorular eklemiştir.

1988 yazında 600 kişiyle yapılan bir ankete dayanarak, hizmet kalitesine ilişkin yanıtlar toplandı seçilen dört sektörün her birinden iki şirket tarafından sunulmaktadır: bankalar, haşere kontrolü, kuru temizlemeciler ve ‘‘fast food’’.

SERVQUAL tarafından kullanılan sorulara ek olarak, ankete tüketici ve satın alma niyetleri hakkında aşağıdaki müşterilerin tarafından bildirilen memnuniyet ölçütleri eklenmiştir (Souto ve Correia-Neto, 2017: 65);

- Önümüzdeki yıl, X kullanımım ... (gelecekteki satın alma davranışının değerlendirilmesi için);
- X hizmetlerinin kalitesi ... (genel kalite değerlendirmek için) ve;
- XYZ hizmetleriyle ilgili duygularım en iyi şekilde olarak tanımlanabilir (memnuniyet değerlendirmek için).

2.1.4.7. Yenilik ve Yeni Ürün Geliştirme Süreci

Dünya ekonominin yeni düzeni olarak bilgi çağıdır, hızlı bilgiye ulaşmak adına işletmeler hem sistemsal olarak hem ürün ve hizmetleri konusunda yenilime ihtiyaçları vardır. Rekabet üstünlüğü sağlanabilmesi için sadece var olan ürünün geliştirmesi yeterli olmamakta, inovasyona açık olmalı ve yanı sıra ya yeni ürün veya hizmeti ortaya çıkarılması ya da bulunduğu pazarlarında yeni ürün tanınması gerekmektedir. Genel olarak literatürde inovasyon olarak ta bilinen yeniliğin tanımı iki ana farklı yaklaşım bulunmaktadır; ya bir ürünün bir piyasada veya bölgede ilk defa sunulması ya bir ürünün ilk defa ortaya çıkarılması ya keşfedilmesidir. Birinci yaklaşımda yenilik bir ‘‘şey’’dir ikincide yenilik bir ‘‘süreç’’tir (Yiğit, 2017: 45).

İnovasyon önem kazanırken veri, ileriye dönük analiz, dijitalleşme ve yeni çıkan teknolojilerle beraber yeni dağıtım platformlarından faydalanan yeni çözümler geliştirmek şimdiye kadar bu şekilde hiç önem kılmamıştı. İşletmelerin, hedefleri belirleme, hizmetleri genişletme, dağıtım kanallarını yeniden yapılandırma, proaktif tavsiyeler sunma, ödemeleri entegre etme ve blockchain teknolojisini uygulama konusunda yenilik yaptıkları görülmektedir. Jim Marous’ un The Financial Brand

tarafından yayınlanan 2019'da Bankacılığı Tanımlayacak Beş İnovasyon Trendi olmaktadır (<https://thefinancialbrand.com/77869/innovation-trends-banking-ai-api-personalization-payments/>, 06.03.2021).

1. *Bir Segmente Hizmet Verme*

Pek çok bankanın gençler, Y kuşağı veya yaşlılar gibi demografik temelli kümeleri hedeflemeyi amaçlayan girişimleri var, ancak bazı bankalar artık müşterileri yaşam tarzlarına, değerlere, özelemlere, zihniyetlere ve yetersiz hizmet alan ihtiyaçlara göre bile hedeflenmektedirler. 2019'da birçok bankacılık kuruluşu, bir segment için kişiselleştirilmiş iletişim ve deneyimler geliştirmek için segment bazında kişiselleştirmenin ötesine geçmiş olacaklardır. Bu, veriler, gelişmiş analizler ve dijital teknolojiler kullanılarak izin verilen en üst düzey inovasyonu kişiselleştirmedir. Bu tahmini 2019 yılında ve şu anda 2021 yılında da görülmektedir.

2. *Açık Bankacılığın Genişlemesi*

Küresel olarak giderek daha fazla düzenleyici kurum, bankacılık kuruluşlarının, müşterilerin verilerini üçüncü şahıslarla güvenli bir şekilde paylaşarak yeni finansal hizmetleri güçlendirmesini ve bankacılık sektöründe rekabeti artırmasını zorunlu kılmaktadır. Hesap ve ödeme verilerini güvenli uygulama programlama arabirimleri (API'ler) aracılığıyla kullanılabilir hale getirerek, tüketicilerin finansal hizmet verenleriyle nasıl etkileşimde bulunacaklarını konusunda daha fazla özgürlüğe ve kontrole sahip olacaklardır.

3. *Dijital Teslimat Taahhüdü*

Geleneksel bir şube ağının yüksek maliyeti ve dijital kanallara taşınan işlemlerin sayısının çoğaltmasıyla birlikte, gittikçe daha geleneksel finansal hizmetler şirketleri, yalnızca dijital bankacılık varlıklarını piyasaya sürmektedir. Bazı bankalar mevduat toplamak için yalnızca dijital bankalar kurarken, diğer finans firmaları borç verme, yatırım ve uzmanlık hizmetleri sağlamak için dijital platformları kullanılmakta. Her durumda odak noktası, müşteri verileri ve etkileşimi kişiselleştirebilen gelişmiş analitiklerle desteklenen yenilikçi müşteri deneyimleri ve tüketici için artan değerdir.

4. *Yapay Zekâ Odaklı Tahmine Dayalı Bankacılık*

2019 yılındaki en sansasyonel yenilik trendlerinden biri, tahmine dayalı bankacılığa doğru sürdüren hareket olacakmış. Bankacılık sektörü ilk kez tüm iç ve dış verileri konsolide ederek müşterilerin ve üyelerin tahmini profillerini gerçek

zamanlı olarak oluşturulabilir. Zengin, erişilebilir ve finansal olarak dağıtılmaya uygun tüketici verileriyle, her boyuttaki finans kurumları yalnızca müşterilerini tanımakla kalmaz, aynı zamanda gelecek için tavsiyeler de sağlanabilir.

5. Her Yerdeki Ödemeler

Ödemeler sektörün, bankacılık sektöründeki en dinamik yenilik alanlarından biri olduğunu ve olmaya devam edecektir. Değişen tüketici beklentilerinden etkilenen ve teknolojik gelişmelerin yönlendirdiği yenilik, geleneksel finans kurumlarından, fintech firmalarından ve büyük teknoloji oyuncularından gelmeye devam edeceklermiş.

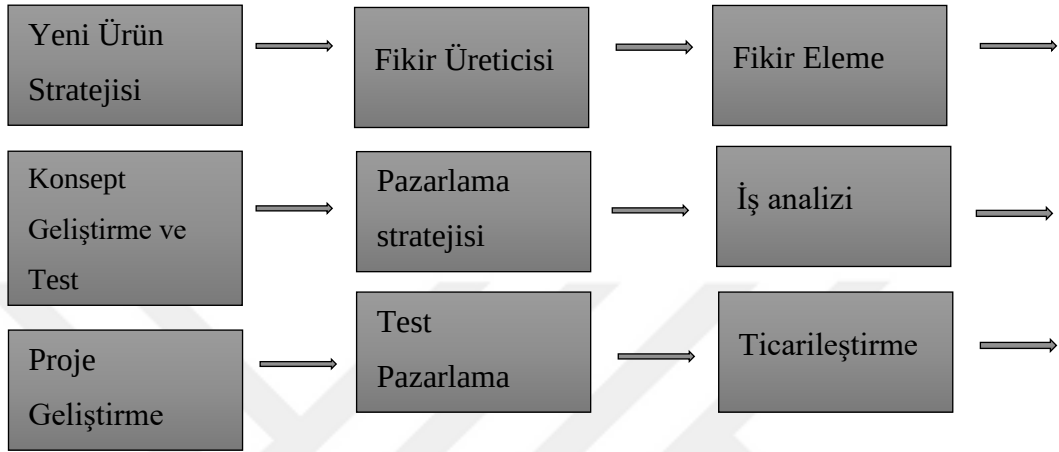
Yeni Ürün Geliştirme Süreci, Kotler ve Armstrong, 2001: 11 çalışmalarına göre dünya için yeni mamuller, yeni mamul serisi, mevcut mamul serisine ilaveler, bir firmanın mevcut mamul serisine yeni özellikler eklemesiyle elde edilen mamuller, mevcut mamullerin geliştirilmesi, yeniden konumlandırılmış mamuller ve maliyet indirimleri olarak belirlenmiştir. Yeniliğin bir diğer bölümü olarak ta yeni ürün veya hizmeti ortaya çıkarılması ya da bulunduğu pazarlarında yeni ürün tanınmasıdır. Bunu yaparken tüm işlemler gibi bankalarda yeni ürün geliştirme sürecine dikkat edilmesi gerekmektedir.

Ürün geliştirme süreci, ilk olarak işletme tarafından bulunduğu piyasadaki müşterilerin talep ve beklentilerinin tanımlanıp ve bunlara göre ürün ve hizmet tasarlanması ve üretimini kapsayan bir süreçtir. Genel olarak sosyal ve teknolojik dış ortamındaki değişiklikleri, müşterilerin talep ve beklentileri değişikliklere göre şekillendirmektedir. 1931’lu yıllarda yeni ürün geliştirme sürecin yürütülmesi, kontrol edilmesi, departmanlar arasındaki koordine edilmesi ve işletmenin amaç ve planlara göre uyum sağlanması üstlenen görevleri ürün yöneticisidir. Sonra bankalar, bu sistemin yerine bireysel ve kurumsal ürün ve hizmet gelişmeleri için, ürün geliştirme departmanları kurmaya veya pazarlama departmanlara bu işin bir parçası devredilmeye başlamıştır (Acar, 2006: 33).

Başarılı yeni ürün geliştirmesi, şirket çapında bir çaba gerektirir. Başarılı yenilikçi şirketler, açıkça ifade edilmiş yeni ürün stratejisinden ve kaynakların yeni ürün geliştirmeye tutarlı bir şekilde bağlı olmasından daha fazlasına sahiptir. Yeni ürün geliştirmenin etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamak için, bu şirketler çalışanları inovasyon konusunda üstün olmaya teşvik etmek ve yeni ürün geliştirme sürecini

kolaylaştırmak için resmi ve sofistike organizasyonlar kurmuşlardır (Kotler, Amstrong ve diğerler, 2005: 585). Yeni ürün geliştirme sürecindeki önemli adımlar aşağıdaki şekil (8)'de detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Şekil 7: Yeni Ürün Geliştirme Süreci

Kaynak: Kotler, Amstrong ve diğerleri, 2005

2.2. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE PERFORMANS

Performans ölçümleri, bankalar gibi firmaların başarılı performansının belirleyicilerini anlamada önemli bir rol oynamaktadır. Stratejik hedeflere ulaşmaya dayalı yönetsel performans ölçümleri, kısa vadeli finansal performans ölçütlerine yapılan mevcut vurgunun yerini alacak şekilde geliştirilmelidir. Performans ölçümleri, performansı iyileştirmeye yönelik teşvikler ve bu hedefe yönelik ilerlemeyi değerlendirmek için ölçümler yoluyla teknolojik yenilikleri ve organizasyonel değişimi başlatma veya uygulamada kilit rol oynayabilmektir (Adam, 2014: 170).

Günümüzdeki küreselleşen sistemde bankalar ekonomik yapıda ve finansal sistemde çok önemli bir yere sahip oldukları için performansı ölçümü yapmaları önem arz etmektedir. Performans ölçümü hem objektif (finansal) hem subjektif (finansal olmayan) boyutlarda olabilir. İşletmeler performans ölçümü yaparken daha çok finansal ölçüme yönlendirirler ancak itibar, memnuniyet ve kalite gibi finansal olmayan performansı ölçütlerinin de kullanırlar. Bankacılık sektöründe ortaya çıkan kriz, tüm ekonomiye kolayca ve hızlı bir şekilde yayılabildiği için finans sektörünün

en önemli üyelerden biri olan ticari bankaların performanslarının, bulunduğu finansal sistem ve ekonomi üzerindeki etkisinin araştırılması önemlidir (Kırkiç, 2018: 44).

2.2.1. Banka Performansını Etkileyen Faktörler

Literatürde bankaların performansını etkileyen faktörler ile ilgili pek çok çalışma mevcuttur. Yazarlar tarafından, çoğu kez çelişkili hatta farklı sonuçlar bulunduğu unutulmamalıdır. Bu durum özellikle farklı dönemler, bölgeler ve veriler kullanmaları ile ilgilidir. Aşağıda gelen başlıklarda bahsi geçen potansiyel faktörlerin, içsel (bankalara özel), makro-finansal (bankacılık sektörü ile ilgili) ve dışsal (makroekonomik) olarak ayırt edilmektedir (Nouaili ve diğerleri, 2015: 411).

- **İçsel değişkenler;** büyüklük, sermaye yeterlilik, verimlilik, mülkiyet yapısı, risk, pazar payı ve yönetim,
- **Makro-finansal değişkenler;** pazar yoğunluğu ve finansal piyasa olgunluğu,
- **Makroekonomik değişkenler;** enflasyon ve iş döngüsü şeklindedir.

2.2.1.1. İçsel Değişkenler

Aşağıdaki başlıkta söz konusu içsel değişkenler ile ilgili literatürde yer alan çalışmalarından bahsedilecektir.

2.2.2.1.1. Banka Büyüklüğü

Aktif toplamıyla ölçen banka büyüklüğü diğer belirleyiciler gibi araştırmacılar arasında çok tartışılmıştır. Literatürde banka büyüklüğünün banka performansına olan etkisinin araştırıldığı çoğu çalışmada, bu değişken performansı olumlu ya da olumsuz yönde etkilediği sonuçlarına varılmıştır.

Tharu ve Shrestha (2019), karlılığın (ROA), bankanın büyüklüğünden (Varlıklar) önemli ölçüde etkilenmediğini bulmuştur. Aladwan (2015), farklı büyüklükteki banka kategorilerinin Ürdün'de borsada işlem gören ticari bankaları için banka büyüklüğünün karlılık üzerindeki etkisini araştırmıştır. Analiz sonucunda aktif büyüklüğü azaldıkça karlılığın arttığını ortaya koyulmuştur.

Yazıcı ve diğerleri (2019), Türkiye üzerinden yaptığı çalışmada, bankacılık sektörün büyüklüğü ile risk alma davranışı arasındaki ilişkiyi kısa ve uzun dönemde araştırmıştır. Banka büyüklüğü ile risk alma davranışı arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Varılan sonuçlara göre, banka büyüklüğü arttıkça risk alma davranışı da artmaktadır.

Çelik (2018), Türkiye'deki mevduat bankalarının performans analizi konusunda, büyüklük ve sahiplik yapısı üzerinde yaptığı çalışmasında küçük varlık büyüklüğüne sahip mevduat bankaları, büyük ölçekli ve orta ölçekli mevduat bankalarından daha iyi bir performans gösterdiğini sonucuna varılmıştır.

Khalil ve Khalil (2017), Pakistan'daki İslami bankaların varlık yönetimi performansını araştırmıştır. Tahmin sonuçları, banka büyüklüğünün banka karlılığını önemli ve pozitif yönde etkilediğini, varlık yönetiminin ise banka karlılığını ters yönde etkilediğini göstermektedir.

Gülhan ve Uzunlar (2011), 1990-2008 yılları arasında, banka büyüklüğü ile karlılık arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki elde etmiştir. Ata (2009), Türkiye'de faaliyet gösteren mevduat bankaları üzerinde yaptığı bir çalışmada kriz sonrasında karlılığa etkileyen faktörleri incelenmiş ve banka büyüklüğünün karlılığı olumlu yönde etkilediğini tespit edilmiştir.

2.2.2.1.2. Sermaye Yeterliliği

Sermaye yeterlilik oranı, bir bankanın risk-ağırlıklı kredi risklerinin yüzdesi olarak ifade edilen mevcut sermayesinin bir ölçümüdür. Sermayenin risk ağırlıklı varlık oranına oranlanması olarak da bilinen sermaye yeterlilik oranı, mevduat sahipleri korumak ve dünyanın finansal sistemlerinin istikrarını ve verimliliğini teşvik etmek için kullanılmaktadır (<https://www.investopedia.com/terms/c/capitaladequacyratio.asp>, 14.04.2021).

Yabancı sermayeli bankalar ise, ortalama üzerinde kalmışlardır. Sermaye yeterliliği, risk ve banka performansı arasındaki ilişki, Hindistan'da yapılan bir uygulama, Pervez ve Bansal (2020) tarafından araştırılmıştır. Sermaye yeterlilik rasyosu ile bankaların performansı arasında olumsuz bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Sermaye yeterlilik oranı ve banka performansı veya sermaye yeterliliğın karlılığa etkileri birçok çalışmaya konu olmaktadır. Örnek olarak, Kılıcı (2019), 1980-2017 dönemler arasında Fourier Yaklaşımı kullanılarak sermaye yeterliliği ile karlılık arasındaki ilişki araştırılmıştır. Sonuçlara göre, sermaye yeterliliği ile karlılık arasında uzun dönemli bir ilişki vardır. Aynı konuda Aydın (2019) tarafından yapılan başka bir çalışmada banka sermayesi ile banka karlılığı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Elde edilen sonuçları, aktif karlılığı ile sermaye yeterlilik oranı arasında doğrusal olmayan ters U biçiminde bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Kına (2018), yüksek lisans tezinde Basel Komitesi dikkat edilerek Türk Bankacılık Sektöründeki mevduat bankaların sermaye yeterlilik oranları incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, kamu sermayeli ve yerli özel sermayeli bankaların sermaye yeterliliği sektörün ortalaması altında kalmıştır.

Pervez ve Bansal (2015), Hindistan üzerinden yaptığı bir çalışmada bankaların performansı, riski, ile sermaye yeterliliği arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Panel veri analizi kullanılan araştırmada sermaye yeterliliği ile banka performansı arasında olumsuz bir ilişki var olduğunu ortaya koymuştur.

2.2.2.1.3. Verimlilik

Literatürde çok sayıda verimlilik kavramı yapılmıştır, ancak en yaygın kavramı; üretim sürecinde kullanılan çeşitli girdiler ve bahsedilen üretim sürecin sonunda elde edilen çıktılar arasındaki ilişkidir. Başka bir deyişle, kaynakları en optimal şekilde kullanılarak üretmek anlamı taşımaktadır (Yükçü ve Atağan, 2009: 4).

Literatürde verimlilik ile ilgili çok sayıda araştırma yapılmıştır. Çarıkçı ve Akbulut (2020), Veri Zarflama Analizi kullanılarak Türk Bankacılık Sektöründeki faaliyet gösteren 24 bankanın etkinliğini ölçülmüşler. Araştırmadan sağlanan sonuçlara göre, 24 bankanın verimlilik oranının %95,7' dir. Merdan (2018), personel kuvvetlendirmenin bankacılık sektöründeki performans ve verimlilik üzerindeki etkisini incelemiştir. Elde edilen sonuçlar, personel kuvvetlendirmenin performans üzerinde bir etkisi olmadığı, ancak verimlilik üzerinde etkisi olduğudur.

Baykara (2012), yaptığı çalışmada Çok Kriterli Karar Verme Yöntemi olan TOPSİS kullanılarak 2005-2011 yılları arasındaki katılım bankalarının etkinliği ve

verimliliği araştırmıştır. Araştırmanın sunucunda, aynı dönemde verimli olan bir katılım bankasının etkin olmadığını tespit edilmiştir.

Banka birleşmelerinde verimliliği ve karlılığı araştıran Deniz ve Işık (2011), Türk bankaları arasında birleşmelerin hem şube hem personele dair verimliliği ve karlılığı artırdığını gözlemlemiştir.

Burger ve Moormann (2008), maliyet/gelir oranının verimliliği belirlemede uygun bir oran olmadığını iddia etmiştir. Kamuya açık verilere dayanan ve bankalardaki üretkenliğin yaklaşık bir değerlendirmesini sağlayan bir prosedür önerip Veri Zarflama Analizi gibi yöntemlerin, bankacılık üretkenliği ve verimliliğini belirlemede iyi bir fikir verdiğini belirtmişlerdir.

2.2.2.1.4. Mülkiyet Yapısı

Mülkiyet yapısı, bir işletmenin iç organizasyonu ve bu işletmede yasal veya hakkaniyete uygun bir çıkarı olan kişilerin hakları ve görevleri ile ilgilidir (<https://thebusinessprofessor.com/ownership-structure-of-business-entities>, 15.03.2021). Bu konu ile ilgili çok sayıda yapılan çalışmaları mevcuttur, bu çalışmada banka üzerinden yapılan çalışmalara odaklanacaktır.

Atukalp (2017), mülkiyet yapısının Türk Bankacılık Sistemindeki 2003-2015 dönemler arasında şube ve personel performans üzerindeki etkisini araştırmıştır. Elde edilen sonuçlara göre yabancı sermayeli bankaları kamu sermayeli bankalardan daha iyi bir performansı göstermiştir. Şen ve Süer (2016) tarafından araştırılmıştır. Krizler ve yeni yapılandırma dönemlerinin yabancı bankalar için büyük bir fırsat yarattığı, yerli ortaklık veya satın alma yoluyla yatırımları artırdığını belirtmişlerdir. Sonuç olarak son dönemlerde Türk Bankacılık Sektörüne bakıldığında yabancı sermayeli bankalar atmış ve mülkiyet yapısı değişmiştir.

Rahman ve Reja (2015), 2000-2011 döneminde Malezya ticari bankalarında mülkiyet sahiplerini 5 ana kategoriye ayırmıştır; içe bağlı, aile, hükümet, kurumsal ve yabancı mülkiyettir. Elde edilen sonuçlara göre, banka performansı farklı sahiplik türlerine göre değişmektedir.

Mülkiyet yapısına göre mevduat bankaların performansı araştıran Akbulut ve Albayrak (2009)' in çalışmasında, temel bileşen analizinden sağlanan endeks

sonuçlara göre genellikle yabancı bankaların özel ve kamu bankalarından daha iyi bir performansı gösterdikleri tespit edilmiştir. Türk Bankacılık sektörün mülkiyet yapısının tarihçesi,

2.2.2.1.5. Risk

Risk, geleceğe ilişkin bir belirsizlik durumunu, olumsuz beklentileri ve bu belirsizliklerin esasında olumsuz bir olayın gerçekleşebilme olasılığını, beklenen veya tahmin edilen sonuçlardan sapma olasılığını ifade etmektedir. Bankacılık açısından bakıldığında risk, bankanın zarara uğrama olasılığıdır. Bankacılık sektöründe risk, getiri ile beraber değerlendirmeli ve yönetilmelidir (Yaylalı ve Şafaklı, 2015: 21). Literatüre bakıldığında bankacılık sektöründe risk ile performansı arasındaki ilişki araştıran birçok çalışma mevcuttur.

Yaylalı ve Şafaklı (2015), Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti örneğinde bankacılık sektöründe risk yönetimi araştırılmıştır. Onlara göre etkin risk yönetimi sürecindeki ilk adım, bankaların maruz kaldığı riskleri tespit etmek, bu riskleri ölçmek ve bu riskleri kontrol altına almak ve azaltmak için yöntemler geliştirmektir.

Balteş ve Ciuhureanu (2010), çalışmalarında bankacılık kurumlarında risk yönetimini araştırmıştır. Anket sonuçlarına göre kredi riski, likidite riski yöneticiler açısından son derece önemlidir.

Aloğlu (2005), 2001 ve 2002 yıllarında yaşanan krizlerin bir daha yaşanmaması için bankacılık sisteminde yeni yapılandırmaların ve düzenlemelerin gerektiği ve erken uyarı sitemlerinin bulunması gerektiğini belirtmiştir. Bekar (2012), Türkiye örneği üzerinden bankacılıkta risk yönetimini araştırılmıştır. Basel 1 ve 2'ye göre piyasa riski (Dolar, altın, hisse senedi), kredi risk ve operasyonel risk üç ayrı risk değerlendirilmiştir. Sonuçlara göre Türk Bankacılık Sektörü, risk yönetim konusunda kademeli ilerleme göstermektedir.

2.2.2.1.6. Pazar Payı

Pazar payı, belirli bir işletmenin bulunduğu sektördeki toplam satışların yüzdesidir. Pazar payı, işletmenin dönem içindeki satışlarının aynı dönemdeki

sektörün toplam satışlarına bölünmesiyle hesaplanır (<https://www.investopedia.com/terms/m/marketshare.asp>, 16.03.2021).

Genchev (2012), çalışmasında çeşitli faktörlerin (pazar payı, yoğunlaşma oranı gibi) Bulgaristan'daki bankaların karlılık ölçümleri üzerindeki etkisini incelemiştir. 22 tane banka verisi kullanılarak 2006-2010 dönemini incelemiştir. Anket sonuçlarına göre, bankaların pazar payı ile karlılığı arasında olumlu ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmaktadır.

Saydar ve Saçlıdı (2012), İMKB’de 2005-2010 yılları arasında faaliyet gösteren bankaların karlılığını etkileyen faktörleri incelemiştir. Yöntem olarak Panel Veri Analizi yöntemi kullanılmış, bankaların karlılığı ölçmek için aktif karlılığı, öz sermaye karlılığı ve net faiz marjı kullanılmıştır. Analiz sonunda elde edilen sonuçlara göre pazar payı ROE ve ROA üzerinden olumlu etki yaratmaktadır.

2.2.2.1.7. Yönetim

Yönetim, bir işletmenin amaçlarına etkin ve üretken olarak gerçekleştirmek için planlama, örgütleme, yöneltme, koordinasyon ve denetim işlevlerin ve görevlerin gerçekleştirilmesi ifade etmektedir. Dünyada ve Türkiye’de bankacılıkta yönetim ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Örnek olarak; Kesebir ve Mutlu (2019), Türkiye’deki bankaların yönetsel ve örgütsel sistemini inceledikleri çalışmalarında banka personeli seçiminde çözüm önerisinde bulunmuşlardır. Ayrıca, bankalarda insan odaklı bir yönetim sistemi uygulanması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Heves (2011), dönem projesinde bankalarda kurumsal yönetim ve risk yönetimini araştırmıştır. Çalışmada kriz dönemlerinde bankaların finansal performansı ile söz konusu kurumsal yönetim ilkelerini yerine getirmeyen ve/veya yanlış bir şekilde yerine getiren bankalar ile karşılaştırmıştır. 24 mevduat banka üzerinden yapılan bu araştırmada, Türk bankalar için, ulusal ve uluslararası kurumsal yönetim standartları ve kriterlerini uygulamanın bankaların sağlam bir finansal yapıya karşılamalarına ve daha etkin risk yönetimine katkıda bulunduğu kanıtlanmıştır.

Bankalarda kurumsal yönetim hakkında araştırma yapan Tuna (2007), çalışmasında, 1999’un Basel Bankacılık Denetim Komitesi yayınlandığı rehberi ve OECD 2004 tarafından gözden geçiren 2005’te yeniden yayınlanan rehberi

bankacılık sektöründeki yönetim sistemin üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda bankaların kurumsal yönetimi o zamandaki mevcut olan bankaların riski en aza indirmesi, pay sahiplerinin menfaatlerinin gözetilmesi, günlük işlevleri etkin bir şekilde yürütülmesi için önemli bir rol oynadığını unutulmaması gerektiğini söylenmiştir.

2.2.1.2. Makro-Finansal Değişkeler

Aşağıda gelen başlıklarda söz konusu içsel değişkenlerin kullanıldığı çalışmalarından bahsedilecektir;

2.2.2.2.1. Pazar Yoğunluğu

Pazar yoğunluğu, bir coğrafi alan birimi başına alıcıların veya potansiyel alıcıların sayısını ifade eder. Belirli bir alandaki kişi veya işletme sayısıdır. Birçok şirket, bölgesel tercihleri ve satın alma alışkanlıklarını karşılamak için pazarlarını coğrafi olarak bölümlere ayırır. (<https://opentextbc.ca/businessopenstax/chapter/market-segmentation/>, 12.06.2021). Bankacılıkta pazar açısından ise, belirli bir bölgedeki banka sayısıdır. Bir pazarda ne kadar çok banka varsa, rekabet o kadar atar.

2.2.2.2.2. Finansal Piyasa Olgunluğu

Bir piyasa, bir denge durumuna ulaştığında olgunlaşır. Önemli bir büyüme veya yenilik eksikliği olduğunda bir pazarın denge durumunda olduğu kabul edilir. Finansal piyasa olgunluğu ise enflasyon, faiz ve ticaret gibi göstergeler aracılığıyla hem doğrudan hem de dolaylı olarak ekonomik büyümeye yol açabilir. Olgun olan kurumlar, genellikle uzun sürede piyasada faaliyet gösteren şirketler olurlar. Gelişmiş ülkelerdeki finansal piyasalar olgun piyasalar olarak kabul edilir, normalde o piyasalardaki bankaların performansı yüksek olur, ancak riskleri de yüksek olmaktadır.

2.2.1.3. Makroekonomik Değişkenler

Aşağıda gelen başlıklarda kullanılan içsel değişkenlerin, çalışmalarından bahsedilecektir;

2.2.1.3.1. Enflasyon

Enflasyon, bir ekonomide fiyatların sürekli genel bir şekilde artması anlamına gelmektedir. Enflasyonun, bir ekonomiye 9 tane etkisi olabilir; satın alma gücünü yok eder, harcama ve yatırım yapmayı teşvik eder, daha fazla enflasyona neden olur, borçlanma maliyetini artırır veya düşürür, işsizliği azaltır, büyümeyi artırır, istihdamı ve büyümeyi azaltır ve para birimi zayıflatır veya güçlendirir (<https://www.investopedia.com/articles/insights/122016/9-common-effects-inflation.asp>, 23.03.2021).

Korkmaz (2019), Türkiye’de 2005:12-2018:10 döneminde kredi kullanım oranı ve enflasyon oranı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Tüketici kredileri ve kurumsal kredilerin TÜFE ve ÜFE’nin volatilitesi üzerindeki etkilerini araştırdığı çalışmasında, kredi kartı kullanım oranının enflasyon oranını volatilitesi yükselttiği, buna karşı ticari ve kurumsal kredilerin enflasyon oranının volatilitesi düşürdüğü görülmüştür.

Ishfaq ve Khan (2015) iç ve dış faktör ile makroekonomik değişkenlerin Pakistan'daki ticari bankaların karlılığı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırmada, 2008-2012 dönemine ait 26 ticari bankanın yıllık verileri incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda, banka büyüklüğünün, kapitalizasyonunun, işgücü üretkenliğinin, yoğunlaşmanın ve enflasyonun Pakistan'daki banka karlılığı üzerinde önemli bir etkisi vardır.

Tan ve Floros (2012), Çin’ de enflasyonun banka karlılığı üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışmada 2003-2009 dönemler arasında toplam 101 bankanın verisi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre Çin'deki banka karlılığı, maliyet etkinliği, bankacılık sektörün gelişimi, hisse senedi piyasasının gelişimi ve enflasyon arasında pozitif bir ilişki vardır.

Arsan ve Yapraklı (2008), Türkiye örneği üzerinden enflasyon ile banka kredileri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Enflasyon belirleyici olarak ÜFE

kullanılmıştır. Çalışmada 1983-2007 dönemler arasında Johansen eş-bütünleşme analizi ve hata düzeltme modeli ile analiz yapılmıştır. Sonuç olarak, değişkeler arasında uzun dönemli ve kısa dönemli etkiler bulunmuştur. Uzun dönemde enflasyon banka kredilere olumsuz etkilenirken, banka kredileri ise enflasyonu olumlu etkilemektedir.

Gürdal (2008), 1980-2007 dönemler arasında Türkiye’de 2000 yılı enflasyon düşürme politikasının kısmen başarısını ve enflasyon oranında görüldüğü düşüşü Türk Bankacılık Sektöründe etkileri ile araştırmıştır.

2.2.1.3.2. İş Döngüsü

İş döngüsü, bir ekonominin belirli bir süre içerisinde yaşanan ekonomik faaliyetteki dalgalanmaları ifade edilmektedir. Söz konusu faaliyetlerin iniş ve çıkışları genellikle gayri safi yurt içi hasıladaki (GSYH) artış ve düşüş kullanılarak veya enflasyona göre düzeltilerek ölçülmektedir. İş döngüsü, ekonomik döngü ve ticaret döngüsü ile yakın ilişkilidir.

Andreasen ve diğerleri (2012), iş döngüsünün bankaları üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Onlara göre bankaların bir vade dönüşümü sorunuyla karşı karşıya kalma sebebi, uzun vadeli kredi sağlamak için kısa vadeli mevduatları ve birikmiş servetleri kullanmalarıdır. Albertazzi ve Gambacorta (2009), iş döngüsü dalgalanmaları ve bankacılık sektörü karlılığı arasındaki ilişkiyi araştırırken faiz geliri, faiz dışı gelir, işletme giderleri, karşılıklar ve vergi öncesi kar değişkenlerini kullanmıştır. Sonuçlara göre tek para birimi, kar bileşeni ile iş döngüsü değişkenleri arasında yapısal kırılmalara neden olmamıştır.

Alves Jr ve diğerleri (2008), kredi genişlemesinde bireysel banka ve bankacılık sektörü davranışı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bir alt başlık olarak da bankacılık stratejisi ve iş döngüsü araştırılarak, banka davranışının iş döngüsü dinamiklerini nasıl etkilediğini açıklamaya çalışmışlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN PERFORMANSINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı, 2010-2020 yıllar arasında Türk Bankacılık Sektöründe yer alan ticari bankaların performansını etkileyen faktörleri tespit etmek ve bu faktörleri kamu, özel ve yabancı banka grupları açısından karşılaştırmaktır.

3.2. ARAŞTIRMANIN LİTERATÜR TARAMASI

Bu bölümde konu ile ilgili yapılmış olan çalışmalara yer verilmektedir;

Ersoy ve diğerleri (2020), Covid-19 pandemisinin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini incelemiştir. Yapılan çalışmada Türkiye’de resmi olarak pandemin ortaya çıktığı 11 Mart 2020 tarihinden önceki 10 hafta ve sonraki 10 haftaya ait kamu, özel, yerli ve katılım sermayeli bankaların performansı araştırılmıştır. Analiz yöntemi olarak verilerin karşılaştırılmak amacıyla kullanılan eşleştirilmiş t-testi parametrik yöntemi kullanılmıştır. Analizin sonucunda Covid-19’ un bankacılık sektörü üzerindeki etkileri kısa dönemde olumsuz etkilediği, orta ve uzun dönemde ise daha düşük etkilediği görülmüştür.

Ntiamoah Doku ve diğerleri (2019), Gana’ da sermaye yapısı ile banka performansı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Gana’daki 21 tane bankanın 2020-2014 dönemine ait performansını araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda sermaye yapısı, banka karlılığı için sağlam ve olumlu bir itici güçtür. Çelik (2018), Türk mevduat bankalarının aktif büyüklükleri ve sahiplik yapılarını CAMELS yöntemiyle analiz etmiş. Bu amaçla, 27 mevduat bankanın CAMELS yöntemi ile 2012-2016 dönemde performansları araştırılmıştır. Analizden elde edilen sonuçlara göre aktif büyüklüğüne sahip olan bankaların küçük ve ortanca aktif büyüklüğüne sahip olan mevduat bankalarından daha yüksek bir performansı vardır.

Köse (2018), Türkiye’deki ticari bankaların faiz dışı gelirlerin banka performansı üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bu amaçla Türkiye’de faaliyet gösteren

21 tane bankaya ilişkin 2003-2016 dönemi için panel veri analizi kullanmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, gelir çeşitlendirmenin bankalar üzerindeki etkisinin olumlu olduğu ortaya koyulmuş, faiz dışı gelirlerin payı arttıkça performansı olumsuz etkilediği belirtilmiştir.

Çelik (2018), Türk bankalarında yabancı fon tercihlerinin banka performansına etkisini araştırmıştır. Çeyrek veri kullanarak 10 tane ticari bankanın 2012-2016 dönemi için CAMELS analizi ile bankaların performansı belirlenmiştir. Çalışmada bağımlı değişken CAMELS puanı iken, bağımsız değişkenler ise mevduat, menkul kıymet ihracı, repo işlemleri, yurtdışı kaynaklı krediler bazında farklılaşan tercihlerdir. Analizin sonunda, fon kaynak dağılımı, mevduatın vadesi, tutar, bankanın sahiplik yapısı ve alınan kredilerin vade yapısı ile banka performansı arasındaki ilişki anlamlı çıkmıştır.

Kihuro ve İraya (2018), yaptığı çalışmada kredi risk yönetimi ile banka performansı arasındaki ilişki araştırmışlardır. CAMELS analizi yöntemi kullanıldığı bu araştırmada bankaların gelişmişlik seviyeleri, ICT sistemleri ve nitelikli personel bağımsız değişken, sermaye, varlık kalitesi, yönetim, likidite, gelir ve piyasaya duyarlılık bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Yapılan analizin sonucunda gelir çeşitlendirmenin Türk Bankacılık Sektörü üzerindeki etkileri pozitif olduğunu belirlenmiştir.

Dilmaç ve diğerleri (2018), çalışmalarında bankaların kârlılık ve gelir çeşitlendirmesinin banka büyüme performansı üzerindeki etkileri araştırmışlardır. Yapılan araştırmanın sonucunda çeyrek veriler kullanarak 19 bankanın 2015 yılındaki performansı veri zarflama analizi ile analiz edilmiştir. Sonuçlara göre yabancı bankalar özel ve kamu bankalarına göre daha iyi bir performans göstermiştir.

Kristianti ve Yovin (2016), Endonezya'nın 2004-2013 yılları arasında en büyük 10 tane kamu ve özel bankanın performansını etkileyen faktörleri incelemişlerdir. Bağımlı değişken ROA iken, bağımsız değişkenler ise sermaye yeterlilik oranı, operasyonel verimlilik, net faiz marjı, takipteki krediler ve kredi mevduat oranıdır. Sonuç, kamu bankaları etkileyen faktörler, operasyonel verimlilik, net faiz marjı ve takipteki krediler, özel bankaları etkileyen faktörler ise, sermaye yeterlilik oranı ve operasyonel verimlilik olduğunu göstermiştir.

Sevim ve Eyüboğlu (2016), Borsa İstanbul örneği üzerinden ticari bankaların performansını belirleyen içsel faktörleri araştırmıştır. Panel veri analizi kullanarak 2002-2013 dönemi için 13 bankanın içsel belirleyicileri incelenmiştir. Sonuçlara göre aktiflerin net faiz getirisi, kredilerden alınan faizlerin ortalama kredilere oranı, kredilerin ortalama getirisi ve kredilerin toplam aktiflere oranı değişkenlerin banka performansını etkilemektedirler.

Ishfaq ve Khan (2015), Pakistan'daki bankaların iç ve dış faktörlerin ve makro ekonomik değişkenlerin karlılık üzerindeki etkisini araştırmışlar. Bunu yaparken 2008-2012 dönemi için Pakistan'daki 26 tane bankanın kârlılığı, enflasyon ve maliyet, verimlilik gibi değişkenleri analiz edilmiştir. Sonuç olarak, Pakistan bankacılık sektöründeki bankalar, sektörün gelişmesi, faaliyet hacminin azalmasını ve kârlılığı artırması sağlanmıştır.

Latifi (2015), Arnavutluk'taki 14 bankanın finansal performansını araştırmıştır. Çalışmada 2011-2013 dönemi için CAMELS analiz yöntemi kullanarak sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, yönetim kalitesi, karlılık ve likidite gibi değişkenleri analiz edilmiştir. Analizin sonucunda Yunan krizi nedeniyle Arnavutluk'ta faaliyet gösteren birkaç bankanın performans skoru düşük çıkmıştır.

Gürbüz ve diğerleri (2013), gelir çeşitlendirmenin Türk Bankacılık Sektörü üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Analizin odaklandığı nokta, faiz dışı gelirlerin riske göre ayarlanmış performansı arasındaki ilişki olmuştur. Analizde panel veri analizi yöntemi kullanılarak 2005-2011 dönemi için 26 bankanın verileri analiz edilmiştir. Analizin sonucunda faiz dışı gelirlerin, Türk Bankacılık Sektöründeki bankaların riske göre ayarlanmış performansını olumlu etkilendiği görülmüştür.

Işık (2011), Türk bankaları üzerinde yaptığı bir çalışmada banka birleşmeleri sonucunda verimliliği ve karlılığı araştırmıştır. Çalışmanın sonucu olarak, 2001 krizin sonrasında gelen birleşmelerin bankacılık piyasasında yoğunlaşma ve zayıf bir oligopol özelliğın arttığı belirtilmiştir. Ancak sektörün yoğunlaşması, rekabeti nasıl etkilendiği ile ilgili sonuç bulunamamıştır.

Gülhan ve Uzunla (2011), 1990-2008 dönemi için panel data analizi yönteminden faydalanarak banka karlılığını etkileyen faktörleri araştırmıştır. Bu amaçla, sermaye yeterliliği, faaliyet giderleri, likidite, büyüklük, menkul kıymet cüzdanı ve takipteki krediler gibi bankalara özgü değişkenlerin aktif kârlılığı üzerinde

anlamli etkileri olduğu ortaya konulmuştur. Enflasyon, ekonomik büyüme, sektör payı, sektördeki yoğunlaşma ve ekonomik krizi gibi dış etkenler de bankacılık sektörünün karlılığını etkilendiği belirtilmiştir.

Özkan (2011), doktora tezinde Türkiye uygulaması üzerinden uluslararasılaşmanın bankacılık sektörü üzerindeki etkileri araştırmıştır. Çalışmada panel regresyon analizi yöntemi ile bankalar kamu, özel ve yabancı gruplarına ayrılarak 2002-2009 yıllar arasında 24 tane bankayı araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda, yabancı bankaların sektör payları artarken, bankacılık sektörün uluslararasılaşması Türk bankacılık sektörü üzerinde olumsuz bir etki yarattığı görülmüştür. Gülhan (2009), Türk Bankacılık sektörü üzerinde yaptığı çalışmada banka karlılığı etkileyen faktörleri araştırmıştır. Panel veri analizi yöntemi kullanılarak 1990-2008 ve 2002-2008 dönemleri araştırmıştır. Çalışmanın sonucunda hem bankalara özgü değişkenlerin hem makro ekonomik değişkenlerin banka karlılığı üzerinde önemli etkileri olduğunu gösterilmiştir.

Ali Ata (2009), panel veri analizi yöntemi kullanarak 2001 kriz sonrası Türk Bankacılık sektöründeki bankaların performansını analizi etmeye çalışmıştır. Analizde kullanılan faktörler ise bankaya özgü karakteristikleri ve makroekonomik ve finansal yapı karakteristikleridir. Analizin sonuçlarına göre, bankaya özgü faktörlerin banka karlılığına etkisi dışsal faktörlerin etkisinden daha belirleyicidir. Büyüklük, kredilerin mevduata oranı ve aktiflerinin GSYH içindeki payının banka performansına olumlu yönde, maliyet, sermaye yeterliliği ve takipteki kredilerin toplam kredilere oranının olumsuz yönde etkilendiğini sonucuna tespit edilmiştir.

Nouaili, (2006), finansal reformlardan sonraki dönemde Tunus'taki bankaların performansının iç ve dış belirleyicilerini incelemiştir. Bu doğrultuda panel veri analizi linear modelini kullanarak 1989-2011 yıllar arasındaki dönemi araştırmıştır. Araştırmanın sonuçlara göre banka performansının kapitalizasyon, özelleştirme ve kotasyon ile pozitif ilişkili olduğunu göstermiştir. Banka büyüklüğü, konsantrasyon endeksi ve verimlilik, performans göstergeleri ile negatif ilişkisi vardı.

3.3. ARAŞTIRMANIN VERİ SETİ VE YÖNTEMİ

Çalışmada yöntem olarak, performansı değerlendirmesinde ve birimler

arasındaki performansı karşılaştırmasında en çok kullanılan yöntemlerden biri olan Panel Veri Analizi' dir.

3.3.1. Veri Seti

Çalışmada Türkiye'de faaliyet gösteren ticari bankaların performansını etkileyen faktörler belirlenmek istenmiştir. Bankalar 2020 yılının birinci çeyreğinde aktif büyüklüğüne göre (kamu, özel ve yabancı sermayeli) seçilmiştir. Çalışmada kullanılan veriler Türkiye Bankalar Birliğinin resmi internet sayfasından elde edilmiştir. Çalışmada bağımsız denetimden geçmiş ve konsolide olan TBB tarafından yayınlanan mali tablolardan yararlanmıştır.

Çalışmada kullanılan veriler 2010 Mart-2020 Mart dönemine ilişkin çeyrek dönemli verilerdir. Toplam 15 ticari bankanın (3'ü kamu, 6'sı özel ve 7'si yabancı sermayeli) 41 çeyrek dönemli verisi Panel Veri Analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nden ortaya çıkan yüksek faizli mortgage krizi, 2007-2008 küresel mali krizine katkıda bulunmuş ve bu krizin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkileri daha çok 2008 yılının ikinci yarısından itibaren hissedilmeye başlamıştır. Türkiye'de alınan önlemlerin ve küresel ekonomik iyileştirmenin etkisi ile birlikte 2009 yılının son çeyreğinden başlayarak toparlanma başlamıştır. Analiz için daha sağlıklı verileri toplama adına Mart 2010 başlangıç dönemi olarak seçilmiştir.

Tablo 10: Analizde Kullanılan Ticari Bankalar

Kamu Sermayeli Bankalar	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş. Türkiye Halk Bankası A.Ş. Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
Özel Sermayeli Bankalar	Akbank T.A.Ş. Anadolubank A.Ş. Türkiye İş Bankası A.Ş. Şekerbank A.Ş. Türk Ekonomi Bank A.Ş. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

Tablo 10 Devamı,

Yabancı Sermayeli Bankalar	AlternatifBank A.Ş. Denizbank A.Ş. Türkiye Garanti Bankası A.Ş. HSBC Bank A.Ş. ING A.Ş. QNB Finansbank A.Ş.
-----------------------------------	--

Analizde bağımlı değişkenler bankaların finansal performansı temsil eden Özsermaye Karlılığı ve Aktif Karlılığı kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler ise Sermaye, Mevduat, Büyüklük, Likidite, Menkul Değerler, Krediler, Faiz Gelirleri, Faiz Giderleri, Faiz Dışı Gelirleri, Faaliyet Karı, Enflasyon ve Gayrisafi Yurtiçi Hasıladır. Enflasyon rakamları için 12 aylık ortalama tüketici fiyat endeksini gösteren Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) kullanılmıştır. Gayrisafi yurtiçi hasıla rakamları için ilgili dönemler içinde yapılan tüketim, yatırım ve kamu harcamalarına ihracat ile ithalatın farkı eklendiğinde hesaplanan harcama yöntemi kullanılmıştır.

Tablo 11: Analizde Kullanılan Değişkenlerin Kısaltmaları ve Açıklamaları

DEĞİŞKEN	KISALTMA	AÇIKLAMA	HESAPLAMA YÖNTEMİ
Bağımlı			
Özsermaye Karlılığı	ROE	Bankaların finansal performansı temsil etmektedir.	Net Gelir / Toplam Özsermaye
Aktif Karlılığı	ROA	Bankaların varlıklarında kar sağlamada ne kadar karlı olduğunu temsil etmektedir.	Net Kar / Toplam Aktifler
Bağımsız Bankaya Özgü Değişkenler			
Özsermaye Oranı	ÖSO	Bankaların kullandığı kaldıraç temsil etmektedir.	Özsermaye / Net Toplam Aktifler
Mevduat	MVD	Toplanan mevduatın ne kadar aktifler ile karşılandığını göstermektedir.	Mevduat / Toplam Aktifler
Aktif Büyüme Oranı	ABO	Bankaların toplam varlıklarını ne kadar hızlı büyüttüğünü göstermektedir.	(Varlıkların Nihai Değeri - Varlıkların Başlangıç Değeri) / Varlıkların Başlangıç Değeri

Tablo 11 Devamı,

Bağımsız Bankaya Özgü Değişkenler			
Likidite	LKD	Bankaların beklenen ve beklenmeyen nakit taleplerini karşılamak için mevcut likiditesi göstermektedir.	Likit Varlıklar / Toplam Aktifler
Menkul Değerler Cüzdanı	MDC	Bankaların oluşturdukları fonlardan çeşitli yatırım araçlarına yaptıkları yatırımların çeşitleri temsil etmektedir.	Menkul Değerler Cüzdanı / Toplam Aktifler
Krediler	KRD	Aktiflerin ne kadarı kredi olarak verildiğini göstermektedir.	Toplam Krediler / Toplam Aktifler
Faiz Gelirleri	FGL	Bankaların her türlü kısa ve uzun vadeli mali yatırımlardan sağlanan geliri ifade etmektedir.	Faiz Gelirleri / Toplam Aktifler
Faiz Giderleri	FGD	Bankaların mevduat sahiplerine ve diğer alacaklılarına ödenen tüm faizi ifade etmektedir.	Faiz Giderleri / Toplam Aktifler
Faiz Dışı Gelirleri	FDGL	Bankalar tarafından temel olmayan faaliyetlerden elde edilen gelirler ifade etmektedir.	Net Faiz Dışı Gelirleri / Toplam Aktifler
Faaliyet Karı	FLK	Bankaların varlıklarının ne kadar verimli kullanıldığına işaret etmektedir.	Faaliyet Kârı / Toplam Aktifler
Makroekonomik Değişkenler			
Enflasyon	ENF	Belirli bir para biriminin satın alma gücünün zaman içinde azalmasıdır.	TÜFE
Gayrisafi Yurtiçi Hasıla	GSYH	Belirli bir zaman diliminde bir ülke sınırları içinde üretilen tüm nihai mal ve hizmetlerin toplam parasal veya piyasa değeridir.	Tüketim + Yatırım + Devlet Harcamaları + (İhracat – İthalat)

3.3.2. Yöntem

Panel veri kümesi bireyler, hane halklar, işletmeler, şehirler, eyaletler ve ülkeler gibi gözlemlenen birimlerde belirli bir süre boyunca belirli sayıda değişkenin tekrarlanan ölçümlerini sağlayan kesitsel bir zaman serisi veri kümesidir (Eom ve diğerler, 2007: 572). Kesitsel bir veri seti, belirli bir zaman noktasında belirli sayıda değişken üzerinde gözlemden oluşurken, bir zaman serisi veri seti, birkaç dönem boyunca değişken veya birkaç gözlem değişkeninden oluşur. Bir panel veri kümesinde, aynı popülasyon veya örnek üzerinde aynı değişkenler üzerinde

tekrarlanan ölçümlerin sayısı iki kadar küçük olabilir. Bu, özellikle "one-shot" deneyleri için geçerlidir (Campbell ve Stanley, 1966: 6).

Panel Verisinin avantajları şu şekilde sıralamaktadırlar; (Akıncı ve diğerler, 2013: 85,86).

- 1- Panel Veri, bireyler, işletmeler, ülkeler gibi birimleri kendi içeriğinde bir heterojenlik vardır. Panel Veri tahmin teknikleri sayesinde kesite özgü bazı birimlerin heterojenliği olsa da göz önünde bulundurmaktadır.
- 2- Kesit gözlemleri ile zaman serisi gözlemlerini birleştirdiği zaman gözlem sayısı artmaktadır.
- 3- Değişkenler arasında çoklu bağlantı olan sorunları daha az oluşturmaktadır.
- 4- Zaman serisi kısa olduğu zaman ve ve/veya kesit gözleminin yetersiz olduğu zamanlarda bile ekonometrik analiz yapılabilir.

Çok özgün olan bir Panel Veri analizinde, Panel Veri'nin denkleminde bağımlı değişken için N sayıda bireyin T dönemde zaman serisi verileri kullanılmaktadır (Akıncı ve Yılmaz, 2013: 85,86,87). Genel bir Panel Veri eşitliği (1) numaralı denkleminde gösterilmektedir:

$$Y_{it} = \beta_{1it} + \beta_{2it} X_{2it} + \beta_{3it} X_{3it} + \varepsilon_{it} \quad t = 1 \dots T \text{ ve } i = 1 \dots N \quad (1)$$

Panel Veri analizin modelinde olan katsayıların tüm yatay kesit bireyler için sabit olarak korunup, (2) numaralı denklemde verilmektedir:

$$Y_{it} = \beta_1 + \beta_2 X_{2it} + \beta_3 X_{3it} + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

(2) numaralı denklemin yetersiz kaldığı nokta bağımsız değişkenlerin tamamı yatay kesit bireylerin hepsini eşit derecede etkilediğini tahminde bulunmaktadır. Fakat, ekonometrik analizlerinde bağımsız değişkenlerin, bireyleri farklı etkilediğini inancıyla başlangıç noktasında olan (β_1) tanımlanması nasıl olacaktır. Denklemde başlangıç noktası için bütün bireyler sabit tutularak veya kısıtlamayarak, her yatay kesit birey için ayrı bir başlangıç noktalarının imkân verilebilir. Buna göre başlangıç noktası tanımlanması için Panel Veri Analizin iki ayrı alternatif modelden ayrılmaktadır; Sabit Etkiler Modeli ve Tesadüfi Etkiler Modeli'dir.

Sabit Etkiler Modelinde katsayıların birimlere veya birimler ile zamana göre değiştiğinin varsayımı dayanırken, hata bileşenleri yaklaşımı olarak ta bilinen Tesadüfi Etkiler Modelinde ise her bir kesit birimi için ayrı trend değerlerin bulunduğu, bu trend değerlerinin zaman periyodu boyunca sabit kaldığı ve bağımlı ile bağımsız değişkenler arasında geçici bir yatay kesit ilişkisinin varlığı görülmektedir. Genel olarak Sabit Etkiler Modeli (3) numaralı, Tesadüfi Etkiler Modeli ise (4) numaralı eşitlik yardımıyla gösterilebilir.

$$y_{it} = \beta_1 + \alpha_i + \beta_2 X_{2it} + \dots + \beta_k X_{kit} + \varepsilon_{it} \quad \begin{cases} i = 1, 2, \dots, G \\ t = 1, 2, \dots, N \end{cases} \quad (3)$$

$$y_{it} = \beta_1 + \beta_2 X_{1ij} + \dots + \beta_k X_{kij} + \alpha_i + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

Sabit etkileri ve tesadüfen etkiler modellerini ve bunların altında yatan varsayımları tartıştıktan sonra hangisi daha uygun soru işareti koymakta. Görüldüğü kadar kolay bir seçim değil. Aslında, sabit ve tesadüfen etkiler sorunu, biyometri ve istatistik literatüründe panel veri ekonometri literatürüne sıçrayan sıcak bir tartışma yaratmıştır. Örnek olarak, Mundlak (1961) ve Wallace ve Hussain (1969) sabit etkiler modelinin ilk savunucuları olurken Balestra ve Nerlove (1966) tesadüfen hata bileşen modelinin savunucuları olmuştur (Baltagi, 2005: 18,19).

Analiz tahmini yapılırken sabit etkileri veya tesadüfi etkiler modellerin hangisinin seçileceği genel olarak etkiler, bağımsız değişkenler arasındaki ilişkilere dayanarak belirlenmektedir. Etkiler ile bağımsız değişkenler arasında bir ilişki söz konusu değilse, tesadüfi etkiler modelinin tahminleri etkin ve tutarlı olurken, sabit etkiler modelinin tahminleri etkili ama tutarsız olmaktadır. Etkiler ile bağımsız değişkenler arasında bir ilişki varsa, sabit etkiler modelinin tahminleri etkin ve tutarlı olmaktadır (Gülhan, 2009: 131).

Yukarıda bahsedilen ilişkilerin belirlenmesi için literatürde en yaygın yöntem Hausman Testidir. Normalde H_0 hipotezi, tesadüfi etkiler modelin sabit etkiler modelden daha etkili olduğu gösterir, fakat söz konusu testte H_0 hipotezi ile sabit etkiler modelin tesadüfi modelden daha etkin olduğunu savunan bir alternatif hipotez bulunur. Bu alternatif hipoteze göre, test sonunda ulaşılan katsayının anlamlı olduğu durumunda H_0 hipotezi reddedilip sabit etkili modelin kullanılmasına tercih

edilmektedir. Regresyon analizlerinde bir diğer önemli konu analizde kullanılacak serilerin durağan olmasıdır. Bu doğrultuda serilerin durağanlaştırıldığı zaman, hata terimlerin varsayımları sağlamaktadır. Regresyon analizlerinde serilerin durağanlığının sağlanmasını için birim kök testleri kullanılmaktadır.

Çalışmada banka performansını etkileyen faktörleri tespit etmek için kullanılan analiz modeli sabit etkiler modelidir;

$$\beta_{0it} = \beta_{0i} = \bar{\beta} + \mu_i; \quad \beta_{1it} = \beta_1; \quad \beta_{2it} = \beta_2, \dots, \beta_{kit} = \beta_k \quad (5)$$

β_{0it} birim etkiyi de içeren sabit terimi, μ_i birim etkileri; uit ise hata terimini ifade etmektedir.

3.4. ARAŞTIRMANIN SONUÇLARI

3.4.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Türk Bankacılık Sektöründe faaliyet gösteren seçilmiş 15 ticari bankanın (3'ü kamu, 6'sı özel ve 7'si yabancı sermayeli) 2010-2020 yılları arasında çeyrek dönemleri kullanılarak yapılan Panel Veri Analiz sonuçlara ilişkin açıklamalar aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Çalışmada ilk olarak değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri hesaplanmıştır.

Tablo 12: Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Ortalama	Medyan	Maksimum	Minimum	Std.Sapma
ROE	7.56	7.49	27.60	-34.61	5.40
ROA	0.84	0.77	2.76	-2.24	0.59
ÖSO	10.81	10.82	17.40	5.68	1.96
MVD	61.16	60.08	83.67	45.24	6.45
ABO	15.33	15.24	138.53	-17.23	13.90

Tablo 12 Devamı,

Değişken	Ortalama	Medyan	Maksimum	Minimum	Std.Sapma
LKD	10.54	10.82	25.50	1.41	3.08
MDC	2.68	2.30	9.71	0.00	2.52
KRD	63.15	64.17	77.52	14.57	7.06
FGL	5.33	5.08	16.09	1.36	2.62
FGD	2.85	2.66	10.85	0.58	1.57
FDGL	0.67	0.59	2.62	0.06	0.42
FLK	3.40	3.20	8.77	0.11	1.70
ENF	0.60	0.58	6.3	-1.43	1.15
GSYH	1.37	1.5	5.5	-3	1.67

Tablo (12)'de değişkenlere ait açıklayıcı istatistikler yer almaktadır. ROE 2010-2020 yılları arasında ortalaması %7.56, medyanı %7,49 olarak gerçekleşmiştir. Bu yıllarda ROE en yüksek %27,60 olurken en düşük ise -34,61 olarak gerçekleşmiştir. Standart sapma 5,40 olarak hesaplanmıştır. ROA aynı yıllarda ortalaması %0,84, medyanı %0,77 olarak gerçekleşmiştir. En yüksek %2,76 olurken en düşük ise -2,24 olarak gerçekleşmiştir. Standart sapama 0,59 olarak hesaplanmıştır.

3.4.2. Birim Kök Testleri

İlaveten serilerin durağan olup olmadıklarını tespit etmek için birim kök testleri yapılmıştır. Yukarıda bahsedilen testlerin sonuçları Tablo (13)'de sunulmuştur. Analizde kullanılan birim kök testleri, Augmented Dickey-Fuller (ADF) testi, Philips-Peron (PP) testi, Im-Peseran-Shin testi ve Levin-Lin-Chu testi' dir.

Tablo 13: Serilerin Birim Kök Testleri

Değişken	ADF-Fisher	PP	Im-Pes-Shin	LL&C
ROE	0.0009***	0.0000***	0.0000***	0.0000***
ROA	0.0000***	0.0000***	0.0009***	0.0000***
ÖSO	0.0007***	0.0001***	0.0000***	0.0000***

Tablo 13 Devamı,

Değişken	ADF-Fisher	PP	Im-Pes-Shin	LL&C
MVD	0.0009***	0.0000***	0.0025***	0.0000***
ABO	0.0000***	0.0000***	0.0000***	0.0000***
LKD	0.0000***	0.0000***	0.0000***	0.0000***
MDC	0.0001***	0.0143**	0.0001***	0.0000***
KRD	0.0000***	0.0000***	0.0000***	0.0000***
FGL	0.0000***	0.0000***	0.0000***	0.0000***
FGD	0.0000***	0.0000***	0.0000***	0.0000***
FDGL	0.0000***	0.0000***	0.0000***	0.0000***
FLK	0.0000***	0.0000***	0.0000***	0.0000***
ENF	0.0000***	0.0000***	0.0000***	0.0000***
GSYH	0.0000***	0.0000***	0.0000***	0.0000***

*** %1 düzeyinde ve **%5 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo (13)'de gösterildiği gibi serilerin durağan olup modelin tahminleri bu sonuçlara göre yürütülmüştür.

3.4.3. Model Belirleme Testi (Hausman Testi)

Durağanlık testi yapıldıktan sonra, modelin sabit veya tesadüfi etkiler modeli olduğunu belirlemek için Hausman Testi yapılmıştır. Serilerin Hausman Testi'ne ait sonuçlar Tablo (14)'de yer almaktadır.

Tablo 14: Serilerin Hausman Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Hausman Testi	Olasılık Değeri
ROE	74.80	0.0000***
ROA	40.15	0.0001***

*** %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Sonuçlarından anlaşıldığı üzere kurulan modellerde her iki bağımlı değişken için de Hausman test istatistikleri anlamlıdır., Modelin sabit etkili olarak kullanılmasının daha etkin ve tutarlı sonuçlar vereceği belirlenmiştir.

3.4.4. Analiz Sonuçları

Türk Bankacılık Sektöründe aktif büyüklüğüne göre seçilen 15 ticari bankanın 20010-2020 yıllar arasında performans sonuçlarına ilişkin açıklamaları aşağıdaki tablolarda sunulmuştur. Analizde bağımlı değişken değiştirilmiş, model yeniden işleterek sonuçlar analiz edilmiştir.

Türk Bankacılık Sektörde seçilen 15 bankanın tamamın panel veri analizinin sonuçları bağımlı değişken bazında Tablo (15)'de sunulmuştur.

Tablo 15: Analizi Sonuçları – Tüm Bankalar

i. ROE

Bağımsız Değişken	Katsayı	Standart Hata	Olasılık
Aktif Büyüme Oranı (ABO)	0.034447	0.011374	0.0026***
Enflasyon (ENF)	0.160975	0.126103	0.2023
Faiz Dışı Gelirleri (FDGL)	-2.962603	0.768092	0.0001***
Faiz Giderleri (FGD)	-3.776350	0.393644	0.0000***
Faiz Gelirleri (FGL)	3.301710	0.312370	0.0000***
Faaliyet Karı (FLK)	0.567553	0.205548	0.0059***
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH)	-0.040683	0.087735	0.6430
Krediler (KRD)	-0.184780	0.026546	0.0000***
Likidite (LKD)	0.026732	0.060110	0.6567
Menkul Değerler Cüzdanı (MDC)	0.117001	0.101135	0.2478
Mevduat (MEVD)	0.037661	0.033806	0.2657
Özsermaye Oranı (OSO)	0.218256	0.103658	0.0357**
C	6.632561	3.035946	0.0293**
R-kare	0.635359		
Düzeltilmiş R-kare	0.619208		
Banka Sayısı	15		

Tablo 15 Devamı,

Toplam Veri Sayısı

614

ii. ROA			
Bağımsız Değişken	Katsayı	Standart Hata	Olasılık
Aktif Büyüme Oranı (ABO)	0.002967	0.001098	0.0071***
Enflasyon (ENF)	0.020134	0.012176	0.0987*
Faiz Dışı Gelirleri (FDGL)	-0.224841	0.074162	0.0025***
Faiz Giderleri (FGD)	-0.311489	0.038008	0.0000***
Faiz Gelirleri (FGL)	0.291555	0.030160	0.0000***
Faaliyet Karı (FLK)	0.076324	0.019846	0.0001***
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH)	0.000144	0.008471	0.9865
Krediler (KRD)	-0.016311	0.002563	0.0000***
Likidite (LKD)	0.006459	0.005804	0.2662
Menkul Değerler Cüzdanı (MDC)	-0.003426	0.009765	0.7258
Mevduat (MEVD)	0.005027	0.003264	0.1241
Özsermaye Oranı (OSO)	0.084221	0.010009	0.0000***
C	-0.243211	0.293131	0.4070
R-kare	0.722056		
Düzeltilmiş R-kare	0.709745		
Banka Sayısı	15		
Toplam Veri Sayısı	614		

*** %1 düzeyinde, **%5 düzeyinde ve *%10 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Türk Bankacılık Sektöründeki bankaların seçilen bağımsız değişkenlerdeki değişimin banka performansı üzerindeki etkisini ölçmek için yapılan analiz sonuçlarına göre; tüm bankalar grubuna göre düzeltilmiş açıklama gücü (Düzeltilmiş R-kare) modelin bağımlı değişken özkaynak karlılığı (ROE) olduğu sürece %61,92 ve bağımlı değişken aktif karlılığı (ROA) olunca %70,97 olmaktadır. Buna sonuçlara göre bağımlı değişken ROA olduğunda modelin daha fazla açıklayıcı gücü olmaktadır.

- **Aktif Büyüme Oranı (ABO) Değişkeni;** tüm bankalar grubu sonuçlarına göre bağımlı değişkenlerin hem ROE hem ROA seçildiği modellerde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p < 0,01$) tanımlanmıştır. Bundan dolayı ABO değişkeni banka performansına olumlu etkilemektedir. Tüm bankalar modeli için, bağımlı değişkenin ROE seçildiği modellerde, bağımlı değişken ROA seçildiği modellere kıyasla bankaların performansına etkisi daha güçlü belirlenmiştir. ABO banka performansını olumlu etkilenmesi normaldir, ticari bankacılık piyasası sürekli yoğun bir rekabet içindedir. Çok sayıda banka olduğu için hızlı büyümesi bir fark yaratma anlamına gelip daha güçlü ve hızlı artan aktifleri daha fazla kredi verme imkânı getirmektedir.
- **Faiz Gelirleri (FGL);** tüm bankalar grubu için bağımlı değişkenlerin hem ROE hem ROA seçildiği modellerde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p < 0,01$) tanımlanmıştır. Bağımlı değişken ROE olarak seçilen modelde FGL’de meydana gelen %1’lik bir artış ROE’de %3.301710’lık artırmaktadır. Bağımlı değişken ROA seçildiği modelde ise bu rakam daha düşük, yani FGL’de meydana gelen %1’lik bir artış ROA’da sadece %0.291555’lik artırmaktadır. Bankaların temel gelir kaynak faiz gelirleri olduğu için analizde tüm bankalar modeli için FGL, bağımlı değişken hem ROE hem ROA seçildiği modellerde, bankaların performansına etkisi en güçlü bağımsız değişken olarak belirlenmiştir.
- **Faiz Giderleri (FGD);** tüm bankalar grubu için bağımlı değişkenlerin hem ROE hem ROA seçildiği modellerde bankalar için maliyet olduğu için olumsuz, ama istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p < 0,01$) bulunmuştur. Faiz gelirlerindeki gibi, faiz giderlerin etkisi de bağımlı değişken ROE olarak seçilen modelde bağımlı değişken ROA olarak seçilen modele göre daha fazla olmuştur.
- **Faiz Dışı Gelirleri (FDGL);** tüm bankalar grubuna dahil eden her iki bağımlı değişkenin seçildiği modellerde olumsuz çıkmıştır. FDGL katsayısının negatif çıkmasına bağlı olarak, ticari bankaların gelir kaynakları içerisinde faiz dışı gelirler payı artması performanslarını düşürmekte anlamı gelmektedir. Bu değişkenin istatistik olarak hem ROE hem ROA bağımlı değişken seçilen modellerde anlamlı olduğu belirlenmiştir.
- **Faaliyet Karı (FLK);** tüm bankalar grubu için bağımlı değişkenlerin hem ROE hem ROA seçildiği modellerde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu

($p < 0,1$) tanımlanmıştır. Bu sonuçlara göre FLK değişkeni banka performansına olumlu etkilediği yorum yapılabilir. ROA bağımlı değişken olarak seçildiği durumda FLK anlamlılık değeri ROE bağımlı değişken olarak seçildiğinden yüksektir. Ancak katsayı olarak bakıldığında bağımlı değişken ROE seçildiği modelde, ROA seçildiği modelden daha yüksektir. Yani bankaların faaliyet karındaki meydana gelen %1'lik atış özsermaye karlılığında %0.567553 değerinde artırmaktadır.

- **Krediler (KRD);** tüm bankalar grubun sonuçlarına göre bağımlı değişkenlerin hem ROE hem ROA seçildiği modellerde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p < 0,01$) tanımlanmıştır. Buna bağlı olarak krediler değişkeni banka performansına olumsuz etkilemektedir. Kredilerinde tahsilatında yaşanan problemlerin karlılığı tehdit ettiğini göstermektedir. Aynı sonuca ulaşılan diğer bir çalışması Sarıtaş ve diğerler (2016), kredilerinde beklenmeyen bir artışı, bankanın dışarıdan etkileneceği algısından dolayı olumsuz yönde etkilenmekte ve kredibilitesini düşürmektedir. Bu sebepten dolayı tahsil süresi gecikmiş alacakların toplam kredilere oranının artması kredi portföyünün kalitesi veya aktif kalitesi bozulmaktadır (Miller ve Noulas, 1997: 508).
- **Likidite (LKD);** tüm bankalar grubu için bağımlı değişkenlerin hem ROE hem ROA seçildiği modellerde pozitif ve istatistiksel olarak anlamsız olduğu ($p > 0,01$) tanımlanmıştır. Genellikle literatürde yapıldığı çalışmalarında likidite ve banka performansı arasındaki ilişki negatif ve anlamsız görülmektedir. Ancak Akkaya ve Azimli (2018) belirttiği gibi teoride likidite riski, bir bankanın yükümlülüklerini vaktinde yerine getirmesinde yeterli likiditeye sahip olamama durumu olarak tanımlanmaktadır. Türkiye'de ise bankaların likit varlıkları yüksek tutma sebebi, ülkedeki sürekli yaşanan ekonomik belirsizlikleridir.
- **Menkul Değerler Cüzdanı (MDC);** tüm bankalar grubu için yapılan tüm bağımlı değişken analiz modelleri için katsayısı anlamsız çıkmıştır. Bu yüzden bu değişken hakkında yorum yapılmamıştır.
- **Mevduat (MEVD);** tüm bankalar grubu için yapılan tüm bağımlı değişken analiz modelleri için katsayısı anlamsız çıkmıştır. Bu yüzden bu değişken hakkında yorum yapılmamıştır.

- **Özsermaye Oranı (OSO);** tüm bankalar grubuna göre bağımlı değişkenlerin hem ROE hem ROA seçildiği modellerde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olmuştur. Bundan dolayı OSO değişkeni banka performansına olumlu etkilemektedir. Özsermaye oranı bağımlı değişken ROA olarak seçildiği modelde anlamlılık değeri %0.0000 yani ($p < 0,01$) iken bağımlı değişken ROE olarak seçildiği durumda anlamlılık değeri ise 0.0357 yani ($p < 0,05$) olmaktadır. Ancak katsayısına bakıldığında özsermaye oranında yaşana %1 değerinde bir şok özsermaye karlılığında %0.218256 aktif karlılığında ise %0.084221 değerinde artırmaktadır.
- **Enflasyon (ENF);** tüm bankalar grubu için ROE bağımlı değişken olarak seçilen modelinde enflasyon değişkeni olumlu ve anlamsız olmuştur. Ancak ROA bağımlı değişken olarak seçildiği modellerde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p < 0,01$) tanımlanmıştır. Bu sonuçlara göre bağımlı değişken ROA olduğu modelde enflasyon banka performansına olumlu etkilemektedir. Enflasyonun banka karlılığı üzerinde olumlu veya olumsuz bir etkisinin yaratıp yaratmadığı, ücretlerin ve diğer faiz dışı maliyetlerin enflasyon oranından daha hızlı yükselip yükselmediğine bağlıdır. Bankalar bu ilişki pozitif olup ve kendi lehine kullanmak için önceden faiz oranlarını enflasyon oranlarına uygun bir şekilde ayarlanmaları gerekmektedir.
- **Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH);** tüm bankalar grubun sonuçlarına göre bağımlı değişkenlerin hem ROE hem ROA seçildiği modellerde pozitif ve istatistiksel olarak anlamsız olduğu ($p > 0,010$) görülmektedir. Bundan dolayı bu değişkene ilişkin yorum yapılmamıştır.

Analiz edilen ikinci grubu kamu bankalarıdır. Bu gruba dahil edilen bankalara ilişkin panel veri analiz sonuçları bağımlı değişken bazında Tablo (16)' da sunulmuştur.

Tablo 16: Analizin Sonuçları – Kamu Sermayeli Bankalar

iii. ROE

Bağımsız Değişken	Katsayı	Standart Hata	Olasılık
-------------------	---------	---------------	----------

Aktif Büyüme Oranı (ABO)	0.030863	0.033411	0.3577
Enflasyon (ENF)	0.042262	0.213709	0.8436
Faiz Dışı Gelirleri (FDGL)	1.652608	3.099598	0.5950
Faiz Giderleri (FGD)	-6.242665	0.864460	0.0000***
Faiz Gelirleri (FGL)	5.004146	0.754614	0.0000***
Faaliyet Karı (FLK)	0.586551	0.455615	0.2007
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH)	0.035012	0.134680	0.7954

Tablo 16 Devamı,

Bağımsız Değişken	Katsayı	Standart Hata	Olasılık
Krediler (KRD)	-0.131398	0.057647	0.0246**
Likidite (LKD)	0.021044	0.095274	0.8256
Menkul Değerler Cüzdanı (MDC)	0.074058	0.182474	0.6857
Mevduat (MEVD)	0.047710	0.074742	0.5246
Özsermaye Oranı (OSO)	-0.698004	0.287125	0.0167**
C	10.90591	7.587231	0.1535
R-kare	0.846675		
Düzeltilmiş R-kare	0.826799		
Banka Sayısı	3		
Toplam Veri Sayısı	123		

iv. ROA

v.

Bağımsız Değişken	Katsayı	Standart Hata	Olasılık
Aktif Büyüme Oranı (ABO)	0.003149	0.002959	0.2895
Enflasyon (ENF)	-0.001517	0.018927	0.9362
Faiz Dışı Gelirleri (FDGL)	0.110279	0.274513	0.6887
Faiz Giderleri (FGD)	-0.598349	0.076560	0.0000***
Faiz Gelirleri (FGL)	0.479073	0.066832	0.0000***
Faaliyet Karı (FLK)	0.072555	0.040351	0.0750*
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH)	0.004236	0.011928	0.7232
Krediler (KRD)	-0.008590	0.005105	0.0954*
Likidite (LKD)	-0.001526	0.008438	0.8569
Menkul Değerler Cüzdanı (MDC)	0.006586	0.016161	0.6844
Mevduat (MEVD)	0.004930	0.006619	0.4580
Özsermaye Oranı (OSO)	0.008724	0.025429	0.7322
C	0.056868	0.671956	0.9327

R-kare	0.880066
Düzeltilmiş R-kare	0.864519
Banka Sayısı	3
Toplam Veri Sayısı	123

*** %1 düzeyinde, **%5 düzeyinde ve *%10 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Türk Bankacılık Sektöründeki bankaların seçilen bağımsız değişkenlerdeki değişimin banka performansı üzerindeki etkisini ölçmek için yapılan analiz sonuçlarına göre; kamu sermayeli bankalar grubuna göre düzeltilmiş açıklama gücü (Düzeltilmiş R-kare) modelin bağımlı değişken özkaynak karlılığı (ROE) olduğu sürece %82,67 ve bağımlı değişken aktif karlılığı (ROA) olunca %86,45 olmaktadır. Buna bağlı olarak tüm bankalardaki olduğu gibi kamu bankalarda da bağımlı değişken ROA olduğu model daha açıklayıcı görülmektedir.

Kamu bankalar grubun analiz sonuçlarına göre hem ROE hem ROA bağımlı değişken olarak seçilen modellerde ABO, ENF, FDGL, GSYH, LKD, MDC ve MEVD değişkenlerin sonuçları anlamlı çıkmamıştır.

FGL değişkeni için tüm bankalar grubun olduğu gibi kamu bankalar grubu için de bağımlı değişkenlerin hem ROE hem ROA seçildiği modellerde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<0,01$) görülmüştür. Dolayısıyla kamu bankaların faiz gelirlerini tahsilatı artarsa ROE ve ROA karlılık oranları da artmakta ki performansları da artmaktadır. Kamu bankalarında bağımlı değişkenin ROE olduğunda ROA ile kıyasla faiz FGL değişkenin performans etkisi daha güçlü belirlenmiştir.

FGD değişkeni için Kamu bankalar grubu için bağımlı değişkenlerin hem ROE hem ROA seçildiği modellerde olumsuz ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<0,01$) bulunmuştur. Faiz gelirlerindeki gibi, faiz giderlerin etkisi de bağımlı değişken ROE olarak seçilen modelde kasayı %-6.242665 iken bağımlı değişken ROA olarak seçilen modele ise katsayı %-0.598349 olmuştur. Buna göre daha Tüm bankalar grubunda olduğu gibi kamu bankalar grubunda da ROE bağımlı değişken olarak seçildiği modelde faiz giderlerin banka performansına etkisi daha fazla olmuştur.

Kamu bankalar grubun sonuçlarına göre FLK değişkeni ROE bağımlı değişken olarak seçilen modelde olumlu ve anlamsız çıkmıştır. Ancak ROA bağımlı değişken olarak seçildiği modelde olumlu ve anlamlı ($p<0,1$) anlamlı çıkmıştır. Bu sonuçlara bağlı olarak FLK değişkeni kamu bankalar için sadece ROA bağımlı değişken olarak seçilen modelde banka performansına olumlu etkilediği yorum yapılabilir.

KRD kamu bankalar grubu için bağımlı değişkenlerin hem ROE hem ROA seçildiği modellerde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu tanımlanmıştır. ROE bağımlı değişken seçildiği modelde KRD değişkenin anlamlılığı düzeyi ($p<0,05$), ROA seçildiği modelde ise ($p<0,10$) olmuştur. Buna bağlı olarak krediler değişkeni kamu bankaların performansına olumsuz etkilemektedir.

OSO değişkeni, kamu sermayeli bankalar için ROE bağımlı değişken seçildiği modelde tüm bankalardan farkı kamu bankalar için katsayı olumsuz ve istatistiksel olarak anlamlı olmuştur. ROA bağımlı değişken olarak seçildiği modelde OSO olumlu ve anlamsız belirlenmiştir. Dolayısıyla kamu bankalarda Özsermaye oranı sermaye karlılığını olumsuz etkilemekte ama aktif karlılığını etkilememektedir.

Analiz edilen üçüncü grubu özel bankalardır. Bu gruba dahil edilen bankalara ilişkin panel veri analiz sonuçları bağımlı değişken bazında Tablo (17)' de sunulmuştur.

Tablo 17: Analizin Sonuçları – Özel Sermayeli Bankalar

vi. ROE

Bağımsız Değişken	Katsayı	Standart Hata	Olasılık
Aktif Büyüme Oranı (ABO)	0.012865	0.014056	0.3610
Enflasyon (ENF)	0.292088	0.191688	0.1290
Faiz Dışı Gelirleri (FDGL)	2.381427*	1.424066	0.0958
Faiz Giderleri (FGD)	-5.143340***	0.810287	0.0000***
Faiz Gelirleri (FGL)	3.512126***	0.612598	0.0000***
Faaliyet Karı (FLK)	0.252883	0.246852	0.3067
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH)	-0.146929	0.135658	0.2799
Krediler (KRD)	-0.018630	0.040816	0.6485

Likidite (LKD)	0.152420	0.138665	0.2728
Menkul Değerler Cüzdanı (MDC)	-0.100541	0.176844	0.5702
Mevduat (MEVD)	0.069811	0.070410	0.3225
Özsermaye Oranı (OSO)	0.662877***	0.201997	0.0012***
C	-11.57785	5.649470	0.0416**

R-kare	0.645452
Düzeltilmiş R-kare	0.618900
Banka Sayısı	6
Toplam Veri Sayısı	245

Tablo 17 Devamı,

vii. ROA

Bağımsız Değişken	Katsayı	Standart Hata	Olasılık
Aktif Büyüme Oranı (ABO)	0.000871	0.001325	0.5115
Enflasyon (ENF)	0.030255*	0.018067	0.0954*
Faiz Dışı Gelirleri (FDGL)	0.278018**	0.134222	0.0395**
Faiz Giderleri (FGD)	-0.444881***	0.076371	0.0000***
Faiz Gelirleri (FGL)	0.328592***	0.057739	0.0000***
Faaliyet Karı (FLK)	0.039454*	0.023266	0.0913*
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH)	-0.006711	0.012786	0.6002
Krediler (KRD)	-0.001372	0.003847	0.7218
Likidite (LKD)	0.004688	0.013070	0.7201
Menkul Değerler Cüzdanı (MDC)	-0.024625	0.016668	0.1410
Mevduat (MEVD)	0.011249*	0.006636	0.0914*
Özsermaye Oranı (OSO)	0.114309***	0.019039	0.0000***
C	-1.871818	0.532476	0.0005***
R-kare	0.762365		
Düzeltilmiş R-kare	0.744568		
Banka Sayısı	6		
Toplam Veri Sayısı	245		

*** %1 düzeyinde, **%5 düzeyinde ve *%10 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Türk Bankacılık Sektöründeki bankaların seçilen bağımsız değişkenlerdeki değişimin banka performansı üzerindeki etkisini ölçmek için yapılan analiz sonuçlarına göre; özel sermayeli bankalar grubuna göre düzeltilmiş açıklama gücü (Düzeltilmiş R-kare) modelin, bağımlı değişken özkaynak karlılığı (ROE) olduğu sürece %61,89 ve bağımlı değişken aktif karlılığı (ROA) olunca %74,45 olmaktadır. Buna bağlı olarak tüm bankalar ve kamu bankalar analizinde benzer bir şekilde özel bankalarda da bağımlı değişken ROA olduğu sürece model daha açıklayıcı görülmektedir. Özel bankalar grubun analiz sonuçlarına göre hem ROE hem ROA bağımlı değişken olarak seçilen modellerde ABO, GSYH, KRD, LKD ve MDC değişkenlerin sonuçları anlamlı çıkmamıştır.

ENF değişkeni için kamu bankalar analizinden farklı olmuştur. Kamu bankalarındaki analizinde bağımlı değişken olarak hem ROE hem ROA seçildiği modellerde anlamsız olup, özel bankalar grubu için tüm bankalardaki olduğu gibi ROE bağımlı değişken olarak seçilen modelinde enflasyon değişkeni anlamsız olmuştur. Ancak, ROA bağımlı değişken olarak seçildiği modelde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<0,1$) tanımlanmıştır. Buna bağlı olarak bağımlı değişken ROA olduğu modelde enflasyon hem tüm bankalar hem özel bankalar grubu için banka performansını olumlu etkilemektedir.

Faiz dışı gelirleri kamu bankalar grubu sonuçları her iki bağımlı değişken için model anlamsız çıkarken, tüm bankalar grubun sonuçları ve özel bankalar grubun sonuçları birbirleri ile benzerlik göstermektedir. Hem tüm bankalar hem özel bankalar grupları için her iki bağımlı değişkenin seçildiği modellerde sonuçlar anlamlı çıkmıştır. Ancak tüm bankalar grubunda FDGL'in katsayısı banka performansına olumsuz etkilerken özel bankalar grubunda ise olumlu etkilemektedir.

FGL değişkeni için tüm bankalar ve kamu bankalar grupların olduğu gibi özel bankalar grubu için de bağımlı değişkenlerin hem ROE hem ROA seçildiği modellerde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<0,01$) görülmüştür. Dolayısıyla tüm bankalar, kamu bankalar ve özel bankaların faiz gelirlerini tahsilatı artarsa ROE ve ROA karlılık oranları da artmakta ki performansları da artmaktadır. Özel bankalarda da bağımlı değişkenin ROE olduğunda ROA ile kıyasla faiz FGL değişkenin performansa etkisi daha güçlü belirlenmiştir. FGL değişkenin katsayısı banka performansına etkisi tüm, kamu ve özel banka grupların arasında en güçlü etkisini %5.004146 ile kamu

bankalar grubunda göstermektedir. FGD tüm, kamu ve özel banka grupları için bağımlı değişkenlerin hem ROE hem ROA seçildiği modellerde bankalar için maliyet olduğu için olumsuz, ama istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<0,01$) bulunmuştur. Gruplar arasında FGD banka performansına en çok güçlü etkisi $\%-6.242665$ kamu bankalar grubunda görülmüştür.

Kamu bankalar grubundaki gibi özel bankalar grubunda de FLK değişkeni ROE bağımlı değişken olarak seçilen modelde anlamsız çıkmıştır. Ancak ROA bağımlı değişken olarak seçildiği modelde olumlu ve anlamlı ($p<0,1$) anlamlı çıkmıştır. Bu sonuçlara bağlı olarak FLK değişkeni kamu bankalarındaki gibi özel bankalar için de sadece ROA bağımlı değişken olarak seçilen modelde banka performansına olumlu etkilediği yorum yapılabilir. Gruplar arasında en güçlü etki sahibi $\%0.567553$ tüm bankalar grubu olmuştur. MEVD, özel bankalar grubu için yapılan ROE bağımlı değişken analiz modeli için katsayısı anlamsız çıkmıştır. Bağımlı değişken ROA olarak seçildiğinde anlamlı ($p<0,1$) tanımlanmıştır. Hem tüm bankalar hem kamu bankalar için anlamsız çıkmıştır. Yani özel bankalar için mevduattaki $\%1$ 'lik bir artış aktif karlılığı $\%0.0914$ 'lik bir artış gösterilecektir.

ÖSO tüm bankalardaki gibi özel bankalarda da bağımlı değişkenlerin hem ROE hem ROA seçildiği modellerde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olmuştur. Bundan dolayı ÖSO banka performansına olumlu etkilemektedir. Kamu bankalar grubunda sadece ROE bağımlı değişken olarak seçildiği durumda banka performansına negatif etkilemektedir. Tüm bankalar ve özel bankalar grupları için bağımlı değişken hem ROE hem ROA olarak seçildiğinde banka performansına olumlu etkilemektedir.

Analiz edilen dördüncü grubu yabancı bankalardır. Bu gruba dahil edilen bankalara ilişkin panel veri analiz sonuçları bağımlı değişken bazında Tablo (18)'de sunulmuştur.

Tablo 18: Analizin Sonuçları – Yabancı Sermayeli Bankalar

viii. ROE

Bağımsız Değişken	Katsayı	Standart Hata	Olasılık
-------------------	---------	---------------	----------

Aktif Büyüme Oranı (ABO)	0.089571	0.021745	0.0001***
Enflasyon (ENF)	-0.058915	0.188119	0.7544
Faiz Dışı Gelirleri (FDGL)	-4.704506	0.989678	0.0000***
Faiz Giderleri (FGD)	-2.226525	0.602901	0.0003***
Faiz Gelirleri (FGL)	3.009815	0.485421	0.0000***
Faaliyet Karı (FLK)	-0.104828	0.435259	0.8099
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH)	0.006559	0.130992	0.9601

Tablo 18 Devamı,

Bağımsız Değişken	Katsayı	Standart Hata	Olasılık
Krediler (KRD)	-0.299177	0.052379	0.0000***
Likidite (LKD)	-0.025079	0.078007	0.7481
Menkul Değerler Cüzdanı (MDC)	0.015243	0.137499	0.9118
Mevduat (MEVD)	0.015675	0.045125	0.7286
Özsermaye Oranı (OSO)	0.321642	0.131352	0.0151**
C	14.45238	4.562280	0.0017
R-kare	0.700213		
Düzeltilmiş R-kare	0.677860		
Banka Sayısı	6		
Toplam Veri Sayısı	246		

ix. ROA

Bağımsız Değişken	Katsayı	Standart Hata	Olasılık
Aktif Büyüme Oranı (ABO)	0.008327	0.002251	0.0003***
Enflasyon (ENF)	-0.003378	0.019478	0.8625
Faiz Dışı Gelirleri (FDGL)	-0.418434	0.102471	0.0001***
Faiz Giderleri (FGD)	-0.171559	0.062424	0.0065***
Faiz Gelirleri (FGL)	0.247581	0.050261	0.0000***
Faaliyet Karı (FLK)	0.042858	0.045067	0.3426
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH)	0.003457	0.013563	0.7990
Krediler (KRD)	-0.032117	0.005423	0.0000***
Likidite (LKD)	0.004434	0.008077	0.5836
Menkul Değerler Cüzdanı (MDC)	-0.010521	0.014237	0.4607
Mevduat (MEVD)	0.001859	0.004672	0.6911
Özsermaye Oranı (OSO)	0.092614	0.013600	0.0000***
C	0.870241	0.472379	0.0667*

R-kare	0.755232
Düzeltilmiş R-kare	0.736981
Banka Sayısı	6
Toplam Veri Sayısı	246

*** %1 düzeyinde, **%5 düzeyinde ve *%10 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Türk Bankacılık Sektöründeki bankaların seçilen bağımsız değişkenlerdeki değişimin banka performansı üzerindeki etkisini ölçmek için yapılan analiz sonuçlarına göre; özel sermayeli bankalar grubuna göre düzeltilmiş açıklama gücü (Düzeltilmiş R-kare) modelin bağımlı değişkeni özkaynak karlılığı (ROE) olduğu sürece %67,78 ve bağımlı değişken aktif karlılığı (ROA) olunca %73,69 olmaktadır. Buna bağlı olarak tüm bankalar, kamu bankalar ve özel bankalar analizinde benzer bir şekilde yabancı bankalarda da bağımlı değişken ROA olduğu sürece model daha açıklayıcı görülmektedir. Analize dahil eden 4 tane banka grubu içerisinde, düzeltilmiş açıklama gücün (Düzeltilmiş R-kare) hem ROE %82,67 ile hem ROA %86,45 ile bağımlı değişken olarak seçildiği modellerde en güçlü banka grubu kamu sermayeli bankalar olmuştur.

Yabancı bankalar grubun analiz sonuçlarına göre hem ROE hem ROA bağımlı değişken olarak seçilen modellerde ENF, FLK, GSYH, LKD, MDC ve MEVD değişkenlerin sonuçları anlamlı çıkmamıştır.

ABO yabancı bankalar grubun tüm bankalar grubundaki gibi bağımlı değişkenlerin hem ROE hem ROA seçildiği modellerde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p < 0,01$) tanımlanmıştır. Buna göre ABO değişkeni banka performansına olumlu etkilemektedir. Yabancı bankalar modeli için tüm bankalarda modeli için de bağımlı değişkenin ROE seçildiği modellerde, bağımlı değişken ROA seçildiği modellere kıyasla bankaların performansına etkisi daha güçlü belirlenmiştir.

FDGL, yabancı bankalar grubu ve tüm bankalar grubun sonuçları neredeyse aynıdır. İki banka grupları için hem ROE hem ROA bağımlı değişken olarak seçildiğinde FDGL değişkeni banka performansına etkisi negatif ve anlamlı çıkmıştır. Bu değişken banka grupları arasında en çok etkisi gösteren gruba yabancı bankalar grubudur. Yabancı bankaların faiz dışı gelirlerini toplam gelirlerin içindeki payı düşerse bankaların karlılığını olumlu etkilemektedir.

FGL değişkeni için tüm bankalar, kamu bankalar ve özel bankalar grupların olduğu gibi yabancı bankalar grubu için de bağımlı değişkenlerin hem ROE hem ROA seçildiği modellerde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<0,01$) görülmüştür. Buna bağlı olarak analize dahil eden bütün banka grupların faiz gelirlerini tahsilatı artarsa ROE ve ROA karlılık oranları da artmaktadır. Yabancı bankalarda da bağımlı değişkenin ROE olduğunda ROA ile kıyasla faiz FGL değişkenin performansa etkisi daha güçlü belirlenmiştir. FGL değişkenin katsayısı banka performansına etkisi tüm, kamu ve özel banka grupların arasında en güçlü etkisini %5.004146 ile kamu bankalar grubunda göstermektedir.

FGD bütün banka grupları için bağımlı değişkenlerin hem ROE hem ROA seçildiği modellerde olumsuz olup istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p<0,01$) bulunmuştur. Gruplar arasında FGD banka performansına en çok güçlü etkisi %-6.242665 kamu bankalar grubu olmuştur.

KRD yabancı bankalar grubu için bağımlı değişkenlerin hem ROE hem ROA seçildiği modellerde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu tanımlanmıştır. Bu sonuç tüm bankalar ve kamu bankalar grupları için aynıdır. Hem ROE bağımlı değişken olarak seçildiği modelde hem de ROA bağımlı değişken olarak seçildiği modelde KRD değişkenin anlamlılığı düzeyi ($p<0,01$), olmuştur. Buna bağlı olarak krediler değişkeni kamu ve yabancı bankaların performansına olumsuz etkilemektedir.

ÖSO tüm ve özel bankalardaki gibi yabancı bankalarda da bağımlı değişkenlerin hem ROE hem ROA seçildiği modellerde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olmuştur. Kamu bankalar grubunda sadece ROE bağımlı değişken olarak seçildiği durumda banka performansına negatif etkilemekte ve bundan dolayı ÖSO banka performansına olumlu etkilemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ticari bankalar, finansal sistemde ve ekonomide önemli bir rol oynamaktadır. Finans sisteminde çok önemli bir yere sahip olan bankalar, tasarruf sahiplerinden borçlulara verimli bir şekilde fon aktarırlar. Çağımızdaki küresel sistemde işletmeler hem iç hem dış piyasalarda sürekli bir rekabet içerisindeyler. Bankalar da bu yoğun rekabet sisteminden muaf olamazlar ve faaliyetlerini devam ettirmek için yenilik yapmaları gerekmektedir. Tüm sistemlerde olduğu gibi bankacılık sisteminde de iç ve dış faktörler ile temas kurmak zorunludur. Bankacılık sistemi temas kurduğu iç ve dış faktörlerden etkilenmektedir. Bu faktörlerin belirlenmesi ve bankalarda yarattığı etkilerin tespit edilmesi önem arz etmektedir.

Bu çalışmada Türk Bankacılık Sektöründe faaliyet gösteren ticari bankaların performansını etkileyen faktörlerin tespit edilmesi için 15 tane ticari bankaya ilişkin 2010:1-2020:1 yılları arasındaki çeyreklik veriler panel veri analizi ile analiz edilmiştir. Analizde banka performans ölçütü olan Özsermaye Karlılığı (ROE) ve Aktif karlılığı (ROA) bağımlı değişken olarak kullanılırken; Özsermaye Oranı (ÖSO), Mevduat (MVD), Aktif Büyüme Oranı (ABO), Likidite (LKD), Menkul Değerler Cüzdanı (MDC), Krediler (KRD), Faiz Gelirleri (FGL), Faiz Giderleri (FGD), Faiz Dışı Gelirleri (FDGL), Faaliyet Karı (FLK), Enflasyon (ENF) ve Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH) ise bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. Veriler, Tüm Bankalar, Kamu Bankaları, Özel Bankalar ve Yabancı Bankalar alt gruplarına ayrılmıştır.

Analizde kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi açıklama gücü olan Düzeltilmiş R^2 sonuçlarına göre; Bankalar, gruplar bazında ayrıldığında modelin açıklama gücüne göre (Düzeltilmiş R^2) en güçlü olan grup kamu sermayeli bankalar olmuştur. Bu grubun analiz sonuçlarına göre, bağımlı değişken ROE seçildiği modelde Düzeltilmiş R^2 (%82,6) ve bağımlı değişken ROA seçildiği modelde Düzeltilmiş R^2 (%86,4) olmuştur. Yerli özel bankalar, yabancı bankalara kıyasla daha düşük bir Düzeltilmiş R^2 'ye sahiptir. Yerli özel bankaların bağımlı değişken ROE olarak seçtikleri modelde Düzeltilmiş R^2 (%61,8) ve bağımlı değişken ROA olarak seçtikleri modelde Düzeltilmiş R^2 (%74,4) olarak belirlenmiştir. Yabancı bankalar grubunda ise bu rakamlar ROE için (%67,7) ve ROA için (%73,6) şeklinde görülmüştür. Bu sonuçlara göre modelin açıklama gücünün en yüksek olduğu

banka grubu kamu bankaları olup, bu grubun aktif karlılığının bağımlı değişken olarak seçildiği modelde en yüksek çıktığı yorumu yapılabilir.

Modelde kullanılan bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenlere yani banka karlılığına etkileri banka grupları bazında; bankaların aktif büyüme hızının, bankalar bir bütün olarak alındığında hem özsermaye karlılığını hem aktif karlılığını olumlu, fakat çok az düzeyde etkilediği gözlemlenmiştir. Bankaların aktif büyüme hızında %1'lik bir artış olduğunda, özsermaye karlılığında %3,4'lük, aktif karlılığında ise sadece %0,2'lik bir artış olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum yabancı bankaların, kamu bankalarına ve özel bankalara kıyasla daha çok etkilendiklerini göstermiştir.

Yabancı bankalardaki aktif büyüme hızının bankalara etkisi ise, özsermaye karlılığında %8,9 ve aktif karlılığında %0,8 şeklinde tespit edilmiştir. Bu durum, Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı sermayeli bankaların çoğunun, kendi ülkelerinde veya uluslararası pazarlarda sadece daha istikrarlı bir çalışma ortamı değil, aynı zamanda aracılık maliyetlerini düşüren düzenlemelerle çalıştıklarını göstermektedir. Yabancı bankaların birçok farklı piyasada hizmet vermeleriyle edindikleri tecrübe sayesinde aktiflerindeki büyüme hızıyla birlikte daha çok kredi verme imkânları bulunurken; yerli bankaların kredi verme politikalarında daha titiz davranarak, maliyet-kar ilişkisini iyi bir şekilde değerlendirmeleri gerekmektedir.

Yapılan bu çalışmada, analize dahil edilen faiz dışı gelirlerin banka gelirlerinin içindeki payı bankaların performanslarıyla negatif yöndedir. Bu değişkenin katsayısı olarak en fazla etki gösteren banka grubu, %-47'lik olumsuz katsayı ile yabancı bankalar olmuştur. Buna karşı yerli ve özel bankalar ile kamu bankalarının performansının etkisi pozitifdir. Ancak faiz dışı gelirlerin analiz sonuçları kamu bankaları grubu için anlamlı çıkmamıştır. **Daha önce yapılan çalışmalarda olduğu gibi bu çalışma sonucunda da bağımsız değişken olan aktif büyüme oranının özsermaye karlılığına etkisinin aktif karlılığı oranı olan etkisine kıyasla daha fazla olduğu gözlemlenmiştir.**

Analiz sonuçlarına göre, faiz dışı gelirlerin her iki model için kamu ve özel bankalarda olumlu bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir. Buna bağlı olarak denilebilir ki faiz dışı gelirlerin gelir içindeki payı artarsa, yabancı bankaların karlılığı düşerken yerli ve özel bankaların karlılığı artmaktadır.

Analize dahil edilen bir diğerk bağımsız değışken Faiz Gelirleridir (FGL). Bankaların ana gelir kaynağı faiz gelirleridir. Buradan yola çıkılarak çalışmada faiz gelirlerinin bütün banka grupları için hem özsermaye karlılığını hem de aktif karlılığını pozitif yönde etkilediğı söylenebilir. Faiz gelirleri, analizdeki bütün banka gruplarında bağımlı değışken olarak özsermaye karlılığı seçilen modelin, bağımlı değışken olarak aktif karlılığı seçilen modelden daha yüksek bir katsayıya sahip olduğunu göstermiştir.

Faiz gelirlerinin faiz dışı gelirlerden farkı, bütün banka gruplarının performanslarını olumlu bir şekilde etkileyip, karlılıklarına katkı sağlamış olmasıdır. En yüksek banka grubu (%50) ile kamu sermayeli bankalardır. Bunun nedeni kamu bankalarının oldukça düşük faiz marjları belirleyebilmeleri nedeniyle verdikleri kredilerden sağlanan faiz gelirlerinin yerli özel ve yabancı bankalardan oldukça daha yüksek olmasıdır. Örnek olarak Koronavirüs salgınının olumsuz etkisiyle yüz binlerce kişinin ve şirketin, kredi ihtiyaçları artmış ve bankalara başvurmak zorunda kalmışlardır. Böylelikle, kamu bankaları ile özel bankalar arasındaki makas da açılmıştır. BDDK verilerine göre, 27 Mart-3 Nisan 2020 tarihleri arasında TL kredi hacmi özel bankalarda 3,8 milyar TL azalırken, kamu bankalarında 8,9 milyar TL artmıştır. Son bir ayda TL kredi hacmi 54,1 milyar TL artarken, bunun 33 milyar TL'si kamu bankalarından gelmiştir. Kamu sermayeli bankalar hükümetin isteğı üzerine kredi verirken, özel ve yabancı bankalar kişi ve şirketlerin gelirlerine bağılı olarak kredi vermektedirler.

Faiz giderleri, bir faaliyet dışı giderdir. Herhangi bir borçlanma için ödenecek faizi temsil eder. Yani, tahviller, krediler, dönüştürülebilir borçlar veya kredi limitleri gibi olmaktadır. Bankacılık ilişkilerinde, bir kişi bir tasarruf hesabına veya mevduat sertifikasına para yatırdığında, kişi bankaya borç veren olarak hareket eder ve böylece bankadan faiz alır. Bu durumda faiz giderleri kaydeden banka olmaktadır. Bankalara maliyet olarak kaydedilen faiz giderleri, çoğu literatürde olduğu gibi bu çalışmada da faiz giderlerin bütün banka grupları için hem özsermaye karlılığını hem de aktif karlılığını negatif yönde etkilemektedir.

Çalışmadaki diğerk değışkenler gibi özsermaye karlılığını etkilemiştir. Faiz gelirleri gibi faiz giderlerinin de performansını en çok etkilediğı banka grubu (%62,4) ile kamu bankaları olmuştur. Bunun sebebi 2010-2020 yılları arasında Türk Bankacılık Sektöründeki kamu bankalarının hem pazar paylarının gittikçe artan bir trend alması

hem de faiz oranlarının özel ve yabancı bankalardan daha yüksek tutarak hane halkında faiz yatırım çekmiş olmalarıdır.

Toplam varlıkların getirisi (ROTA), bir şirketin toplam net varlıklarına göre faiz ve vergi öncesi kazancını (EBIT) ölçen bir orandır. Net gelir ile toplam ortalama varlıklar arasındaki oran veya bir şirketin bir mali yılda elde ettiği finansal ve operasyonel gelir miktarıdır. Bu oran, bir işletmenin kazanç elde etmek için varlıklarını ne kadar etkili kullandığının bir göstergesi olarak kabul edilir. Yapılan araştırmada faaliyet karı ile bağımlı değişken özsermaye karlılığı tüm bankalar grubu için olumlu çıkmıştır.

Faaliyet karındaki %1'lik artış, bankaların aktif karlılığını (%56,7) arttırmaktadır. Bu ilişki bağımlı değişken aktif karlılığı açısından bakıldığında tüm bankalar, kamu ve özel banka grupları için olumlu bulunmuştur. Faaliyet karındaki %1'lik artış tüm bankaların aktif karlılığını (%7,6), kamu bankaları için (%7,2) ve özel bankalar için ise (%3,9) arttırmaktadır. Bu sonuçlara göre, 2010-2020 yılları arasında kamu bankalarının, özel ve yabancı bankalara kıyasla varlıklarını daha etkili kullandıkları tespit edilmiştir.

Kredilere bakıldığında, alacakların tahsilatında zorluk çeken bankaların karlılıklarının azaldığı görülmüştür. Dolayısı ile kredilerin banka karlılığı üzerindeki etkisinin negatif olduğu söylenebilir. Faiz oranları oynatma kapasitesi ve yüksek borç yükü karşılayabilme kapasitesi olan kamu bankaları diğer bankalara kıyasla bu durumu daha hafife almıştır. Mevduatın banka karlılığı üzerindeki etkisi sadece özel bankalarda bağımlı değişkenin aktif karlılığı olarak seçildiği modelde pozitif çıkmıştır. Mevduatın banka karlılığını üzerinde ciddi bir etkiye olmadığı gözlemlenmiştir.

Özsermaye oranının banka karlılığını genellikle olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Bu oranın özel bankaların özsermaye karlılığını (%66,2) oranında etkilediği tespit edilmiştir. Özel bankaların diğer bankalara göre daha az finansal risk taşıdığı gözlemlenmiştir. Kaldıraç oranının kamu bankaları üzerindeki etkisi olumsuz, yabancı bankalar üzerindeki etkisi ise, olumsuz olsa da etkisi düşüktür. Bu durum kamu ve yabancı bankaların varlıklarını satın almak için öncelikle borcu kullandıkları anlamına gelir ve bu da geniş çapta daha büyük finansal riskin göstergesi olarak görülmektedir.

Makro ekonomik faktörlerden bir tanesi olan Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın banka karlılığı üzerindeki etkisi anlamsız çıkmıştır. Bu yüzden bütün banka gruplarını etkilememiştir. Yapılan diğer çalışmalarda enflasyonun banka aktif karlılığı üzerindeki etkisi genel olarak düşük veya negatif olurken; bu çalışma sonucuna göre aktif karlılığı üzerinde olumlu bir etki gözlemlenmiştir. Türkiye örneği üzerinden bankaların grup bazında ele alınmasıyla yapılan ampirik çalışmada Türk Bankacılık Sektörünün karlılığını etkileyen faktörler ve bu faktörlerin etki yönleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, 2010-2020 dönemi için Türk Bankacılık Sektörü bir bütün olarak ele alındığında bankalara özgü faktörlerin makro ekonomik faktörlere göre daha fazla etki yarattığı gözlemlenmiştir. Buna bağlı olarak Türkiye’de faaliyet gösteren bankalar Türkiye’deki ekonomi krizlerine, konjonktürel dalgalanmalara, COVID-19’ un etkisine ve küresel istikrarsızlıklar ile olumsuz beklentilere rağmen büyümüştür. Krizlere karşı tecrübe edinen Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların sorunlarının çoğu kendi sistemleri içinden kaynaklanan, sermaye yetersizliği, aktiflerin etkili bir şekilde büyümemesi gibi risklerden oluşmaktadır.

Banka grupları perspektifinden bakıldığında, kamu bankalarının ölçek ekonomilerinden yararlanarak düşük faiz marjları belirleyebilmeleri ve pazar paylarının daha büyük olması nedeniyle verdikleri kredilerden sağlanan faiz gelirleri, yerli özel ve yabancı bankalara kıyasla oldukça daha yüksek olmaktadır. Bundan dolayı da özel ve yabancı bankalar kamu bankalarına kıyasla riske karşı daha korumalıdır. Türk bankacılık sektörünün küresel iç krizlere karşı maruz kalmaması için ilk önce sektörün öz sermayesi güçlendirilmesi, aktiflerin daha etkili bir şekilde kullanılması gibi iç sorunlar gidermeye çalışılmalıdır.

KAYNAKÇA

Abudul Rahman, N. A. ve Md Reja, A. F. (2015). Ownership Structure and Bank Performance. *Journal of Economics, Business and Management*. 3(5): 483-487.

Acar, O. (2006). *Bireysel Bankacılıkta Ürün Geliştirme Sürecinin Bir Alt Süreci Olarak Rekabetçi Fiyatlandırma Stratejisi ve Bu Stratejiye Göre Fiyatlandırma Yönteminin Ahp Tekniği ile Belirlenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Adam, M. H. M. (2014). Evaluating the Financial Performance of Banks Using Financial Ratios- A Case Study of Erbil Bank for Investment and Finance. *European Journal of Accounting Auditing and Finance Research*. 2(6): 170.

Akbulut, R. Albayrak, A. (2009). Mevduat Bankalarında Performansın Mülkiyet Yapısına Göre Finansal Göstergelerle İncelenmesi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*. 46(530): 17-39.

Akıncı, G. Y. Akıncı, M. ve Yılmaz Ö. (2013). İktisadi Küreselleşme ve Finansal Özgürlükler Arasındaki İlişki: Bir Panel Veri Analizi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*. 5(9): 85-87.

Akyüz, Y. (2013). Ekonomik Katma Değer (Eva) ve Pazar Katma Değer (Mva) Analizi: İmkb’de İşlem Gören Seramik İşletmelerinde Bir Uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 18(2): 343.

Akyüz, E. Eran, G. Ve Ceylan, I. E. (2013). Finansal Oranlar Arasındaki İlişkinin Faktör Analizi ile İncelenmesi: Aracı Kurumlar Üzerinde Bir Uygulama. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (37): 87.

Aladwan, M. S. (2015). The Impact Of Bank Size On Profitability“An Empirical Study On Listed Jordanian Commercial Banks”. *European Scientific Journal*. 11(34): 217-234.

Albertazzi, U. Ve Gambacorta, L. (2009). Bank Profitability and The Business Cycle. *Journal of Financial Stability*. 5(4): 393-409.

Ali, K. (2018). *Türkiye’deki Ticari Bankaların Faiz Dışı Gelirlerinin Banka Performansı Üzerine Etkisinin Kamu, Özel, Yabancı Sermayeli Bankalarda Karşılaştırmalı İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aloğlu, Z. T. (2005). *Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Krizler Üzerindeki Etkileri*. (Yayınlanmamış Uzmanlık Yeterlilik Tezi). Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü.

Alves Jr, A. J. Dymiski, D. A. ve Paula L-F. (2008). Banking Strategy and Credit Expansion: A Post Keynesian Approach. *Cambridge Journal of Economics*. 32(3): 395-420.

Andreasen, M. M. Ferman, M. ve Zabczyk, P. (2012). The Business Cycle Implications of Banks’ Maturity Transformation. *Working Paper Series*. 1489: 1-42.

Arslan, İ. Yapraklı, S. (2008). Banka Kredileri ve Enflasyon Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz (1983-2007). *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*. (7). 88-103.

Arslan, E. C. (2017). *Katılım bankacılığı sisteminin Türkiye ekonomisine katkıları*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ata, A. (2009). Kriz Sonrası Türkiye’de Mevduat Bankaları Kârlılığına Etki Eden Faktörler. *İşletme Fakültesi Dergisi*. 10(2): 137-151.

Atukalp, M. E. (2017). Türk Bankacılık Sisteminde Şube ve Personel Performansı: Mülkiyet Yapısına Göre Bir İnceleme. *Ege Akademik Bakış*. 18(1): 81-106.

Aydın, Y. (2019). Banka Sermayesi ile Kârlılık Arasındaki İlişki: Türk Bankacılık Sektöründen Kanıtlar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 12(62): 1307-9581.

Balestra, P. ve Nerlove, M. (1966). Pooling Cross Section and Time Series Data in the Estimation of Dynamic Model: The Demand for Natural Gas. *Econometrica*. 34(3): 585-612.

Baltagi, B. H. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*. Chichester. John Wiley & Sons Ltd.

Baltes, N. ve Ciuhureanu, A. T. (2010). Study On The Risk Management In Banking Institutions. *Studies in Business and Economics*. 5(3): 67-78.

Baykara, H. V. (2012). *Katılım Bankalarında Etkinlik ve Verimlilik Analizi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BDDK. (2018). Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Eylül 2018. *BDDK, Veri ve Sistem Yönetimi Daire Başkanlığı*. 1,2,9.

BDDK. (2019). Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Eylül 2019. *BDDK, Veri ve Sistem Yönetimi Daire Başkanlığı*. 1,2,9.

BDDK. (2020). Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri Eylül 2020. *BDDK, Veri ve Sistem Yönetimi Daire Başkanlığı*. 1,2,9.

BDDK. (2005). Bankacılık Kanunu: 2005, Madde 4

BDDK. (2020). Türk Bankacılık Sektörünün Konsolide Olmayan Ana Göstergeleri. *Veri ve Sistem Yönetimi Daire Başkanlığı*. 1.

Bekar, E. (2012). *Bankacılıkta Risk Yönetimi: Türkiye Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez). İstanbul. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bildirici Çalık, E. (2016). *Geleneksel Bankalar ile Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Basel III Kriterleri Açısından Kıyaslanması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Boulay, L. Saudjana, E. Dany, O. Goyal, D. Baumgärtner, C. Van den Berg, P. Beetz, E. Benayad, A. ve Orain, F. (2019). The New Reality for Wholesale Banks. *Boston Consulting Group*. 5.

Burger, A. ve Moormann, J. (2008). Productivity in Banks: Myths & Truths of the Cost Income Ratio. *ProcessLab*. 4: 1-16.

Bülbül, S. (2017). *Türk Bankacılık Sektöründe Müşteri Memnuniyetinin Katılım ve Mevduat Bankalarında Karşılaştırılmalı Olarak Değerlendirilmesi*.

Bülüç, F. Özkan, Ö. Ağırbaş, İ. (2017). Oran Analizi Yöntemiyle Özel Hastane Finansal Performansının Değerlendirilmesi. *International Journal of Academic Value Studies*. 3(1): 67.

Campbell, D. T. ve Stanley, J. C. (1966). Experimental and Quasi-Experimental Designs For Research. *Handbook of Research on Teaching*: 6.

Chaitanya, K. V. (2005). Universal Banking. The Indian Perspective. *Regional and Sectoral Economic Studies. AEEADE*. 5(1): 7.

Cronin Jr, J. J. ve Taylor, S. (1992). Measuring Service Quality: A Reexamination and Extension. *Journal of Marketing*. 56(3): 55-64.

Çarıkçı, O. ve Akbulut, F. (2020). Türk Bankacılık Sektörünün Veri Zarflama Analizi ile Etkinliğinin Ölçülmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*. 12(1): 215-226.

Çelik, M. (2018). *Bankaların Yabancı Fon Kaynakları ve Banka Fon Kaynak Tercihinin Banka Performansına Etkisi: Türkiye’deki Mevduat Bankaları Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelik, M. (2018). Türkiye’de Faaliyet Gösteren Mevduat Bankalarının Performans Analizi: Büyüklük ve Sahiplik Yapısı Ayrımıyla Bir Karşılaştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 5(2): 24-25.

Çetin, C. (2009). *Baltazzi Ailesinin İktisadi Faaliyetleri ve Osmanlı Maliyesi ile İlişkileri*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çoşkun, A. (2007). *Stratejik performans yönetimi ve performans karnesi*. İstanbul: Literatür Yayınları.

Davies, G. (2002). *A History of Money From Ancient Times to the Present Day*. Cardiff: University of Wales Press.

Deniz, M.H. ve Işık, N. (2011). Banka Birleşmelerinde Verimlilik ve Kârlılık Arayışları: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir İnceleme. *Sosyal Bilimler Dergisi*. (1): 57-78.

Dilmaç, M. Gülcü, A. ve Sümer, S. (2018). Karlılık ve Çeşitlendirmenin Bankaların Büyümesi Üzerindeki Etkinliğinin Veri Zarflama Analizi ile Değerlendirilmesi. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*. 3(2): 149-163.

Dilvin, F. D. (2011). Türkiye’de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler. *Ege Akademik Bakış*. 11(2): 220.

Dinesh, G. P. ve Prabhavathi, K. (2018). Banking: Definition and Evolution. *International Journal of Scientific & Engineering Research*. 9(8): 745.

Doku, J. N. Kpekpena, F. A. ve Boateng, P. Y. (2019). Capital Structure and Bank Performance: Empirical Evidence from Ghana. *African Development Review*. 31(1): 15-27.

Döndaş Bağışlayıcı, A. ve Bekmezci, M. (2020). Bankacılık Sektöründe Rekabet Stratejileri. *International Journal Of Financial Economics And Banking Practices*. 1(1): 108.

Eom, T. H. Lee, S. H. ve Xu, H. (2007). Introduction to Panel Data Analysis: Concepts and Practices. *Miller/Handbook of Research Methods in Public Administration*. 572.

Ergül, M. K. (2014). *Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ersoy, H., Gürbüz, A. O. ve Erdoğan, E. F. (2020). Covid-19'un Türk Bankacılık ve Finans Sektörü Üzerine Etkileri, Alınabilecek Önlemler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı*. 9(37): 146-173.

Eyceyurt Batır, T. (2016). *Türkiye’de Katılım Bankaları ve Konvansiyonel Bankaların Kârlılık Belirleyicileri ve Etkinlik Yönünden Karşılaştırılmaları*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Genchev, E. (2002). Effects of market share on the bank’s profitability. *Review of Applied Socio- Economic Research*. 3(1): 88.

Ghalem, A. Okar, C. Chroqui, R. ve Semma, E. A. (2018). The influence of organizational culture on performance: Case study of the Moroccan ATM system. *MATEC Web Conf.* 3.

Gudil, O. (2007). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Katılım Bankalarının Getirisi ile Alternatif Yatırım Araçları Getirilerinin Analizi (2004-2006)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gülen, M. (2015). *Bankacılık Sektöründe Kamu ve Özel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gülhan, Ü. (2009). *Bankacılık Sektöründe Karlılığı Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörüne Yönelik Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gülhan, Ü. Uzunlar, E. (2011). Bankacılık Sektöründe Kârlılığı Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörüne Yönelik Bir Uygulama. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 15(1): 341-368.

Gürbüz, A. O. Yanık, S. ve Aytürk, Y. (2013). Income Diversification and Bank Performance: Evidence From Turkish Banking Sector. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*. 7(1): 9-26.

Gürdal, H. (2008). *Düşen Enflasyon Süreci ve Türk Bankacılık Sektörü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gürtuna, (2005). *Türkiye’de Bankacılık Sektörünün Gelişimi ve Reel Kesime Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Heves, M. (2011). *Bankalarda Kurumsal Yönetişim ve Risk Yönetimi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Bitirme Projesi). Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

<https://www.investopedia.com/terms/b/bank.asp> (25.07.2021).

<https://www.investopedia.com/terms/p/privatebanking.asp> (18.05.2020).

<https://bankgazetesi.com/uluslararasi-bankacilik-nedir-32126.html> (03.03.2020).

<https://www.aesinternational.com/hubfs/New%20Ebooks%202017/The%20Expat%20guide%20to%20Offshore%20Banking.pdf> (09.03.2020).

<https://www.economicdiscussion.net/banks/commercial-bank-definition-function-credit-creation-and-significances/607> (21.05.2020).

<https://www.perakendeokulum.com/turkiyede-faaliyet-gosteren-kalkinma-bankalari-2/> (22.02.2020).

<https://www.thebalance.com/what-is-a-central-bank-definition-function-and-role-3305827> (23.05.2020).

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkında/Tarihçe> (23.05.2020)

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkında/Genel+Bakış> (23.20.2020).

https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp (23.05.2020).

<https://www.investopedia.com/terms/f/forfeiting.asp> (17.03.2020).

<https://doganlale2264.wixsite.com/bankalar/blank-j62xn> (26.02.2020).

<https://www.worldbank.org.ro/about-banks-history> (27.04.2021).

https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/116237/mod_resource/content/1/T%C3%BCrkiyedeParaBankaTrh_4.pdf (27.04.2021).

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/istatistikler/doviz+kurlari/gosterge+niteligindeki+merkez+bankasi+kurlari> (27.07.2021).

<https://www.strategyand.pwc.com/tr/tr/medya/covid-19-krizinin-turk-bankacilik-sektoru-uzerindeki-etkileri.html> (07.05.2020).

<https://www.bddk.org.tr/> (04.05.2021).

<https://www.tcmb.gov.tr/> (04.05.2021).

<https://www.tmsf.org.tr/> (26.11.2020).

<https://www.tbb.org.tr/tr> (04.05.2021).

<https://www.rekabet.gov.tr/> (04.05.2021).

<https://www.spk.gov.tr/> (04.05.2021).

<http://www.bilgaz.net/dosyalar/OranAnalizi.pdf> (27.06.2021).

<https://fintechistanbul.org/2018/12/23/bankalarin-gelistirmek-gereken-3-verimlilik-alani/> (23.02.2021).

<https://www.udybelgesi.com/surec-yonetimi.asp> (24.02.2021).

<http://eytepe.com/2016/02/29/toplam-kalite-yontemi-ve-surec-yonetimi/>
(24.02.2021).

<https://www.pusula360.com/blog/detay/284/turnover-rate-nedir-nasil-hesaplanir-ve-dusurulur> (24.02.2021).

<https://thefinancialbrand.com/77869/innovation-trends-banking-ai-api-personalization-payments/> (06.03.2021).

<https://www.investopedia.com/terms/c/capitaladequacyratio.asp> (14.04.2021).

<https://thebusinessprofessor.com/ownership-structure-of-business-entities>
(15.03.2021).

<https://www.investopedia.com/terms/m/marketshare.asp> (16.03.2021).

<https://opentextbc.ca/businessopenstax/chapter/market-segmentation/> (12.06.2021).

<https://www.investopedia.com/articles/insights/122016/9-common-effects-inflation.asp> (23.03.2021).

Ishfaq, M. J. ve Khan, N. U. (2015). Bank Profitability, Inflation and Cost Efficiency- A Case of Pakistan Banks. *International Journal of Business and Management Review*. 3(1): 41-53.

Ildız, E. (2013). Eski Çağ'da Bankacılık ve Bankerlik. *TBB*. 1,2.

Kafalı, N. (2005). *The Structure of the Turkish Banking Sector After the 1994-2000 and 2001 Financial Crises*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Bilkent Üniversitesi İktisadi ve Sosyal Bilimler Bölümü.

Kale, S. (2017). Türk Bankacılık Sektörünün Aracılık Fonksiyonu. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2(3): 2010, 2019.

Kara, M. A. ve Seyhan, M. (2016). Verimlilik Kavramı ve İşletmelerde Verimliliğin Önemi: AKFA Çay Fabrikası Örneği. *International Journal of Academic Value Studies*. 2(4): 162.

Kaur, N. (2017). Productivity In Indian Banking Sector- A Study ff Sbı Group. *Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies*. 4(37): 1079.

Kaya, F. 2015. *Bankacılık Giriş ve İlkeleri*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

Kefe, İ. ve Turhan, M. S. (2017). Stratejik Performans Yönetiminin Finansal Olmayan Boyutları ve Çağdaş Maliyet-Yönetim Muhasebesi Yaklaşımları. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 26(1): 15-16.

Kelleroğlu, F. (2017). Katılım Bankacılığı Alanında Yaşanan Küresel Gelişmeler. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 7(2): 12.

Kesebir, M. Mutlu, M. D. (2019). *Türk Bankacılık Sektöründeki Yönetimsel ve Örgütsel Uygulamalar Üzerine Eleştiriler ve Yeni Görüşler*. Ankara: Gece Kitaplığı.

Khalili, R. ve Khalil, M. A. (2019). Does Bank Size and Operational Efficiency Matters? An Impact of Financial Gearing and Asset Management on Islamic Bank's Performance in Pakistan. *Journal of Accounting and Finance in Emerging Economies*. 3(1): 63-76.

Kihuro, J. M. ve Iraya, M. C. (2018). Credit Risk Management and Bank Performance: A Critical Literature Review. *IOSR Journal of Economics and Finance (IOSR-JEF)*. 9(6): 9-13.

Kılıcı, E. N. (2019). Türk Bankacılık Sektöründe 1980-2017 Döneminde Sermaye Yeterliliği ve Karlılık Arasındaki İlişkinin Analizi; Fourier Yaklaşımı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 59: 61-73.

Kına, İ. (2018). *Türk Bankacılık Sektörü'nde Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri ve Mevduat Bankalarının Sermaye Yeterliliklerinin Analizi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kızıl, C. Aslan, T. (2019). Finansal Performansın Rasyo Yöntemiyle Analizi: Borsa İstanbul'da (Bist'de) İşlem Gören Havayolu Şirketleri Üzerine Bir Uygulama. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8(2): 1789.

Kırkiç, F. B. (2018). *Türk Bankacılık Sisteminde Banka Performansını Etkileyen Faktörler*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü.

Kırlı, M. Kuğu, T. D. ve Kara, İ. E. (2012). Finansal Performansın Ölçümünde Nakit Katma Değer Yöntemi (Cva) ve Borsa İstanbul'a Kote Şirketlerde Bir Uygulama. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. (26): 103.

Kızıl, C. ve Aslan, U. T. (2019). Finansal Performansın Rasyo Yöntemiyle Analizi: Borsa İstanbul'da (Bist'de) İşlem Gören Havayolu Şirketleri Üzerine Bir Uygulama. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8(2): 1789.

Korkmaz, Ö. (2019). Kredi Kullanım Oranları ile Enflasyon Oranları Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir İnceleme. *Maliye Dergisi*. 176: 98-127.

Kotler, P. Wong, V. Sounders, J. ve Armstrong, G. (2001). *Principles of Marketing*. Essex: Pearson Education.

Koyuncu, C. ve Şahan, D. (2011). Türkiye’de Yabancı Bankaların Varlığının Yatırım ve Gsmh Üzerindeki Etkisinin Analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (30): 260,261.

Köse, A. (2018). *Türkiye, deki Ticari Bankaların Faiz Dışı Gelirlerini Banka Performansı Üzerine Etkisinin Kamu, Özel, Yabancı Sermayeli Bankalarda Karşılaştırmalı İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KPMG. (2020). Bankacılık: Sektörel Bakış. [sektorel-bakis-2020-bankacilik.pdf](#), (16.07.2021).

KPMG. (2019). Bankacılı Sektörel Bakış. *KPMG*. 3-13.

Kristianti, R. A. ve Yovin. (2016). Factors Affecting Bank Performance: Cases of Top 10 Biggest Governments and Private Banks in Indonesia in 2004-2013. *Review of Integrative Business and Economics Research*. 5(4): 371-376.

Latifi, P. (2015). *Arnavut Bankacılık Sektöründe Finansal Performans Değerlendirmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mcleay, M. Radia, A. ve Thomas, R. (2014). Money Creation in the Modern Economy. *Bank of England Quarterly Bulletin*. 54(1): 15-16.

Merdan, E. (2018). Personel Güçlendirmenin Performans ve Verimlilik Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi: Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama. *GÜSBEED, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*. 9(23): 1-14.

Mundlak, Y. (1961). Empirical Production Function Free of Management Bias. *Journal of Farm Economics*. 43(1): 44-56.

Nouaili, M. Abaoub, E. ve Ochi A. (2015). The Determinants of Banking Performance in Front of Financial Changes: Case of Trade Banks in Tunisia. *International Journal of Economics and Financial Issues*. 5(2): 410-417.

Öncü, M. A. Kutukız, D. Koçoğlu, C. M. (2011). Hizmet Kalitesinin Ölçülmesi ve Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama. *Mufad Journal*. (45): 240, 242.

Özkan, L. (2011). *Bankacılık Sektöründe Uluslararasılaşmanın Banka Performansı Üzerine Etkileri ve Türkiye Uygulaması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü. Gece Kitaplığı.

Öztürk, M.B. ve Şahini E.E. (2013). Finansal Performansın Ölçülmesinde Nakit Akımına Dayalı Bir Yöntem “Nakit Katma Değer”. *Verimlilik Dergisi*. 3(3): 3.

Parasuraman, A. Zeithaml V. A. ve Berry, L. L. (1988). Servqual: A multiple-Item Scale for Measuring Consumer Perceptions of Service Quality. *Journal of Retailing*. 64(1): 12-36.

Patnaik, B. C. M. Satpathy, I. ve Samal, N. R. (2017). Retail Banking Challenges and Latest Trends in India. *International Journal of Economic Research*. 14(2): 1,2.

Peek, J. ve Rosengren, E. S. (2013). The Role of Banks in the Transmission of Monetary Policy. *Public Policy Discussion Papers*. 13(5): 4,5.

Pervez, A. ve Bansal, R. (2020). Capital Adequacy, Risk and Bank Performance: Evidence from India. *Journal of Xi'an University of Architecture & Technology*. 16: 199-210.

Rahman, M. M. Chowdhury, A. A. ve Dey, M. (2018). Relationship between Risk-taking, Capital Regulation and Bank Performance: Empirical Evidence from Bangladesh. *Eurasian Journal of Business and Economics*. 1(12): 29-57.

Rekabet Kurumu. (2016). Kobiler için Rekabet Hukuku “Hepimiz için Rekabet”. 3

Saravani, Z. Shahiki Tash, M. N. Mahmoodpour, K. (2015). Evaluation of Bank Market Share and its Affective Determinants: Sepah Bank. *International Research Journal of Applied and Basic Sciences*. 9(7): 1003-1009.

Sarıtaş, H. Sinem, G. K. U. Gökçe, A. (2016). Banka Karlılığı ile Finansal Oranlar ve Makroekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Sistem Dinamik Panel Veri Modeli ile Analizi: Türkiye Araştırması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*. 11(1): 87-108.

Saydar, Ö. ve Saçıldı, S. (2012). İMKB’de İşlem Gören Ticari Bankaların Karlılığını Etkileyen Faktörler. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*. 49(570): 5-19.

Sevim, U. ve Eyüboğlu, K. (2016). Ticari Banka Performansının İçsel Belirleyicileri: Borsa İstanbul Örneği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*. 17(2). 211-223.

Seymen, K. O. (2009). *Kurumsal Bankacılık Sektöründe Hizmet Kalitesinin Ölçümü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Souto, C. M. R. ve Correia-Neto, J. S. (2017). Qualidade de Serviços: Uma análise comparativa entre Servqual e Servperf. *Journal of Perspectives in Management*. 1(1): 65.

Stewart, B. (2009). EVA Momentum: The One Ratio That Tells the Whole Story. *Journal of Applied Corporate Finance*. 21(2): 74-86.

Stravinskiene, I. Serafinas, D. (2020). The Link between Business Process Management and Quality Management. *Journal of Risk and Financial Management*. 13(225): 10.

Subaşı, E. (2007). *Bahreyn’de Kıyı Bankacılığı ve Bölge Ekonomilerine Katkısı*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü.

Sümer, G. (2016). Türk Bankacılık Sektörünün Tarihsel Gelişimi ve AB Bankacılık Sektörü ile Karşılaştırılması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 18(2): 47-490.

Şen, S. ve Süer, Ö. (2016). Mülkiyet Yapısı Bağlamında Türk Bankacılık Sektörünün Tarihçesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 8(17): 448-462.

Şenel, C. ve Şekeroğlu, S. (2019). Yatırım ve Kalkınma Bankalarının Etkinliklerinin VZA Yöntemiyle Analizi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*. 54(1): 566, 567.

Takan, M. ve Boyacıoğlu, M. A. (2015). *Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Tan, Y. A. ve Floros, C. (2012). Bank profitability and inflation: The case of China. *Journal of Economic Studies*. 39(6): 1-28.

TBB. (2019). Faaliyet Raporu 2018-2019. 1-11.

TBB. (2019). Türkiye’de Bankacılık Sistemi Banka, Çalışan ve Şube Bilgileri. 1-3.

TBB. (2020). Bankacılık Sisteminde Banka, Çalışan ve Şube Sayıları. 1.

TBB. (2019). Türkiye’de Bankacılık Sistemi Banka Grupları Bazında Sermaye Yapısı. 1,2.

TBB. (2020). Dijital, İnternet ve Mobil Bankacılık İstatistikleri. 1

TBB. (2019). Tüketici Kredileri ve Konut Kredileri. 1-3.

TBB. (2012). Türkiye’de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi. 52.

Temiz, E. ve Dalkılıç, H. (2018). Sahiplik Yapısı ve Sermaye Kararları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Bist İmalat Sektörü Örneği. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 18(4): 172

Tharu, N. K. ve Shrestha, Y. M. (2019). The influence of bank size on profitability: an application of statistics. *International Journal of Financial, Accounting, and Management (IJFAM)*. 1(2): 81-89.

Tuna, K. (2007). Bankalarda Kurumsal Yönetim. *Sosyal Bilimler Dergisi*. (1): 209-221.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği. (2011). Ticari İşletme, Ticaret Şirketleri Kıymetli Evrak Hükümleri. *Afşaroğlu Matbaası*. 1(87): 949.

Uçarkaya, S. (2006). *Kamu Bankalarının Bankacılık Sistemindeki Rolü*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü.

Uluyol, O. (2019). 1980-2000 Döneminde Türkiye’de Bankacılığın Gelişimi. *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi*. (17): 101.

Üzüm, B. ve Uçkun, S. (2018). Performans Değerlendirme Yöntemleri Üzerine Nitel Bir Araştırma: Kocaeli İli Örneği. *Journal of Business Research*. 10(2): 256,257.

Wallace, T.D. ve Hussain, A. (1969). The Use of Error Components Models in Combining CrossSection with Time Series Data. *Econometrica*. 37(1): 55-72.

Yaylali, P. Şafaklı, Ö. V. (2015). Risk Management in the Banking Sector: Case of TRNC. *International Journal of Academic Research in Economics and Management Sciences*. 4(2): 20-32.

Yavuzarslan, E. (2007). *Artık Kar Yöntemi Ve Şirket Değerlemesinde Kullanımı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yaylali, P. ve Safaklı, O. V. (2015) Risk Management in the Banking Sector: Case of TRNC. *International Journal of Academic Research in Economics and Management Sciences*. 4(2): 2226-3624.

Yavuz, A. (2007). *Artık Kar Yöntemi ve Şirket Değerlemesinde Kullanımı*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yavuzer, Ö. (15 Mart 2017). *Rothschild Para İmparatorluğu*. <https://medium.com/@omeryavuzer/rothschild-d16571bd8d12> (27.07.2021).

Yazıcı, E. Kandil Göker, İ.E.K. Oktay, M.O. (2019). Türk Bankacılık Sektöründe Büyüklüğün Risk Alma Davranışı Üzerindeki Kısa ve Uzun Dönem Etkisi. *Muhasebe ve Finans İncelemeleri Dergisi*. 2(2): 149-154.

Yenisu, E. (2019). Finansal Tabloların Oran Analizi ile İncelenmesi: Adese Örneği. *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ASED)*. 3(1): 25,28.

Yetiz, F. (2016). Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 9(2): 108.

Yiğit, S. (2017). İşletmelerde Yeni Ürün Geliştirmenin Rekabet Avantajı Yaratılması Açısından Değerlendirilmesi ve Cam Sektöründe Bir Uygulama. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Girişimcilik Dergisi*. 1(2): 45.

Yılmaz, E. ve Aslan, T. (2018). Oran Analizi Yöntemi ile Konaklama ve Yiyecek Hizmetleri Alt Sınıfındaki Küçük, Orta ve Büyük Ölçekli İşletmelerin Finansal Performanslarının Karşılaştırmalı Analiz. *İda Academia*. 1(2): 40-42.

Yükçü, S. ve Atağan, G. (2009). Etkinlik, Etkililik ve Verimlilik Kavramlarının Yarattığı Karışıklık. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 23(4): 4.

Yükesekbilgi, Z. Akduman, G. (2017). Yapılan İşin Anlamı ve Personel Devir Hızı İlişkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Kongresi (USAK'17)*. 71.

